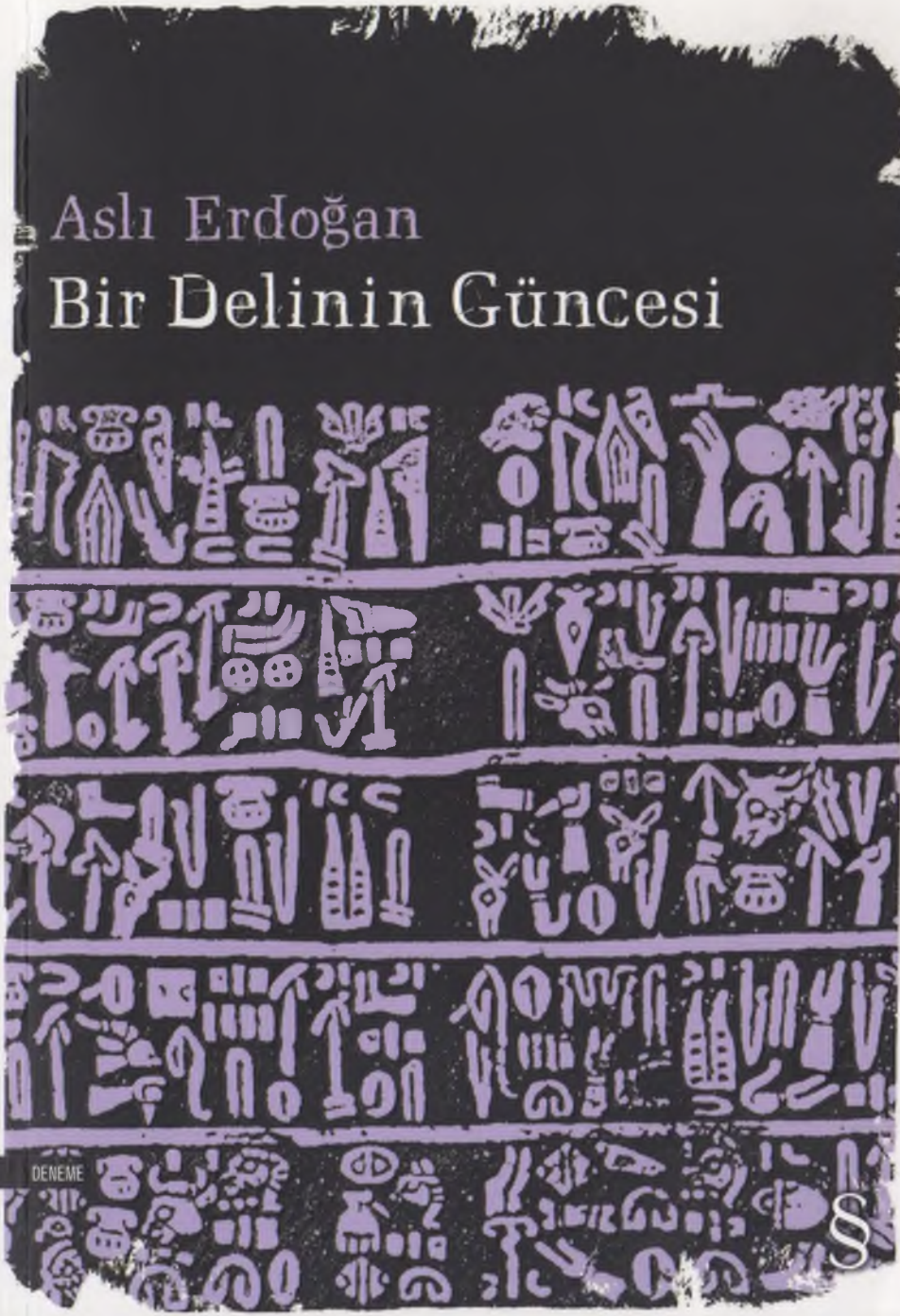
Aslı Erdoğan

Bir Delinin Güncesi

DENEME

ASLI ERDOĞAN

1967, İstanbul doğumlu. Bilgisayar mühendisliği ve fizik okudu, yüksek lisansını CERN'de (Avrupa Yüksek Enerji Fiziği Laboratuvarı) hazırladı. Rio de Janeiro'da başladığı fizik doktorasını yarıda bırakarak yazmayı seçti, iki yıl Güney Amerika'da yaşadı. İlk romanı *Kabuk Adam* 1994'te, öykü kitabı *Mucizevi Mandarin* 1996'da yayımlandı. *Tahta Kuşlar* adlı öyküsü Deustche Welle Ödülü kazandı, dokuz dile çevrildi. İkinci romanı *Kırmızı Pelerinli Kent* (1998), Fransızca ve Norveççeye çevrilerek Actes Sud ve Gyldendal Yayınları'nın "Marg" (Onurilik) Serisi'nde yayımlandı. *Radikal*'deki köşe yazılarını *Bir Yolculuk Ne Zaman Biter* adlı kitabında topladı (2000). *Lire* dergisince "Geleceğin 50 Yazarı" arasında gösterilen Erdoğan'ın 2005'te yayımlanan *Hayatın Sessizliğinde* adlı şiirsel-düzyazı metni, Dünya Yayınları tarafından düzenlenen yılın kitabı ödülünü kazandı. 2006'da gazete ve çeşitli dergilerde çıkan yazılarının toplandığı iki seçkisi, *Bir Kez Daha* ve *Bir Delinin Güncesi* yayımlandı. 2009'da öykü kitabı *Taş Bina ve Diğerleri* yayımlandı. Uluslararası basında kendisinden övgüyle söz edilen yazarın, eserleri halen pek çok dile çevrilmeye devam ediyor.

ASLI ERDOĞAN

BİR DELİNİN GÜNCESİ

§

Yayın No 411
Deneme 23

Bir Delinin Güncesi
Aslı Erdoğan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu
Sayfa tasarımı: Müge Günbaş

© 2006, Aslı Erdoğan
© 2006, bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Temmuz 2006
2. Basım: Aralık 2007
3. Basım: Ocak 2012
4. Basım: Ağustos 2016
5-6. Basım: Ağustos 2016

ISBN: 978 - 975 - 289 - 319 - 8
Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8
Bayrampaşa/İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 513 34 20-21 Faks: (0212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap
www.facebook.com/everestyayinlari
www.instagram.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İÇİNDEKİLER

Bir Delinin Güncesi 9
Taş Bina 22
Cam Duvar 25
Kendine Ait Bir Kalem 28
Ali 32
Zar 35
Yorumsuz 38
Sözcüklerin Kişisel Tarihi 41
Bir Konuşma 44
Cümleler 48
Beyaz At 50
Operasyondan Önce 53
Dr. Hayır ve Takım 56
Kara Ölümün Maskesi 59
Yaşlı Tarimpa ve Monte Rosalina 63
A'dan Z'ye İnsan Manzaraları 66
Gerçek, Erdem, Yaşam vb. 69
Ey Yurttaş! 73
Bölünmüş Bir Yazı 76
İlgili ve Yetkililere... 80
Biz Aşkı Çok Sevmiştik 84
Dilsizlik 87
Orman Diyor ki: 90

Bir Kızılderili Öyküsü 93
Herkes Herkesin Polisi 96
Düşenler, Düşmeyenler 99
Golem (1) 102
Golem (2) 105
"On Beştik, On Dört Kaldık" 108
Sizin Hiç Oğlunuz Öldü mü? 111
Tecrit 115
De Te Fabula Narratur! 118
Fırtına Çiçekleri 121
Acımasızlığın Evrensel Tarihi 124
Bayram Kutlaması 127
Bir Aşk Senaryosu 130
Bir Yabancı 134
Ortak Çukur 137
Çağrı 140
Genç Kız ve Ölüm 143
Pazar Görüşmesi 146
Diyorlar... 149
Beyaz Çizgi 152
Ayakta Yaşamak 155
Not Defteri 158
Uçurtma ve Kasatura 161
Uçurumun Dibindeki Kahkaha 164
"Sonunda Hamama Götürdüler" 167
Boşluğun Resmi 170
Ellinci Yazı 173

BİR DELİNİN GÜNCESİ

BİR DELİNİN GÜNCESİ

Bu güncenin elime nasıl geçtiğini sonra anlatırım. Şu kadarını söyleyeyim: Köşemde sesini duyurmak isteyen sesin kimliğini açıklamamaya söz verdim. Metnin ne ölçüde gerçek, ne ölçüde kurgu olduğunu çıkaramadım. Yazar dalga mı geçiyor, uyduruyor mu, gönderme mi yapıyor, çalıyor mu, yoksa bütün bunlar sanrılarla dolu bir zihnin yaratıları mı? Şimdilik bilmiyorum.

A.E.

Uzmanlar beni ele aldığında on altı yaşındaydım. Testlerden geçirdiler, incelediler, çözümlediler, tedavi ettiler ama bir türlü tedavüle sokamadılar. Umutsuz vakaydım. Sanık ayağa kalktı, hâkim kalemini kırdı: Paranoid şizofreni. Üzerime yapıştırılan yaftayı sevdim, çünkü insan türü sahip olduğu her şeyi sever. Böylece bütün bunların -savaşların, cezaevlerinin, karılarını döven kocaların vb. vb.- sanrılarım olduğuna inandım. Yani sorun dünyada değil, bende, benim acımasız düş gücümdeydi.

Tımarevindeki ilk yılımda, babam son nefesini verdi. Huzur içinde yatsın, sarışın, yapılı, yakışıklı bir adamdı. Yul Bryner'e benzerdi, kel değildi üstelik. Bense, kurumuş bir çalı fasulyesini andırırdım. Upuzun, kavruk, kara. Bizi yan yana görenler, çağımızda aile kurumunun iflas ettiğine bir kez daha inanırdı. Ondan kalan tek miras satranç yeteneği. Muhteşem bir satranç oyuncusuyum ayıptır söylemesi, adımla anılan bir hamlem bile var. Hiç yenilmedim. Yalnızca... On yıl önce, stajyer bir doktorla sabahlara dek satranç oynardık, ince yüzlü, tirşe gözlüydü, "şahmat" dediğinde içim erirdi. "Aşk" denen şeyle bir ilgisi var mı bunun, bilemiyorum. Yani benim bile bile hep kaybetmemin...

Neyse, lafı uzatmayayım. 14 Temmuz, 14.30'da başhekimin odasına çağrıldım. Günü, saati şaşırmadan, klimalı, lavanta kokulu, suni deri koltuklu ofise vardım. (Hastane argosunda "Balayının Süiti" denir.) Upuzun, karanlık koridorlarda koşturmaktan ter içinde kalmıştım. Kişisel tanrıma adaklar adayarak kapıyı açtım. Ne göreyim?

Dört psikiyatr(ist), üzerine dağ gibi dosyaların -muhtemelen hepsi benim- yığıldığı yuvarlak bir masanın etrafına şövalyeler gibi oturmuştu. Gözlerim ister istemez tirşe gözlüyü aradı, on yıldır aradıkları gibi. Yoktu. Ölümlülüğün bilinciyle donanmış, titrek adımlarla Titan'lara doğru ilerledim.

"Karısını doğrayan psiko bu mu?" diye sordu, olanca açık yüreklilikle, suratsız bir doktor. (Beni erkek sanması doğal: 1.80 boyundayım, saçlarım üç numara tıraşlı.)

"Hayır, ben şizoyum," dedim hortlak gibi bir sesle. (Laf aramızda, Baltacı'yla karıştırılmak gururumu okşamıştı.) Öyle bir ses ki, sanırsınız Lazarus, İsa'nın dirilttiği genç, mezarından sesleniyor: "Elini çabuk tut!" Bu ses değiştirme numarasını, bir Amerikan filmindeki şizofrenden öğrendik. Bütün koğuş uyguluyoruz, asistanların ödü patlıyor.

"Şizofrenler de hakikaten bir tuhaf" dedi suratsız, engin bilgi ve deneyimiyle.

"Çay alır mısın?" diye sordu başhekim. Deli gibi susamıştım ama tuzak kokusunu algıladığımdan kendimi koyvermedim. Dört çift külyutmaz gözün her hareketimi anında çözümleyeceğini biliyordum, ince belliye el atacağım, "gizli eşcinsellik" filan diyecekler. Ayıptır söylemesi, bu psikiyatristler cinselliğe takmışlardır. Çatlak bir fincan seçeceğim, ruhumdaki onulmaz yarılmayı gözlemleyecekler. Sonra, yaşlı başlı başhekimin önünde, ben nasıl kaşığı bardağa sokarım, "gizli niyet" filan diye anlaşılır, üstelik yüzüm kızarmadan nasıl karıştırırım?

"Bak kızım," dedi başhekim sevecenlikle. "Seni salıyoruz."

Nutkum tutuldu. Gerçek mi, kurgu mu, sanrı mı?

"Ama söz vermeni istiyorum. Bıçak, jilet, yalan dolan, uydurmaca kurmaca yok. İlk yanlışta dönersin."

"Söz veriyorum." Dışarıdakilere serbest olanın bana neden yasaklandığını anlamamıştım gerçi. Çıkış kâğıdımı aldım, yerçekimsiz adımlarla kapıya gittim.

"Bir çift lafım var, Başhekim Bey! Bence Avustralya yerlilerine haksızlık ediyorsunuz." Dördü de donakaldı.

"Binlerce yıldır, yaşamlarını yalnızca düşlerle yönlendiren Avustralya yerlileri dururken, bilinçdışını Freud ve Jung'a atfetmek büyük haksızlık! Sonra neden hep Yunan mitolojisi? Uzakdoğu'yu, Afrika'yı, Kızılderilileri yok sayıyorsunuz!"

Acele çıktım, içimi dökmüştüm. Bu arada iki kalem, süzgeç ve suratsızın çakmağını yürütmüşüm. Giderek hızlanan adımlarla uzaklaşırken kafama dank etti: Artık ÖZGÜRDÜM. Koşmaya başladım. Koştum, koştum, koştukça coştum. Geriye, içerde kalanlara bağırdım: VİVA LIBERTADE, VİVA PUEBLO! Kütt! Çıkıştaki cam kapıya çarpmışım.

***

Geçen haftaki maceram, hatalı bir İspanyolca ile, "Yaşasın özgürlük, yaşasın halk!" diye bağırırken cam kapıya çarpmamla son bulmuştu. Çıkış belgemi almış, bunca yıldır içimde kalanı, yani Avustralya yerlilerine yapılan haksızlığı dile getirmiş, uzun koridorlarda özgürlük hayaletinin peşinde koşmaya başlamıştım. Ve cam kapı!

Tımarevinden ansızın salıverilmemin, sevimlilik çağını geçmiş bir kedi yavrusu gibi kapı önüne koyulmamın anlamı şu: Bundan böyle hoş ya da kabul gören bir deliyim. Toplum (ne demekse, herhalde sizlersiniz) biraz çeşit, çokrenklilik uğruna nelere göz yummuyor ki! Zencilere (özellikle iyi dans edenlere), hippilere, çokeşliliğe, bizlere... Ancak insan özgür olduğu yanılsamasına kapılmamalı. Görünür-görünmez polisler, her an her yerdeler. En küçük bir varoluş belirtisi gösterenin üzerine çullanır, doğduğuna pişman ederler.

Önce velinimetimle, yani felsefe hocamla vedalaştım. Kendisi çalışmalarım artık Tunçköy'de sürdüren Khalkedon'lu çağdaş bir sofist ve retorik ustasıdır. Onun sayesinde felsefe burada salgına dönüşmüştü; hatta madde bağımlılarıyla aramızda ateşli idealizm/materyalizm tartışmaları yaşandı. Sonra biz, Aristocular ve Platoncular olarak ikiye bölündük. Tartışmalar son derece düzeyli, yapıcı, yaratıcı bir çizgide seyrediyordu ki, Aristoculardan biri, bir Platoncuyu şişledi.

Felsefe dışındaki ilgi alanlarım arasında psikiyatri, akvaryum balıkları, jet motorları, mantar ve egzama bulunuyor. Her yeni doktorun hobisini iki ayda kapıyorum. Kilit açma yeteneğim sayesinde birbirinden havalı dolmakalemlerim de oldu. Koleksiyoncu değilim, mürekkebi bitince atıyor, yenisini çalıyorum.

Benim alçakgönüllü birikimimdeki gedikler, tarih, politika vb. alanlardaki cehaletim bir asistanın dikkatini çekmişti. Gerçekten,

"Türkiye'yi kim yönetiyor, kuvvetler ayrılığı ne demek, demokrasi var mı?" gibi basit soruları bile yanıtlayamıyorum. Bana Beşinci Lenin (V. Lenin) adında birinin kitaplarını verdi, ama daha önsözü bitiremeden başhastabakıcı tarafından enselendim. Tek öğrendiğim, emeğin kutsallığı. Günde çift vardiya çalışan babam da, işverenleri de bunu pek bilmiyordu galiba. (Sulu gözlülük, sefalet avcılığı, duygu sömürüsü... Bayılırım bunlara.)

Canciğer arkadaşım E. ile vedalaşmamız hüzünlüydü. Kız elimde büyüdü. Geldiğinde otuz beş kiloydu, yaşama incecik serum kordonuyla bağlanmıştı. Derdini anladım. Ona anne sütü şeklinde sunulan sevgiyi istiyordu. Sütle başlayıp yoğurdu, sütlacı, peyniri dayadım. Karşılığında da annesinin her hafta getirdiği böreklere kondum.

Beni büyümeye ikna eden, gerçeklik gereksinmemi karşılayan psikiyatristimi de unutmadım. İlişkimiz, her zaman nezaket sınırları içinde kalmıştır. Yalnızca, arada bir ben ve benim gibiler olmasa aç kalacağını hatırlatırdım ona; o da bana son sözü hep gerçeğin söylediğini.

Bir keresinde gizlice bir psikiyatri semineri izledim. Ciddi, ağırbaşlı profesyoneller toplanmış, nükleer silahları ya da AIDS virüsünü değil, BENİ tartışıyorlardı. Gerçekten onur vericiydi. Hakkımda onca söz edilip de satranç şampiyonluğumun es geçilmesine bozuldum bir tek. Sonra, o zamanlar küçük bir kedi yavrusunu kantinden aşırma sütlerle büyüttüğüm, hastabakıcıdan feci bir dayak yiyip gidene dek tayınımı onunla paylaştığım da gündeme gelmedi. Neyse.

Artık çıkıyorum. Tanrılara kurban, insanlara para borcum var. Kendime telefon rehberinden yepyeni bir isim seçeceğim ve dış

dünyadaki aynalar için yepyeni bir saç modeli bulacağım, (kafam üç numara tıraşlı olsa da benliğimi gizlemeyi beceriyordu) bir de yepyeni bir yüz...

"Önümüzde uzanan uzun, ürküntü verici sokaklarda koşmak, sonsuza dek geri dönmek zorunda değil miyiz?" diyerek uğurladı beni velinimetim.

Sonunda sokaklardayım. Evsiz, yurtsuz, çulsuz... Cebimde tımarevi çıkış belgem, bir otel adresi ve sütlü çikolata vardı. Yolun kesik olduğunu söyleyen şoför, kum gibi insan dolu bir meydana atıvermişti beni. Çoğu üniformalı topluluğa huzursuzluk egemendi. Sezgilerim bir felaketi öngörüyordu.

"Affedersiniz, Sayın Memur Bey. Meydanın karşı tarafına nasıl geçebileceğimi soracaktım."

İşine ara vermek istemeyenlere özgü homurtu, hatta hırıltıyla yanıtladı

"Af buyurun," dedim.

O tuhaf, yabanıl, ürkütücü hırıltı giderek artıyordu ki, ne göreyim? Polisin sımsıkı kavradığı azman bir kurt köpeğinin kuyruğuna basmıyor muyum? Eğitimli hayvandı, apaçık tacize ılımlı tepki vermişti.

"Affedersiniz, meydanın öbür tarafına..."

Memur Bey'in açıklamalarını belki terminoloji eksikliğimden, belki de bilinçdışıma ittiğimden anlamadım. O sırada gözlerim bir kadının yaka paça sürüklenişini seçti. Psikiyatristim bu sanrıyı, travmalarından kurtulmak isteyen belleğin oyunu olarak açıklardı. "Affedersiniz," diye sürdürüyordum görgüsüz ısrarcılığımla. Memur Bey, iletişimsel engel tanımayan biçemiyle durumu aydınlattı. Kendi iyiliğim için, tercihen kendi irademle toz olmalıydım. Doğruluk, erdem örneği sayılmam ama devlet himayesindeki o hayırsever kurumda yurttaşlık bilgisinden esirgenmedim. Yani iyi tımar edilmiş bilinçli bir yurttaş gibi kuyruğumu kıstırıp...

"Bir çift lafım var, Sayın Memur Bey! Köpeciği elverişsiz ortamlara getiriyor, ruh sağlığını tehlikeye atıyorsunuz. Çeşitli fobiler geliştirebilir."

Üç beş adım atmıştım ki dev bir dalgayla savruldum. Bağırışlar, çığlıklar, sövgüler sağanak halindeydi, insanlar koşuşuyor, düşüyor, yerlerde sürükleniyor, coplar inip kalkıyordu. Can havliyle yan sokaklardan birine sığındım. Bir süre köşemde saklandıktan sonra, bu ürkünç durumu fırsat olarak değerlendirdim. Bağırıp çağırmak, benim tımarevinde edindiğim bir alışkanlık. Özgürlüklerimi sonuna kadar kullanmışımdır. Kendi kişisel çığlığımı ("Viva Libertade") savurmuştum ki, kısacık bir adam yanımda belirdi. Merak içinde bir Fransız turist.

"Kameraları görmüyor musunuz? Film çekimi" diye açıkladım acıklı İngilizcemle. "Truva Kıyımı'na çağdaş bir yorum. Ben de figüranım."

Yalancı değilim. Kedi nasıl pisliğini örterse, ben de gerçeği örterim. İçinde kalmasın diye katılmasını önerdim, yönetmen doğaçlamaya açıktı. "Viva!" der demez, zindan yıkıcı, girişimci, sömürgeci Fransız ruhuyla "Liberte, Egalite, Fratemite" diye tamamladı. Kendiliğinden bir ikili oluşturmuştuk. Ben "Viva!" diye haykırdıkça, o da anadilinde katkıda bulunuyor, arada bir, etten duvarın berisinden kulağımıza çarpan cümleleri, vadideki yankılar gibi tekrarlıyorduk. Bir ara iyice coştu, Marseyez'i söylemeye başladı. Öyle kaptırmışız ki, vadinin öbür yamacının sustu(ruldu)ğunu, ansızın ilgi odağı olduğumuzu gözden kaçırmışız. Üzerimize doğru harekete geçen devasa duvarı fark ettiğimde iş işten geçmişti. İngilizce aklımdan silindi, Fransızı susturamıyorum. Koluna yapışıp sokağın içlerine doğru sürüklemek istediğimde ne göreyim? Polis barikatı! Muazzam sağlam, aşılmaz, çelik duvar! İşte o an, nedamet getirdiğim andır. (Yasalara, büyüklerime, ulusal ve ruhsal değerlere saygılı zararsız

bir deliydim yalnızca.) Gözlerimi tımarevinde, yatağımda açma umuduyla kapadıysam da nafile! Coplar havalandı, mermiler sürüldü, süngüler takıldı, bazukalar omuzlandı. Süvarilerin nal seslerini, tanklar bastırdı. Sonun geldiğini, bize doğru koşan kameralardan anladım.

Başım sıkıştığında andığım kişisel tanrım, beklemediğim bir mucize gerçekleştirdi. Fransız, ansızın melek gibi havalanıverdi. Birtakım hayırsever insanlar, onu M, H ve P harfleri bulunan bir pencereye doğru çektiler.

Benimse Yaradan'a sığınmaktan başka çarem kalmamıştı, tımarevi belgemi sağ elime alıp gömleğimin önünü açtım. Kameralara doğru avazım çıktığınca bağırarak koşmaya başladım.

"Durun! Ben DELİYİM! DELİ! (Yabancılar için de: AY! LUNATIK!)

Hepten şanssız bir günmüş. Milli maç yayınını bekleyen hastane personeli, delilerle birlikte televizyon odasındaymış. Arkadaşlar beni hemen tanımış.

Önümde Kızıldeniz gibi yarılan kalabalığın anlık şaşkınlığından yararlanıp toz oldum! Koştum, koştum. Bir de baktım ki, gazetecilerle dolu bir kahvenin önündeyim. Zaaflarla dolu insan ruhu ilgiye çabuk alışıyor. Makineleri görünce "Yaşasın özgürlük!" diye bağırdım. Meğer gömleğimin önü hâlâ açıkmış. Sekiz dergiye -ayıptır söylemesi, biri *Playboy*- kapak olmuşum.

Çete reisi silahını masaya koydu. "Bu fotoğraftaki kadın sen misin? Caminin önünde yarı çıplak koşan?"

Reisin huzuruna yaka paça getirilmemden önceki gelişmeleri özetleyeyim. Polisten kaçmak için kameraların önünde soyunmam ülke çapında tepki uyandırmıştı. Teşhircilik yapmış, halkın ahlakını bozmuş, polise cinsel terör uygulamıştım. Delilerin cami ve okullara yüz metreden fazla yaklaşması yasaklandı. Kimisi bir özgürlük savaşçısının yiğitçe ölmek yerine zibidilik

yapmasını hoş karşılamadı. "Özgürlüğü Savunmak Sana mı Kaldı Be Çatlak Karı!" başlıklı akademik bir çalışmada, benim gibilerin bu sözcükten men edilmesi savunuldu. Kadın bedenini metalaştırdığıma dikkat çekildi. Türk delilerinin kültürsüzlüğü (İngilizce bilmiyordum), medyatikliği, ün tutkusu eleştirildi. "Medyatik Deliliğe Son" adlı bir bildiri altı ayrı gazetede yayımlanıp ana haber bülteninde kesilerek okundu. Bütün bu haklı eleştirilere karşın, *Playboy*'a kapak olmanın somut bir faydası vardı. Fotoğrafımın otel girişine asılması karşılığı bedava yatak ve kahvaltıya kavuştum. Çatlağın tekiyim ama akşam yemeğinde ne yersem yiyeyim sabahları aç uyanıyorum. Biraz paraya kavuşunca daha ahlaklı olmaya karar verdim, düşkünlüğümün sorumluluğunu bana tek kuruş bırakmayan babama yükledim.

Sonunda şövalye ruhlu biri çıkıp "Akla Karşı Manifesto"yu kaleme aldı. Türkiye'de tek bir gerçek deli bulunmadığını, Türk delilerinin sorununun delilik yoksunluğu olduğunu kanıtladı. "Delilik" diye tanımlıyordu, "deliyi deli yapan şeydir". Bu başyapıt karşısında hasetten çatladım. Felsefeyle, mantıkla atlattığım upuzun tımarevi gecelerinde böylesine köktenci bir yaklaşıma kalkışamamış, mantıksal tutarlılık, kavramsal kesinlik gibi ilkelerin topuna karşı çıkmaya cüret edememiştim. Yoksa ayda bile deli olmadığını kanıtlar, bütün tımarevi duvarlarını yıkardım.

Dişi Che olmamı engelleyen mantık saplantım HAYATIMI kurtardı. Bu kanıtlamanın başlangıç noktası- manifestonun ilkeleri gereği, sonunda çürütülen- bir alıntıydı. *Deliliğin Tarihi* adlı bir kitap yazmış Foucault adlı çağdaş bir düşünürden. Takıntılıyımdır, kaynağı aramaya kalkıştım.

"Bakın Sayın Reis Bey! (Bütün çete reisleri gibi sol yanağında yara izi vardı.) Fotoğraftaki kadının ben olduğumu asla kanıtlayamazsınız. Kanıtlayamadığınız bir ilke adına davranamazsınız. Foucault demiştir ki..."

"Dur bakalım" dedi ve bir düğmeye bastı. Duvarın arkasından tavana dek uzanan kitaplık açığa çıktı. Yirminci yüzyılın bütün düşünürlerinin bütün kitapları... Hayatın bana doğuştan sunduğu "imtiyazsızlık" sayesinde, tekine bile para çıkıştıramadığım kitaplar. Üstelik o hepsini okumuştu.

"Her ne kadar ben yasadışı yollara sürüklendiysem de akademik disiplinden geldim. Foucault nerede, hangi bağlamda, ne demiş?" Toplu eserlerinin çeşitli baskılarını masaya koyup silahını doğrulttu. "Klasiklerle pek ilgilenmiyorsunuz" dedim küçümsemeyle. Başka bir düğmeye bastı, diğer üç duvarın ardındaki kitaplar açığa çıktı. Düşünce tarihinin tüm yapıtları...

"Epeyce mürekkep yalamışsınız ama kimse tam entelektüel değildir. Yüzde elli fire verdiniz işte. Bir Foucault daha var."

Önce bocaladı. "Fizikçi Foucault mu? Sarkacı olan?"

"Evet. Bu fizikçi, dünyanın döndüğünü kanıtlamak, yani herkesin bildiği bir şeyi kanıtlamak için yıllarca uğraşıp bir sarkaç yapmıştır." Başını salladı.

"Bu sarkacın kanıtladığı gibi dünya dönmektedir. Dünya üzerindeki her şey dünyayla dönmektedir, değil mi?" ("Evet" dedi.)

"Dünya üzerindeki herhangi bir şey de dönmektedir, değü mi?" ("Evet" dedi.)

"Ben de herhangi bir şey sayılır mıyım?" ("Sayılırsın" dedi.)

"Yani benim de herhangi bir şey olarak dünyayla dönmeme bir itirazınız yok değil mi?" ("Yok" dedi.)

"O zaman, beni öldürürseniz dünyayla birlikte dönmemi engelleyecek, mantıksal çelişkiye düşeceksiniz. Üstelik Foucault'nun sarkacı 1851'den beri Paris'teyken, siz dünyanın DÖNMEDİĞİNİ kanıtlayan bir sarkaç yaptınız mı?"

Çete reisi biraz düşündü, adamlarını çağırdı. "Bunu derhal çeteye alın. Çok işimize yarar," dedi.

"Korkarım ki ne hevesim, ne yeteneğim var. Üstelik ben sizin gibi güçlü, mert, cesur vs. değilim. (Yağcılıktan hiç kaçınmam.) Don Kişot olmaktansa yeldeğirmeni olmayı yeğlerim."

"Tam da bunu öneriyorum."

"Ama benim kırık dökük kalbim öğütme işlerine dayanamaz. Çok kırılganım."

"Birincisi çelişkiye düştün, ikincisi yürüttüğün kitapları masaya koy" dedi ve yanıma geldi. Tımarevinden beri gördüğüm ilk insanca davranışla sırtımı sıvazladı. "Alışırsın kızım, alışırsın."

"Çok fazla Amerikan filmi izlemişsin" dedi çete reisi, soyguna gidercesine "Z" harfli bir maske taktığımı görünce. "Artık iş bağlantıları sünnet düğünlerinde kuruluyor."

Biraz yaşlanmış olsa da dinçliğini yitirmemiş Bambaşreis'in onuruna bir akşam yemeği veriliyordu. Çatapat imalatçısının seçkin, kozmopolit beğenisini yansıtan postrokoko villasındaydık.

"Bambaşreis ağır işitir, ama sakın önünde zevzeklik yapma. Tımar Reisi'ne dikkat et, kafası atınca silahlar konuşur. Arpa Reisi kleptomandır, yanma oturma."

Hal ve gidişatın genel panoramasının çizildiği açılış konuşmasından sonra masaya oturduk. Özetle, şiddet kol geziyordu, ahlak batmış, adamsendecilik yayılmıştı. Büyük bir hitabet ustasını tımarevinde tanımıştım. Her elektroşok dönüşü, günlerce "Battıkça batıyoruz" diye anlatırdı.

Sofrayı betimlemek beni aşar. Yeryüzünde yenecek bu kadar madde bulunduğundan habersizdim. Şükür herkesin iştahı yerindeydi.

Ufak tefek Arpa Reisi karşımda oturuyordu. Ayıptır söylemesi, elim ışıktan hızlıdır, gene de usta çırak ilişkisine saygılıyım. Sanat uzun, hayat kısa! Bana nasıl böyle upuzun olduğumu sordu.

"Aslen Makedonyalıyım."

"Ben Makedonyalıları zenci sanırdım, iyi ki değilsin, Tımar Reisi zencilerden pek hazzetmez. Ülkenin ekonomisi ne durumda?"

"B. İskender'den beri düze çıktık. Vargücümüzle çalışıyoruz."

"Tanırım kendisini, yetenekli çocuktur."

Çatapat imalatçısı fısıldayarak, geceliğimin kaç para olduğunu sordu. Soğuk mezelerle sıcaklar arasında bir gürültü koptu, kurşunlar uçuşmaya başladı. Masanın altına attım kendimi. Meğer bu bir gösteri, modern sanat tutkunu Tımar Reisi'nin ön hazırlıksız düzenlediği bir "happening"miş. Boşalan tabakları havaya fırlatıyor, her birine üçer kurşun sıkıyordu. Dakikalarca alkışladık. Yalnızca, kadehine kovan düşen Bambaşreis hoşnut kalmadı. Sofra adabına fazlasıyla önem veriyordu. Tuzlukları sıraya diziyor, konukların tırnaklarını denetliyor, ağzını şapırdatanları uyarıyordu.

Seçkin topluluk mezelere iştahla girişti, hatta pastırmalı börek yüzünden az daha hır çıkıyordu. Arpa Reisi'nin ansızın Samsun içmeye başlaması kafamı karıştırdı, ama garsonun iç cebindeki paketi fark edince hayran kaldım. Çatapatçı geceliğime bin dolar teklif etmişti. Kestaneli mantar soslu bizon bonfileleri getirilirken silahlar bir kez daha patladı. Kara renge alerjisi olan Tımarcı, bir sineğe sinirlenmişti ama sürekli karavana atıyordu. Çete Reisi silahı kaptı, ıskaladı. Bambaşreis, küçük hedefler için uzun namlulu silahlar gerektiğini babacan tavrıyla açıklayıp konuyu bağladı: "Mükemmellik Allah'a mahsustur." Çatapatçı'nın beş bin dolar teklifini kabul ettim. Burjuvazi ayrıntılarda gösterir kendini. On dolarlık şarapla on bin dolarlığı ayırt etmek her sınıfın harcı değildir. Bir pazen geceliğe bu kadar para saymasını konumuna bağladım.

Tanrı bana hep tutarlı davranmıştır. Böyle leziz bir yemeği sunup yememe izin vermedi. Tımarcı'nın sesiyle sıçradım: "Ne

biçim bonfile bu? Böyle yarı çiğ et yemek bizim geleneğimizde yoktur. Çağırın aşçıbaşını!" Konuklar irkilmiş, ev sahibi yerin dibine geçmişti. Kaş göz işaretiyle tavuk getirilmesini emretti. Titrek adımlı aşçıyla beraber, minik elmalarla çevrilmiş bir tepsi dolusu tavuk geldi. "Ne bu rezalet!" diye azarladı Tımarcı.

"Verin bir ızgara, kızartayım şunu!" Aşçıbaşı o an bayılıverdi. "Her işi uzmanına yaptırmak lazım," diye araya girdi Çatapatçı. Ülkedeki uzmanlaşma eksikliğinin boyutları tartışılırken, bonfileler ve baygın aşçı mutfağa yollandı.

Yemek iyice çığrından çıkmıştı artık. Tımarcı ile Çete Reisi, kadehleri fırlatıp vurma yarışındaydılar. Çatapatçı son model çatapatlarını sergilerken, Arpa Reisi'yle kâtibi bir tavuğu iki ucundan çekiştiriyordu. Bambaşreis gürledi:

"Ne bu maskaralık! Herkes yerine geçsin! Çıt çıkaranı oyarım!" Bıçak gibi bir sessizlik oldu, herkes başım öne eğdi.

"Bir çift lafım var, Bambaşreis Bey!" diyerek ayağa kalktım, dehşet dolu bakışların önünde. Tımar Reisi masanın altına doğru kaydı, çıkışı kollayan Arpa Reisi elmaları cebe attı, Çete Reisi sarardı.

"Doğum gününüz kutlu olsun!" dedim. Herkes bir anda ayağa fırlayıp doğum günü şarkısına başladı. Onlar, cam kırıkları, tavuk kemikleriyle dolu masanın etrafında el ele dans ederken ben sıvıştım. Uzlaştırıcı tutumum çok beğenilmiş. Bugün psikiyatristimi inandıramıyorum ama kaçmasaydım şimdiye reis olmuştum. Bu güncedeki anlatıcı -ben de dahil bütün kişiler- kurumlar ve olaylar kurmacadır.

***

* *Bir Delinin Güncesi* Fransa'da *Bleu Autour*'un Folie dosyasında Fransızca olarak yayımlanmıştır.

TAŞ BİNA

Olgular açık, uyumsuz, kaba... Yüksek sesle konuşmaya hevesli. Bugün, dev taşlar gibi yığılmış olguları, önemli şeylerle ilgilenenlere bırakıyorum. Beni çeken yalnızca aralarındaki fısıltı. Belli belirsiz, saplantılı... Kayalar dolusu olguyu eşeleyerek elde edilen bir avuç gerçeklik tozunun peşindeyim. "Gerçeği söylemiş olur gölgeden söz eden." Bugün taş binadan, yazının köşe bucak kaçtığı taş binadan söz edeceğim. (Belki böylelikle şarkıya yanlış yerden başlayacağım, ama olsun.) Benim doğumumdan çok önce inşa edilmiş, bodrumu saymazsak dört katlı, girişinde basamaklar var. İnsan bedeniyle yazmalı, oysa sözcükler yalnızca başka

sözcüklere karşılık verir. Bir "H" harfi alırsın, iki tane "A", "Y" ve "T", HAYAT diye yazarsın. Tek sır harflerin yerini şaşırmamak. Hayat, diye yazıyorum derin bir iç çekişle, onu bir eşkıya gibi koparıp alanların. Bir zamanlar gencecik bir çocuk şöyle demiş: "Sen hayata rest çekmezsen, o sana çeker." Gözü kara bir çocuktu, bir "karanlık" ile bir başkasının meleziydi, taş binayla çok erken tanışmıştı. O gün bu gündür, yerli yersiz güldüğü söylenir. Farz edin ki, taş binaya giden sokakta bir kahve, kahvenin önünde de yaz kış bir adam var. (Binanın içinde dev bir avlu, avluyu çevreleyen merdivenlerde insan boyunu aşan tel örgüler - kimse kendini atamasın diye.) Bulabildiğinde gazetelerin üzerinde oturur, kat kat giysileri, kabuk bağlamış bir yarayı andıran yüzü yaşını ele vermez. Yanı başında boş şişeler, kusmuk, idrar birikintileri görmek mümkündür. Adını sormaya cesaret edemeyeceğinizden, ona alfabenin ilk harfini verebilirsiniz:

A. Bu kahvenin müşterilerinin hayatı öylesine yalındır ki, onu anlatmaya yeltenen tüm sözcükleri yapay, cilalı, yalancı bırakır. Burada hiç kimse kendini anlatmaz, dinleyen de çıkmaz. Farz edin ki kahvenin karşısında bir bar var. Barın müdavimleri içinse bu hayatlar, günün birinde anlatmayı düşledikleri birer öyküdür. Kekremsi bir ölüm tadı bırakırlar damaklarında. Her gün yeniden kurulan gündelik labirentlerden bunaldıklarında son umutlarını sokağa bağlarlar. Özgürlük hayaletinin dolaştığı sokağa... Düşkünlük, kendilerine zaman zaman tanıdıkları bir hak, keyfini çıkardıkları bir ayrıcalıktır. Mutlak iyiden ve mutlak kötüden uzakta, ortalamaların güvenli uzaklığında, insan özgürlüğünün cehennemini kurgularlar. Kahvedekilerse cehennemi bilir. Özgürlük onlara tellerle çevrili avluyu hatırlatır. "İnsan" denince... İnsan, daha ilk çığlığından insan olarak doğmaz mı zaten? Ama bunu taşıması güçtür, yalnızca bununla yetinmesi de... A.'ya gelince... Kimsenin dikkatini çekmez. Boş bir çuval

gibi pencerenin önüne serilmiştir, dünyanın suratına çarptığı bütün kapıların önüne serildiği gibi. Bütün sokaklar onundur, ama hiçbir yere gitmez. İçerdeki bir şeye -belki televizyona- sevdalanmışçasına... Kirli cam varlığının görüntüsünü yansıtır: Lekeli, çok lekeli. Onun varlığı, hiçlik üzerine uzun bir şiirdir. Bazen, durup dururken, içinde kıymık kadar kalmış yaşam kabarır, kabarır, şeytansı, gölgemsi bir kahkahaya dönüşür. Deliliğin maskesi onu acıdan korumasa da taş binanın anısından korur. Dayak yerken bile güldüğü söylenir, ağlamayı unutmuştur. (Ne de olsa hüzün herkesin sahip olamadığı bir lüks.) Dünyayı anlamaya çalışmaz - sanırım onun adına ben yelteniyorum buna. Pis suya atılmış bir sünger kadar içindedir dünyanın. Dünya da onun. Öfkelenmez de. Dünya dediğin camda bulanık bir imgeden başka nedir ki! Lekeli, çok lekeli, hiçlik üzerine uzun bir şiir... Biraz sen konuş A., gölgeni esirgeme sözden. Şimdi, gülmemi bastırıp sizi taş binaya götüreceğim. Köşeyi dönünce kendinizi bir çıkmazda sanacaksınız, oysa basamakların önünden yol sola kıvrılır. Tam bu noktada bodrumu göstereceğim. Bir zamanlar birini sevdim. Sevgiye inanmış olmalıydım. Kimse bana insan ilişkilerinin bir iktidar biçimi olduğunu öğretmemişti. Bu taş binada önce onu dövdüler. Sesleri dinledim, dinledim. Beni duymuyorsunuz, değil mi? Taş binayı bir düş sanıyorsunuz. Belki de öyküyü birinci tekilden anlatmamalıydım. Şarkıya gene yanlış yerden, yanlış perdeden girdim.

CAM DUVAR

Sonunda geldi gece. Kurumaya yüz tutmuş bir ırmak gibi ağır aksak akan, cehennemsi bir günden sonra, bir parça serinlikle geldi. Klimalı bir kafedeyim. Sokaktan ve sıcaktan boydan boya uzanan cam duvarla korunan bir mekân burası. Buzlu bir içki ısmarlamalı, sesi tam kıvamında açılmış müziğe kendimi salmalı ve yazmaya başlamalı. Kirli, yapış yapış ağustos günlerinde, hiçbir düşünceye çengel atamıyor zihin. Tutunacak bir imge bile bulamıyor. Bu yüzden, duyguların su yüzeyindeki dalgalar gibi kıpırdandığı bir yazı tasarlıyorum. Hafif, uçucu kaçıcı, acı -geçirmez... Zaten bu sıcaklarda, ne söylenirse söylensin, dudakların kenarın-

dan kayıveriyor sanki. Kalem mayışıyor, üşengeçleşiyor. Cümleler ölü sinekler gibi dökülüyor. Rio de Janeiro'da havalar çok daha kötüydü, inanın. Aralık başında, efsanevi tropikal sıcaklar bastırır, termometre en az altı hafta kırkın altına inmezdi. Dev kayalıklar okyanus rüzgârlarını tümüyle kestiği gibi, ışınları da kentin üzerine yansıtır; Rio, gövdelerin usulca kızardığı bir açık hava fırınına dönerdi. Keskin, beyazımsı bir ışıkla yıkanan öğleden sonralarda, sokağa çıkmak, Sahra'yı geçmek denli irade isterdi. Daha kapıda, demir bir halka gırtlağıma sarılır, soluksuz bırakırdı. Hortumla yıkanmışçasına sırılsıklam kesilirdim. Kaldırımlardan yükselen su buharının altında, hummaya tutulmuş gibi titrer, can çekişirdi kent. Camın berisinden dışarıyı seyrediyorum. Sokak, kupkuru ay ışığıyla yetinmeyen biz kentliler için aydınlatılmış. Yapay alacakaranlık, günün henüz bitmediği yanılgısını uyandırıyor. Sıra sıra barlardan çeşit çeşit ritim yayılıyor sokağa, dalga dalga patlayan kahkahalar, bağırışlar... Bir de alkol ve insan kokusu. Hiçbiri cam duvarı geçemiyor. Burası klimalı; hem sıcaktan, hem de birbirimizin sigara dumanından, ter kokusundan, soluğundan korunuyoruz. Bu sokağın yarısı insanlara, diğer yarısı da sahipsiz gölgelere ait sanki. Çok değil, yirmi metre aşağıda, karanlığı iyi bilen, gerçek bir "arka sokak" başlıyor. Korkutucu profilli binaların önüne Mercedes'ler park etmiş. Bodrum katlara inen merdivenlerin başında, karanlık yüzlü adamlar bekliyor. Katiller mi, yoksa kendi halinde görevliler mi olduğu çıkarılamayan bu adamların geçenlerde kıyasıya dövüldüklerini gördüm. Sessizce, esas duruşta dikilmişlerdi. (Rio'da havalar çok daha kötüydü, inanın.) Müzik bitiyor. Ağustosböcekleri gibi şakıyan topluluklar bir anlığına suskunlaşıyor, sessizliğe kulak kabartıyor. Çekici görünmekle yükümlü kadınları izliyorum çaktırmadan. Kentin tek hâkimi ağustos sayesinde, bedenlerine biraz daha yakınlaşmış, sahip çıkmışlar. (Bu ülkede, yaptığınız yapacağınız hiçbir

şeyle gurur duymanıza izin vermeseler de, bir çift uzun bacakla fütursuzca böbürlenebilirsiniz.) Sesler yeniden yükseliyor. Zekice şakalar, parlak görüşler, makul başarılar ve küçük yaralarla övünmeler... Herkes bir öyküde başrol kapmış ama kimse gerçek öyküsünü anlatmıyor. Bu sıcak yaz gecelerinde, yalnızlığın değeri azalıyor, fiyatı artıyor. Gazeteleri önüme yığmışım. Bir sayfa dolusu, kocası tarafından öldürülmüş kadın fotoğrafı. Benden sekiz yaş küçük bir gencin haberini okuyorum, dört yıldır hapiste. (Rio'da havalar daha kötüydü, inanın.) Kafamı kaldırıyor, dışarıdaki tinerci çocuğu görüyorum. Karanlıkta heykel gibi durmuş, içeriyi, çiğ ışığın altında parıldayan kafeyi izliyor. Bir dolup bir boşalan zarif kadehleri, renkli yiyeceklerle tıka basa dolu tabakları, birbirine uzanan, dokunan, sarılan insanları, bronz tenli, ışıl ışıl kadınları... Bana mı bakıyor yoksa? Gözleri bir çift cam duvar; ışığı, görüntüleri, nesneleri oldukları gibi dışa yansıtıyor. Onun için ne yapabilirim ki? Paslanmış vicdanımla ansızın baş başa kaldım işte. Eline bir beş yüzlük tutuşturabilir, adını sorabilir ya da onun için bir öykü yazıp ona yepyeni bir ad verebilirim. Yani hiçbir şey yapamam. Ben nasıl onun hikâ yesinde bir figüransam, o da benim hikâyemde bir figüran. Rio'da açhktan ölmek üzere olan insanların gözlerini görmüştüm; havalar da daha sıcaktı, inanın; bulanık dipsiz kuyulardı. Ansızın bir tekme atıyor çocuk; kafenin camı, aramızdaki duvar tuzla buz oluyor. Onun nefreti hepimizinkinden güçlü. Çığlıklar, küfürler, dışarı fırlayanlar... Şiddet, durgun ağustos gecesine imzasını atıyor.

KENDİNE AİT BİR KALEM

Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda*'da, Shakespeare'in aynı yetenekte bir kız kardeşi olsaydı ne olurdu sorusunu ortaya atar ve Judith'in intiharla sonuçlanan hüzünlü öyküsünü kurar. Hintli bir yazarın, ilk kitabıyla "Booker" Ödülü'nü aldığını duymuşsunuzdur. Şimdi, bu romana yazınsal düzeyde eşdeğer bir kitabın Türkiye'de, Trabzon'da yazıldığını varsayalım. Hastalıklı, ince bir genç olan Cemal, yaşamını, odasında okuyarak geçirmiş ve bir roman yazmıştı. *Madam Bovary* gibi sayısız klasiğe gönderme yapan beş yüz sayfalık kitabı, nasılsa İstanbul'da bir yayıncı tarafından kabul edilir, üstelik çok önemli bir ödül -jürideki yazın tutkunu, yaşlı bir yazarın bastırması sonucu- kazanır.

Bir yazarın ilk kitabını yayımlaması, bitkinin toprağı delip geçme ânına benzer. Çok uzun, zorlu bir savaşımı atlatmıştır ama gerçek savaş henüz başlamaktadır. Keats'i, Flaubert'i bile yaralayan aldırışsızlık, dünyanın sanat eserine duyarsızlığı, her yazarı hırpalar. Hele taşralı, isimsiz biri söz konusuysa bu aldırışsızlık kaba bir kahkahaya dönüşür. Yazmak mı? Yazmak senin neyine!

Çıkınını toplayıp İstanbul'a göçerken düşleri alçakgönüllüydü Cemal'in. Güçlüklere hazırdı. Kültürel yönden besleyici bir ortam düşlüyordu, dünyaya açılan yeni pencereler, yol gösteren, sırtını sıvazlayan eller...

Çabucak biten ödül töreni, yüzünde patlayan flaşlar, şaraplı akşam yemeği... ve sonra sessizlik. Tünel gibi uzayıp giden bir sessizlik. Adı konamayan bir beklentiyle yayıncının kapısını aşındırır; kitapçıları dolanır, kendi kitabını satın alır. Bir fırıncı ekmeğinin alıcı bulmasını nasıl beklerse o da yıllarını verdiği romanının beğenilmesini bekler. Üstelik yazarlar, çelik gibi özgüvenleri yoksa yapıtları hakkında yargılara hem muhtaç hem de aşırı duyarlıdır.

Cesurca kovaladığı gerçek, acımasızca yakalar onu. Kitabını kimselerin okumadığı kafasına dank eder: Ödüllü olduğu, iktidar olduğu ya da bir türlü olamadığı, köylü olduğu ve buna benzer otuz kadar nedenden dolayı yok sayılmaya yazgılıdır. On milyonluk İstanbul'da tek dostu olmayan Cemal'e, pervasızca "Jürideki dostların" denir.

Yavaş yavaş bir çevre edinmeye başlar. Ardından konuşulmasını istemeyenin kapanışa dek kaldığı barlarda, bu bozuk şiveli gence haddi çabucak bildirilir. Görüşlerini dile getirecek denli toydur. Geri zekâlı, zevksiz, kişiliksiz bulunur. Okuduğu kitapların sayısı çoğaldıkça, yazın anlayışı esnekleşen Cemal, bunca kesin, şaşmaz yargı karşısında serseme döner. Kimine göre roman yalın olmalı, başka metinlerden değil, yaşamdan beslenmelidir.

Biri onu iç dökmekle, diğeri yeterince içten olmamakla, bir diğeri ise özkaynaklarına sırt çevirmekle suçlar. Zaten aşk, cılkı çıkmış, popülist, kolay bir temadır. Çok satan kulvarına girerse tarihin pembe çöp sepetini boylayacaktır. (Kitabı o güne dek 326 adet satmıştı.) Suçluluk duygularıyla dolar. Ülkede bunca yoksulluk, şiddet, kan varken, nasıl olup da "aşk romanı" yazmak gibi pis, bencilce bir dürtüye boyun eğmiştir? Hem de roman denen türün can çekiştiği bir çağda.

Günün birinde telefondaki şirin sese kapılır, bir kadın dergisiyle söyleşi yapar. Mini etekli gazetecinin önünde, postmodernizm, aşk, Lazlar vb. üzerine atıp tutar. İki güne kalmadan şöyle bir başlık çarpar gözüne: 'HAÇAN, NEDİR BU POSTMODERNİZUM?'

Talihsizlikler art arda gelir. Laz erkekleri hakkında yaptığı beceriksiz bir şaka, magazin basınına çarpıtılarak yansıyınca bir anda, kazayla ünleniverir. Trabzonluların erkekliğine sövdüğü söylentisi çıkar, İnşaatçılar Birliği ayağa kalkar. Anakentine dönerse bir kurşun yiyeceği kesindir, ailesi onu reddeder.

Bu yabancı şehirde, görünmez dev bir düşmanlık ağıyla sarmalanmış, bir başına kalmıştır. Tiye alındığı masalarda bira içecek parası yoktur artık. Bir akşam, yaşlı jüri üyesine ilişkin imayla çileden çıkar. Korktuğu başına gelir: Onca insanın arasında sara nöbeti geçirir.

1. SON: Romanına ilişkin "saralı sabuklamalar" saptamasını okuduğu gün pes eder. Tarlabaşı'ndaki odasında ondörtlüyü kafasına dayar.

2. SON: Trajik çağ çoktan kapandı. Cemal yaşamı da, yazını da ciddiye almamayı öğrenir. Yeteğini nakite çevirebileceği bir reklam şirketine girer. Şimdi Cihangir'de oturuyor, dördüncü Kristal Elma'sını kazandı. Artık sosunu beğenmediği bonfileyi

kolayca geri yolladığı gibi, aynı kolaylıkla başkalarının kitaplarına burun kıvırıyor. Romanının son kopyalarını kız arkadaşlarına veriyor. Hatta bazılarını okumaya ikna bile ediyor.

Zaten, kimin bir aşk romanına daha gereksinimi var ki?

ALİ

27 Eylül 1993'te, sabah sekizde telefon çaldı. Daha bir gün önce vardığım bu kıyı kasabası için ürkütücü erkenlikte bir telefon... "Rahat konuşabiliyor musun?" diye sordu S., Mandingaca. Güçlükle anladığım anadilini kullanması bir felaket habercisiydi. "Ali'yi öldürdüler. Dün gece." "Hangi Ali?" sorusu çıkmış ağzımdan. "Senegalli, Fransa'da yaşayan." Ali'nin hep durgun, göçmenliğin derin çizgileriyle dolu yüzü geldi aklıma. Yalnızlığı iyi tanıyan insanlara özgü beklentisizliği. Kendi düş ağacını budamış, dünyayla hesabını süresiz ertelemişti. Keskin, neredeyse bedensel bir acıyla hatırladım. Ona, Afrika'da en çok neyi özlediğini sormuştum. "Annemi," demişti, açık yüreklilikle. Cihangir'in

arka sokaklarını, -İstanbul'un "en" arka sokaklarındandı- zencilerden temizlemeye kararlı çeteleri biliyordum. Onlar da beni... Karanlık bastıktan sonra ava çıkar, bıçak kullanırlardı, arkaları sağlamdı. Adımın Jane olmadığını öğrendiklerinde, pusu kurmuşlardı. Karanlıkta ansızın cisimlenen belki sekiz kişi. "Geri dön," demişti S. "Spreyini bana ver! Kavgayı beceremezsin, köstek olursun." Haklıydı ama insan sevdiği birini tek başına ölüme yollayamaz ki! Bir mucize, kurtarmıştı bizi. "En az otuz yerinden bıçaklanmış. Önce kim olduğunu çıkaramadık, bir tutam beyaz saçı vardı, öyle tanıdık." "Polise gittiniz mi?" Acı acı güldü S., buna gülmek denirse. "Onlar geldi. Ceset bizim kapıya bırakılmış. Geceyi nezarette geçirdik." Sesindeki canı yanmış insanlara özgü bitkinliği ancak o an anladım. Ama insan sevdiği birine soramaz ki! "Sveta bizdeydi. Kızı fena hırpaladılar. Sen yakayı sıyırdın." Doksan üçte, zenci evleri sık sık basılırdı. Geceleri defalarca sıçrayarak uyanır, sokağı dinlerdim. Korkunç düşler görürdüm. Kara coplu bir adam üzerime yürür, kara şeyleri pek sevdiğimi söylerdi. "Yapabileceğim bir şey var mı?" S. gülme yerine geçen eylemini yineledi, telefon kapandı. (Bir hafta sonra bir düş daha gördüm. Ali'nin bulunduğu yerde, var gücüyle koşan bir zenci, kargatulumba beyaz bir arabaya bindiriliyordu. Düş o kadar netti ki plaka bile seçiliyordu. Düşümü hemen unuttum.) Doksan üçte bir zenciyle sokaklarda el ele dolaşmak, Nazi Almanyası'nda sarı yıldızla dolaşmaya benzerdi. Çocuklar bisikletlerini üzerime sürer, gençler yolumu keser, kadınlar çöplerini kafama boşaltırdı. Küfürler, hakaretler yağmur gibi yağar, Siyah-beyaz "Beşiktaş" bağırışları yol boyunca adımlarıma eşlik ederdi. Cici bici hanımların, takım elbiseli beylerin bile edecek bir çift lafı olurdu. Restoranlardan, pastane kapılarından kovulurdum. (Ali'yi değil, kendimi anlatıyorum. Yoksa kendimi Ali mi sanıyorum?) Jane, Türkçe bilmeyen saf İngiliz kızı, aptallık maskesinin ardına sığın-

mış, cam gibi donuk yüzüyle yürür geçerdi. Buz kesmiş bir yürekle... Cevap vermek linçle sonuçlanabilirdi. Yolun Beşiktaş'tan Ortaköy'e sıkıştığı pazar ikindisine dek, yüzünün ortasına bir tükürük yiyene dek, Jane Jane'liğini korudu. (Bir düş daha: Gece yarısı sigara almaya çıkan S.'nin ardından silah sesleri duyuyorum. Cama koşuyorum. Yerde, kanlar içinde sürünüyor. Dört kurşun yemiş. Arabadan fırlayan adamlarca tekmeleniyor. İşte bu düşü unutabilmek için çok uzaklara gitmem gerekti.) Jane, o tükürükle, bir insanın bir başkasını aşağılamaktan tüm benliğiyle tatmin olabileceğini öğrendi. Düşlerini artık unuttu ama bütün kapıların yüzüne kapandığı yılı unutmadı. İşinde gücündeydi herkes, kendi kavgasında, kendi yasındaydı. Ülkede kan gövdeyi götürürken, kimse bulaşmak istemiyordu. Bunu anlıyordu ama gene de aklı karışıyordu. Beşiktaş'tan Ortaköy'e sıralanmış arabaların içinde kimler vardı? Dikiz aynalarında hiç kendilerine bakmışlar mıydı? Yüzlerine bir kez olsun tükürülmediği kesin, bunu garanti edecek biçimde yaşadıkları da. Herkes temiz, herkesin duruşu sağlam, coplu adam hep bir başkası. Vallahi billahi ben değilim. Ortaköy yolunda neredeyse linç edildiğimden mi nedir ve tek bir kişi çıkmadığı için midir, artık kimseye güvenemiyorum. Şimdi başka yalnız kadınları izliyorum dövülürken, utanç içinde gözlerimi indiriyorum. Çoktandır "Ali ben miyim?" diye sormuyorum, çünkü plakayı unuttum. Aynada bir çift gri göz görüyorum, cam gibi soğuk, "Yoksa katil ben miyim?" diyorum. Her yerde görüyorum coplu adamı, her yüzde ve sözde, ama artık düş mü, gerçek mi ayırt edemiyorum. Ali'nin ölüm şekli annesine bildirilmedi, adı faili meçhuller listesine eklenmedi. Meçhul, meçhul kaldı, çünkü ben bütün düşlerimi unuttum.

***

* *Ali*, MEET'in Pekin-İstanbul sayısında Fransızca olarak yayımlanmıştır.

ZAR

"Beni dinlemiyorsun," dedi Adam kızgın bir sesle, öfkesinin üzerine kol kanat gererek, "hiçbir şey umurunda değil." Çiçekli, buruşuk elbisesiyle bu civarın kadın tipine hiç uymayan Kadın, küçük ve yitik olanın peşinde, çay kaşığıyla oynuyordu... "Neden sustun birdenbire?" Daha çocukken öğrenmişti: Şeylerin bir adı vardır ve onlara bu adla bakılır. Böylece adı olmayan hakkında konuşulmayacağını kabullenmişti. Söylenemez olana tutkusu o zaman başlamıştı herhalde. Kadın, kendini ansızın savaş alanında bulmuşçasına, gözlerini iri iri açtı. Çıplak ve çamura bulanmış, ancak kurşunların ortasında kurulabilecek bir özgürlük düşü

gördü: Rüzgârla dans eden altın renkli buğday tarlaları, uçurumlardan kendini salan bir kartal, ufuktaki tanyeri kızıllığı... "Ne yani, beni tanımıyor musun?" diye sordu yan masadaki adam yüksek sesle. Kadehte bir gül vardı. "Politik açıdan doğru bile olsa, seninki nihilist bir tutum. Üstelik de her şeyi kişiselleştiriyorsun, demagojiye açık bir duygular alanına çekiyorsun." Gecenin kuşattığı kente baktı Kadın, özellikle yıkık yüzünü arayarak... Bir gösteriye dönüşmesini ancak gölgeler önleyebilirdi. Makinelilerin salvosuyla sıçradı. Adamın sözcüklerini değil, sesini duymuştu. Buyruklar yağdırıyordu: Sol-sağ! Savaş halindeyiz, herkes gibi, sevgiye karşı bile! Gül yere düştü, kadeh parçalandı. "İlk kez bir cinayet kurbanı gördüğümde," diye başladı Kadın, "bütün kavramların incecik bir tül gibi parçalandığını düşündüm. Aşk ya da para için öldürülmüş, sokaklarda yaşayan bir kadındı. Kuşkusuz, bir 'akıl adamı', parayı daha geçerli bir neden sayabilir, en azından varlığı tartışılmaz." Kapıdan kahkahalar geldi. Gizemli, parlak yüzlü kadınlar dolmuştu içeri. Gülüşen, konuşan, boyun eğişlerini ojeli pençelerle gizleyen... "Artık birisi beni görsün!" diyorlardı, bedenleri ve duruşlarıyla, annelerinden miras utançla var güçleriyle savaşarak... "Aşkın gerçeğinden vazgeçtik, tıpkıbasımlara da razıyız. Neyse... Ölüm, kendisini küçümseyenlere öyle bir kahkaha atar ki!" dedi Kadın, yüzünün çay kaşığındaki yansımasına bakarak. Makinelilerin sesi yeniden yükseldi, yüzü alevler içinde kaldı. Sigarası yanmıştı. "Dördüncüyü gördüğümde ise kustum! O gün bugündür de dünyadan tiksinmekle onu çözümlemek arasında kararsızım. Senin soğukkanlı mesafen bir tür gaddarlık." Çay kaşığını adama doğrultmuştu, silah gibi. "Senin yaptığın bir tür dilencilik aslında, yaralarına herkesten fazla sadaka istiyorsun!" Kadın sigarasından art arda nefesler çekti, gecenin kurşun soluğu ciğerlerine doldu. Tanklar buğday tarlalarını yerle bir etti, kartal acımasızca avının üzerine atıldı, çay kaşığında kan lekeleri

belirdi. "Hesabımı ödeyeyim... Nesnelerin fiyatları arttıkça insanlarınki düşüyor! Çarçur ettiğimiz her neyse, adını koyamıyorum." Belleğindeki makineliler çığlıklara karışırken yürüdü. Suskunluk ölümün öteki adıydı, kurbanlar için dünya hep yuvarlaktı. "Beni tanımıyor musun?" diyordu erkekler, "çok istersen, ağlarım," diye yanıtlıyordu kadınlar. Güzelliği görmesi, göstermesi beklenen kadınlar, çiçekler ve doğum günleri üzerine, mümkünse marş ritminde bir şarkı söyler miydiniz? Kent kendi yoluna gidiyordu, insanlar gibi. "İşte, adam böyle asılır," diyerek bir levhayı asan satıcının yanından geçti. Köşe başındaki kahveden kelepçeli bir adam çıkarıldı. Polislerden biri, copuyla kendi eline, okşarcasına vuruyordu. Sabırsızlık içinde... Tanyerinin kelepçeli adam için nasıl olacağı belliydi: Kan kırmızı. Belleğindeki kentte, nezarette gördüğü yazıyı hatırladı. "Buradan çıkınca bir sigara içeceğim." Buradan çıkınca iyi bir insan olacağım! Kenti zar gibi saran karanlığa baktı, geceyi bir anlığına altınla kaplayan keman sesine kulak verdi ve düşündü: "Bu karanlığın içinde ben de varım."

YORUMSUZ

5 Haziran 1999 günü *Radikal*'in manşeti şöyleydi: "Çivisi çıktı. - Hukuk devleti ve kişi hakları mı dediniz?" Ben de son on günün kıyıda köşede kalan gazete haberlerinden başlığın ruhuna uygun bir derleme yaptım. Türkiye gerçeğine bir mercek tutmak için, hukuk ve adalet kavramları üzerine düşünmemiz için... Yorumsuz sunulur. "'Bağla Şu İşi' adlı oyunu Tarsus'ta sahnelemeye çalışan Tiyatro Stüdyosu'nun gösterimi belediye başkanıyla kaymakam tarafından engellendi. Metinde küfürler bulunduğu gerekçesiyle salonu boşalttırmaya çalıştılar." "Tekirdağ'da 13 kız öğrenci Yabancı Dil Sınavı öncesinde asılsız ihbar yüzünden

polis tarafından tek tek odalarından alınarak müdürün odasına getirildi. (İhbarsa öğrencilerin barlarda eğlenip sarhoş oldukları...)" "Diyarbakır'da Eğitim-Sen üyesi 24 öğretmen sürgün edildi." "Tutuklulardan heyet talebi: Karadeniz cezaevlerindeki tutuklular, sağlık sorunlarına duyarsız kalındığı, her an ölümler yaşanabileceğini belirterek cezaevlerine heyet gönderilmesini istedi." "'Şirinler' çetesinin liderliğini yaptığı öne sürülen Mehmet Ş. Aksoy basını tehdit etti: Çeteyle ilgili yazanlardan hesap görülür." "Batman'ın Kozluk ilçesi, Yanıkkaya Köyü'nde, 10.00 sularında evlerinin yakınında oynayan çocuklara ismi tespit edilemeyen bir korucu tarafından ateş açıldı. Olayda 10 yaşındaki Berivan Bilen, sağ göğsünden ve karnından aldığı iki kurşunla öldü... (6 korucu gözaltına alındı.)" "Oral Çelik'e beraat: Gazeteci Abdi İpekçi'yi öldürmekten yargılandığı davadan 20 yıl aradan sonra beraat etti." "1992 yılında Mersin'de gözaltında ölen Namık Erkek'in davası iç hukuk yollarının tüketilmesi üzerine 1994'te AİHM'ye gönderildi." "İzmir'de bir altın zincir ve 20 milyon TL gasp eden sanığa 17 yıl, kendisiyle girdiği silahlı çatışmada bir kişinin ölümüne, iki kişinin yaralanmasına neden olan polise 3 yıl verildi." "Daha önce 19 kez gözaltına alıp bırakmışlardı. Yirmincide bırakmadılar." - Bir kayıp eşi - (Kayıplar Haftası'yla ilgili haberden.) "Cizre'de çok sayıda eve baskın düzenleyen polis, yaklaşık 200 kişiyi seçim sonuçlarını protesto gösterisine katıldıkları gerekçesiyle gözaltına aldı." "Köylüye mayın cezası: Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı 8 köyün köylüleri yola döşenen mayından sorumlu tutularak 5 gündür Lice-Kulp karayolunda ağaç kesiyor." (Haberde, listede adları bulunan 300 kişinin 7.00-18.00 saatleri arasında ağaç ve çalıların kesiminde çalıştırıldığı, 4 km'lik bir bölgedeki ağaçların kesildiği, 15 km'lik yolun etrafında ağaç kalmayıncaya dek çalışmanın devam edeceği belirtiliyor.)

***

Bugünlerde "öteki" kavramına duyarlılıkla yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum, çünkü "öteki"nin tanınmaması, dilsizleştirilmesi, reddedilmesi ve nesneleştirilmesi üzerine kurulan her ilişkinin bir tahakküm ilişkisi olduğuna ve kaçınılmaz biçimde zulüm içerdiğine inanıyorum. Bugünlerde medyanın bir idam korosuna dönüşmesi, yargıçlığa sıvanması bende dehşet uyanırıyor. (Tek bir örnek: "Çok yalvarma, o ip boynuna geçecek.") Her türlü şovenizmi içeren, aşağılama ve kabadayılık kokan, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe açık ("Ermeni" sözcüğünün kullanımına bakın ya da bir maç haberinin "nasıl geçirdik" şeklinde verilmesine), yer yer en derin acıları pazarlamaktan çekinmeyen bu söylemi tehlikeli buluyorum. Toplumdaki kin ve nefreti körüklediği için tehlikeli, linç psikolojisini (bütün suçların bedelini "öteki"ne ödeterek kendi günahlarından arınma) beslediği için tehlikeli, Murat Belge'nin dikkat çektiği gibi, Kürtleri rencide ettiği için tehlikeli, yaşanmış ve yaşanmakta olan binlerce trajedinin kurbanını rencide ettiği, hatta demokrasiye, insan haklarına inanan herkesi rencide ettiği için tehlikeli, devleti kutsallaştırıp şiddeti meşrulaştırdığı için, Güneydoğu gerçeğiyle -ölümleri, göçleri, kıyımları, faili meçhulleri ve niceleri ile Güneydoğu, yoksulluğu ve unutulmuşluğu içindeki Güneydoğu gerçeğiyle- yüzleşmediği için tehlikeli. Herhalde hepimiz barış istiyoruz. Ama yalnızca kendi koşullarında barış istemek, aslında barış istemek değildir. Kalıcı bir barış, adil bir barıştır, her şeyden önce. "Herkes için barış, eşit koşullarda barış, herkes için adalet, eşit koşullarda adalet." Dile getirilmesi naiflik gibi görülen dileğim bu.

Adam: İstersen, geçmişin sözcüklerden kurulu ağına senin doğduğun yıldan girelim. Doğduğun kente o yıl geldim ben.

Kadın: Öyleyse, 67'nin sözcüğü KENT ya da GÖÇ.

Adam: Hayır. DENİZ! On yaşımdaydım, denizi ilk kez görüyordum. Sözlüğümde sıla vardı, ayrılık, liman, vapur... Artık evimde değildim, bundan böyle hiç olmayacaktım. Topraktan kopmuştum. Kendini hızla akan bir ırmakta bulmak gibiydi.

Kadın: Köklerini içinde taşımayı öğreniyordun, bunun acısını da... Karşında koca bir kent vardı, vahşet ve görkem, vaatler ve yıkıntılar dolu.

Adam: Bütün sesleri yutan kentin ortasında, şarkı söylemeye çalışan bir dilsiz gibi hissediyordum. Çok uzun zaman aldı bu dilsizlik hissinden kurtulmam. Henüz "labirent" sözcüğünden habersizdim. Sokaklardan, kavşaklardan, ufku deşen yabancı görünümlerden, hep başkalarına ait binalardan oluşan bir labirent. Hiçbir şey göründüğü gibi, eskiden olduğu gibi değildi. Bahçedeki dişbudak ağacı içimi minnetle doldururdu. Ama o artık varolmayan bir ülkeye, geçmiş ülkesine aitti. Yaşam betondan fışkırırken, toprağa böylesine bağlı olduğu için ona imrenirdim.

Kadın: Belki kentte doğduğumdan sözcüklerle ilişkim hiçbir zaman yalın olmadı. İçleri boşaltılmış kabuklar gibi çürümelerinden korkarım. Benim sözcüklerim altınla değil, gölgeyle kaplı. 72 yılında tüm evrenim iki odalı bir apartman dairesiydi. Bu evrende ormanlar, melekler, uçan halılar, küçük hayvancıklar vardı. Aynı yıl, gölgeleri hızla uzayan dev korku dağları belirdi. Demir bir pençe, uçsuz bucaksız, korkunç bir pençe girmişti dünyama. Anlamını bilmediğim, beni dehşetle titreten bir sözcük... Camdan bakıp askerleri gördüğüm günü çok az hatırlıyorum. Çığlık atmadım, sessizce annemin arkasına saklandım. Aynı kâbusu gördüm yıllarca: İki asker babamı geri getiriyor. O sözcük yüzünden küçücük kalmış. Benim boyumda... Bir daha büyümesin diye seloteyplemişler. 72 yılının korkunç sözcüğü İŞKENCE idi. Beş yaşındaki bir çocuğun bunu tasavvur edebilmesinin dehşetini çok sonra kavradım.

Adam: Ayın kraterlerle dolu gerçeğini izleyip kurduğum astronotluk düşleri geride kalmıştı. Ateşin pervaneyi çekişi gibi beni çeken sözcükler doğmuştu: AŞK, ÖZGÜRLÜK. Yaşam, göz boyayıcı vaatleriyle, dolu dolu uzanıyordu önümde. Onu avuçlamalı, var gücümle suyunu sıkmalıydım. Kafa tutmalıydım. Hayatta olmak bile beni ağlayacak denli coşturuyordu, ama artık ağlamam yasaktı. Kendime ait bir sesim vardı, Avustralya yerlilerinin çalgıları gibi derin, tok, işlenmemiş. 72 yılının sözcüğü ŞİİR'di.

Kadın: 77'deki çocuk, kabakulak olduğu için o pazar günü evde bırakılmış, silah seslerini kaçırdığı bir oyun sanmıştı. Sen oradaydın herhalde.

Adam: O zamanlar her şey daha anlamlı, daha gerçek, daha onurluydu sanki. Görkemli sözcükler yönlendiriyordu hayatımı. Güçlü, çevik, insanı kolundan tutup eyleme çeken sözcükler. Paylaşma, mücadele, hareket, devrim...

Kadın: Ve her an insanın elinden kaçıp, onları yeniden bulmasını şart koşan sözcükler: ahlak, umut, inanç, insan. Bir de ölüm vardı.

Adam: Ama seçilmiş, kardeşlik içinde yaşanan ölüm.

Kadın: Ağabeyim de oradaydı. Sana bir fotoğrafını göstereyim, belki çıkarırsın. 82 yılı, hayatımda görünmez dikenli tellerin belirginleştiği, etime saplandığı yıldı. Televizyon dizileri, pazar gezileri, ev ödevleri, dokuzda evde olma kuralı... İlk caz plakları, bir çift topuklu çizme, acemi öpüşlerdeki hoyratlık, yağmacılık. Neye elimi atsam saf yalnızlığa dönüşüyordu. Yarıkaranlık, hüzünlü bir arayış: Yaşam nerede? 82 yılının sözcüğü ÜNİFORMA idi. Her köşe başında somutlaşan simge, kendi doymak bilmeyen öfkesiyle beslenen, herkesi sindiren iktidar. Adımlara askeri davullar eşlik ediyordu artık, sözcükler sansürlenmiş, tersyüz edilmişti. Güvenlik adına terör, yasallaşan cinayet, gönüllü boyun eğiş...

Adam: 82'de içerideydim. Sonraki yıl, daha sonraki yıl da... Sözcüklerime kan, çığlıklar, bozgun tozları bulanmıştı. Senin beş yaşındayken öğrendiğin sözcüğü bedenim çeşitlemeleriyle tanıyordu: askı, falaka, elektrik. İçine aldatıcı biçimde kendimi koyduğum gelecek düşleri adımların altında kalan tohumlar gibiydi. Oysa en kötüsü, dışarı çıktıktan sonra olacaktı.

Kadın: Dışarı çıkmak mı? Dışarısı neredeydi?

BİR KONUŞMA

"İyi günler. Bn. Helen Mirren ile görüşmek istiyorum."

"Kim arıyor?"

"Bir arkadaşı. Yurtdışından arıyorum."

***

"Alo! Alo?"

"Affedersiniz, bir sigara yakıyordum. Helen ile mi görüşüyorum?"

"Evet. Buyrun."

"Bn. Mirren, ee..., nasıl başlamalı? Türkiye'den arıyorum."

"Kimsiniz?"

"Bir gazeteci. Sizin yaşlarınızda biri. Benden önce arayan oldu mu? Yani Türkiye'den?"

"Hayır, kimse aramadı beni. Hiç kimse."

"Tahmin etmiştim. Aslında dün emin oldum..."

"Devam edin."

"Bn. Mirren, benim için çok, çok zor. Şimdiden bin pişmanım."

"Devam edin! Lütfen."

"Geçen pazar ilanınızı gördüm. 'Askerliğini yapan erkek arkadaşımı arıyorum. Biliyorum, insanın tanımadığı birini bulması zordur.' Benzeri onlarca ilan arasında o iki cümle vurdu beni. Neredeyse iradem dışında sürüklendim. Kötücül bir öngörüyle, neyin izini sürdüğümü en baştan sezerek... Dayanamazdım, yalnızca size verdiğim bir söz adına, bu korkunç sözcülüğe kadar geldim. Bn. Mirren, hâlâ devam etmemi istiyor musunuz?.. Orada mısınız?"

"Nerede olabilirim? Tek bir şey soracağım. Emin misiniz? Yanılıyor olamaz mısınız?"

"Dün cenazedeydim... Bakın, artık kapayayım. Size gerekli bütün adresleri postaladım. İnanın, çok üzgünüm."

"Kapamayın! Lütfen. Bir süre konuşmasak olmaz mı? Ama şimdi kaparsanız, telefonu kaparsanız, her şey bitecek. Anlıyor musunuz?"

"Sanırım. Bilmiyorum."

"Oraya gittiniz mi? Deprem bölgesine?"

"O kıyı kabasabasına mı? Evet."

"Ne gördünüz?"

"Gözlerimi yerden kaldırmadan, aceleyle birkaç kez baktım -insan böyle bakışların faturasını er geç öder. Belleğim, dizlerim, bakışlarım boşalmıştı. Binlerce ton moloz gördüm. Yıkık bina-

ların uçuşan tül perdeleri... Hayaletler... Toz... Ayırt edilemez bir yığına dönüşmüş beton, eşya ve insan... Sanki insanların dünyasından neleri alıp götürdüğünü bilmeyen lanetli, dev bir çekiç, dünyanın incecik kabuğunu çatlatmak için, rastgele vurup durmuş. Her şey suya, toprağa, bir avuç toza dönüşmüş. Bizler de kendimizden uzak tutmaya, unutmaya çalıştığımız o arkaik geceye dönmüşüz. İçin için, yavaşça kaynayan... Yıkık bahçelerden gelen rüzgârın uğultusu... Sanki ruhlar derin, boğuk sesleriyle konuşuyorlardı, sanki hâlâ korkuyorlardı. Onlar da habersizdi, yaşayanların dünyasından neleri alıp götürdüklerinden... Yıkıntılar arasında, hipnoz altındaymışçasına dolaşan insanlar gördüm, o korkunç, karanlık geceden uyanmalarını olabildiğince geciktirmek için neler vermezdim. Anlatamıyorum. Anlatabileceğimden fazlasını gördüm, gördüğümden fazlasını anladım."

"Orada, deniz kıyısında bir otel vardı. Dört katlı mı, beş mi hatırlamıyorum. Pencereden -belki balkondan- ağaçlar görünürdü. Sonra çay bahçesi, geceleri titreyen bir ışık tabelası... Kıyıda gözlere sert sert çarpan rüzgar... Asmalar, çeşmeye giden tozlu yol, esmer üzümler... Hüzünle denize bakan tahtadan kadın heykelleri vardı. Korkunç bir haksızlığa uğramış gibiydiler, ama nedense öfkeli değildiler."

"Korkarım, o otel de, çay bahçesi de sulara gömüldü. Tahta kadınlarsa hala aynı biçimde denize bakıyorlar. Tam anlattığınız gibi, hüzünlü ve öfkesiz. Orada ben, hayatımda ilk kez dua ettim. Olabilecek en güzel duaydı bu... Cenazede gözlerim sizi aradı. Başını bir fularla örtmüş, topluluktan ayrı duran, ne yapacağını, ellerini nereye koyacağını bilmeyen bir yabancı. Kızıl saçlı..."

"Kızıl saçlı değilim."

"Ben de değilim, ben de... Orada öylece duruyordum, topluluktan ayrı, yabancı, ellerimi nereye koyacağımı bilmeden, başım

bir fularla örtülü... Size bir şey söyleyeceğim. Bu belki de dünyanın en yaygın, iyi niyetli, işe yaramaz dayanışma çabası. Ben de sevdiğim birini yitirdim. Yıllar önce... Ölümünü cenazeden sonra öğrendim. Bazen aylarca düşünmüyorum onu, sonra birdenbire, söz gelimi iki satırlık bir ilan okuyor, eskisi denli özlüyorum. Ama artık canım acımıyor, inanın, acımıyor. Yalnızca bir sızı... Artık saçmalamaya başladım, kapatmalıyım. Söylediğim her şey için özür dilerim."

"Bir saniye. İsminiz?"

"Boş verin. Unutun beni."

"Mümkün değil. Telefonda sessizce ağlayan kadını unutmam mümkün değil."

"*Unutun beni. Zaman merhametlidir, inanın. İnsanlardan* daha merhametli."

"Demek buraya kadar... Teşekkür ederim..."

CÜMLELER

Kuşkusuz sıradan cümlelerdi duyduklarım. Herkesin söyleyebileceği, söylediği cümlelerden... İlki o günlerde genel tüketime açılmış, alçıdan bir kalıp biçiminde sunulmuştu. Ancak kimi kez, daha önce defalarca duyduğunuz bir söz ansızın yolunuza çıkar, bellekte ani, zehirli bir şimşek çaktırır, bir yerleri tutuşturur, burgu gibi deler, açtığı gedikte yerleşir. "Arkalığı" çoktandır su götürür, dar, işlek arka sokaklardan birinde, kiminin lümpen dediği, bitirim edalı bir adam bağırdı:

"Bu ülke ceset kokuyor! CESET!" (Tahmin etmişsinizdir: Hizbullah'ın hücre/mezarevlerinin kamuya açıklandığı gün-

lerdi.) Neredeyse mekanik bir toplumsal refleksin dillendirilmesi miydi, yoksa daha kapsayıcı, daha kişisel miydi? Hiçbir kulağı hedeflememiş, öylesine sokağa salınmış sözler, sahipsiz ve başıboş yankılanıyor, dar geçitte kehanetimsi bir görünüme bürünüyordu. Az kalsın dönüp karşılık verecektim: "Şimdi mi anladınız?"

Bunca işkence, kıyım, kayıp zaten "Gözümüzün önünde," zaten "bildik, tanıdık" olduğu için mi koku yetimizi yitirmiştik? Şimdi mi anlamıştık ölümün fiyat kırdığını, nicedir seri üretime geçtiğini, sahnelenen kanlı oyun için hep figüranlar, insan bedenleri istediğini? O aldırışsız, unutkan, açgözlü bakışın hiç mi suç ortaklığı yoktu? Suskunlukla sarmalanmamış mıydı işkence çığlıkları, işitmediğimize inanalım diye?

İkinci "sıradan" cümle, tam çözemediğim bir nedenden içimi burktu.

Mekân: Dar sokağın açıldığı cadde.

Saat: Gece yarısını geçmiş. İnsanlar eğleniyormuş hissi alacak kadar kalabalık ve sıkış tıkış durumdalar hâlâ; seyirci sayısı taşkınlığa elverişli. Havada asılı duran bir gerginlik, bir zorbalık.

İtiş kakışların, kimlik denetimlerinin, kırılan gururların, kadın paylaşımı yumruklaşmalarının saati... En dipte yaşayanlardan, sokağın ruhunu eldiven gibi üzerine giymiş bir adam, uğradığı bir haksızlıkla alev alev tutuşmuş. Ciğerlerini yırtarcasına bağırıyor, karşı kaldırıma doğru atılmaya çalışıyor. Diğeri arkadaşını belinden yakalamış, yatıştırmak için uğraşıyor:

"Dur yapma! Bırak! Biz GARİBAN adamız!"

Kaçacak yeri kalmamışların umutsuzca boyun eğdikleri düzeni, derinlemesine, diplemesine gören bakışı diye yorumlasam mı, yoksa el sürmeden mi bıraksam? Hayatın arka sokağına serpiştirilmiş yıkım şifrelerinden biri daha işte. Kıyıcı, kederli, sahici.

BEYAZ AT

Sözcükler yarasalar gibi beynimde uçuşuyor. Sağa sola çarparak, kanatlarında yaralar açarak... Gece renklerine bürünüp dışarı fırlıyorlar. Çarem yok, peşlerinden gideceğim. Karanlık vadilerden, ölümcül bir devinimde taşlaşmış sarp dağlardan geçiyorum. Birden sis bastırıyor. Gri, ağır, yoğun... Dev bir gölge... Uykunun pelerini beni sarıyor. Direnmeye çalışıyorum. Ayağa kalk, diyorum kendime, bir soluk al, pencereyi aç. Bedenini saran dev gölgeden kurtul. Tam başaracakken, sisin derinliklerinden bir ses kulaklarıma ulaşıyor. Yeryüzüyle gökyüzü arasında bir yerden yükselen çağrı... Olanca geçirgenliğimle sahipsiz sesin acısına

açılıyor, benliğimi doldurmasına izin veriyorum. Ağzım kuruyor. Açık pencerenin önünde titriyorum. Bir tür bulantı bu. Kurumuş bir ağaç gibi ansızın devrileceğim. Acılı sesten kurtulmam mümkün değil. Toprağın çağrısından kurtulmam mümkün değil. Her nesnenin bir gölgesi, her sesin binlerce yankısı olmalı. Oysa bu topraklar tek işaret vermiyor. Ne bir fısıltı, ne bir çığlık, ne bir mezartaşı... Gölgelerle yankılar uzun süre önce uçuşmuş, yok olmuşlar. Her şey toza ve küle dönüşmüş. Ağaçlar kavrulmuş kollarını uzatıyorlar, çıplaklıklarından utanarak; kuşlar alev topları arasında kaçışıyor, korkularından utanarak; yağmur damlalarıyla gözyaşları kızgın toprağa düşüp buharlaşıyor, ölümlülüklerinden utanarak.

Telefon ısrarla çalıyor. Çığlıklar, makineliler duyuyorum - komşunun televizyonu olmalı. Telefona bir yumruk sallıyor, isabet tutturamıyorum.

Delik deşik duvarın önünde yaşlı, çok yaşlı bir kadın oturuyor. Unutulmuş bir yüzyıla ait sanki. Bir deri bir kemik, ayağında el örgüsü çoraplar, gözlerinin oyuklarında dev gölgeler... Döşekten at kılları fırlıyor, sobada soğuk küller. Her şey yırtılmış, parçalanmış. Yana yana tükenen bir mum gibi, son ışığıyla parıldıyor. Sonsuzca sıcak. Ölümün anısına ve tohumlarına gebe. Tıpkı toprak gibi. Onun ağıtıymış beni çağıran.

"Herkes gitti," diyor, "beni unuttular." Donuk bakışları önce yol yol kan izleriyle kaplı duvara, sonra dosdoğru bana yöneliyor. Görüyor mu? "Seni taşıyamam. Ben kendi bacaklarımın üzerinde duramıyorum ki." Yeryüzüyle gökyüzü arasındaki her suçu görmüşçesine gülümsüyor. Buruş buruş, titrek, iskeletimsi elleri bir mektup uzatıyor. Telefon, çığlıklar, bulantı, düşler... Duvardaki derin oyuklardan birine gözümü dayıyor, beyaz bir at görüyorum. Dörtnala koşuyor, uçarcasına... Sırtına yağmur damlaları düşüyor, yeleleri geçmiş rüzgârların anısıyla savruluyor. Uçurumları, yar-

ları, okyanusları, kasırgaları aşıyor; köprülerden geçiyor, vadilerden, kentlerden, yıldızların titreştiği gecelerden; korkuyla çarpan yüreklerde koşuyor, kırmızı tuğlalı binalarda, hapishane avlularında, altın renkli buğday tarlalarında; yıldırımların, havada şaklayan kırbaçların, dikenli dalların arasından koşuyor. Var gücüyle, soluk soluğa, bacakları kan içinde... Telefon, çığlıklar, bulantı, karabasanlar... Duvardaki izlere dokunuyor, bir orman görüyorum. "Yağmur yağarken ormana girme," diye uyarıyor annem beni, "çünkü o zaman tilkilerin dansı başlar." Oysa koronun sesi uzaklardan çekiyor beni, varoluş sevincinin parıltılı giysilerine kapılıyorum. Kuklalar dans ediyor. Korkunç bir el çabukluğuyla maskelerini takıp çıkarıyor, kollarını açıp kapıyor, uyum içinde dönüyorlar. Bir aynaya bakarcasına bakıyorlar yüzüme. Tilkiler dans ediyor, insanlar ölüyor. Derin, dipsiz, düşsüz bir uykuya dalıyorum. "Sakın kıpırdama," diyor annem. "Koluna serum takılı." Sis dağılıyor, dünya tanıdıklaşıyor. "Telefonun cevap vermiyordu. Seni baygın bulduk." Bir mektup uzatıyor. "Çok yaşlı, iskelet gibi bir kadın bıraktı bunu."

Titreyen parmaklarla zarfı yırtıyorum. Artık anlamadığım bir dilde yazılmış sözcükler birer birer eriyip buharlaşıyor. Yol yol kan izleri beliriyor kâğıtta. Kurumuş ırmaklar görüyorum, çatlamış topraklar, ateş renginde başaklar... Bir orman beliriyor, ıslak ve yeşil gerçekliğiyle, yağmurda tilkiler dans ediyor. Sözcükler delik deşik duvarın önünde sıraya diziliyor. Acılı ses artık boş yere beni arıyor. Orman yanmaya başlıyor, mektup tutuşuyor.

Alevlerin ortasında beyaz at koşuyor, koşuyor, koşuyor...

OPERASYONDAN ÖNCE

Rio Operasyonu'nun başlamasına altı saat kala Kedi kayboldu. Yazım yanlışı değil, adı Kedi'ydi, Rio'da Türkçe adlı tek kedi oydu. İsim takmakta hep zorlanmışımdır, hele bu kez Portekizce mi, Türkçe mi diye bocalarken kedi "Kedi"yi öğrenmişti. Aslında gerçek bir Brezilyalı dilberdi: Simsiyah, sıcacık, mırıl mırıl, sokulgan... Cangılla kaplı derin vadilerle yarılmış devasa bir tepede, Santa Teresa'da oturuyordum. Turist elkitapları "bohem hayatın merkezi" diye tanımlardı bu semti ve yalnızca "serüvenseverlere" önerirdi. Eski evleri, Arnavut kaldırımlı dik yokuşları, sürekli oflayıp puflayan tarihi tramvayı ile bir tür

köydü burası. Sanatçıların, özellikle zenci sanatçıların kurtarılmış bölgesiydi. "Acının çocuğu, mutluluğun babası" sambanın usta yorumcuları Santa Teresa'nın salaş barlarında çalarlardı. Sürekli bir karnavaldaymışçasına yaşardı Santa Teresa. Rio orta sınıfını bu şenlikli semtten uzak tutan tepedeki iki favelaydı. (Favela, Latin Amerika'ya özgü getto!) Kentin altı yüz favelası, cunta döneminden beri, mafya örgütü Commando Vermelho'nun denetimindeydi. Kan gövdeyi götürürdü favelalarda, gangsterler çatışır, polis katliamlar yapardı. 1995'te Rio Operasyonu'na karar verildi. Ordu, altı yüz favelaya teker teker girecek, Commando Vermelho'nun kızıl haçlı bayrağının yerine Brezilya bayrağı dikecekti. Santa Teresa'ya çıkan bütün yollar kapatılacaktı. Tasını tarağını toplayıp kaçanlar arasında ben de vardım. Favelalıların gidecek yeri yoktu. Elebaşılar çoktan bölgeyi terk etmiş, kamyonlar dolusu kokain kentte zulalanmıştı. Yüzbinlerce insan ise Commando Vermelho savaşçılarıyla askerler arasında sıkışıp kalacaktı. Toparlanmayı son geceye bırakmış, on iki otobüsüne yetişmek için fır dönerken, Kedi'nin kaybolduğunu fark ettim. Dik bir yamaca kurulmuş villanın zemin katında oturuyordum, toprakla bitişik arka pencereler cangıla açılıyordu. Kedi de, onun kaplanı andıran aşığı da istedikleri gibi girip çıkarlardı. (Bu kediyi ilk görüşümde Latin Amerika'ya özgü bir tür sanmıştım.) İnce, uzun bir tekneyi andıran stüdyo dairenin altını üstüne getirdikten sonra balkona çıktım. Bildiğim tüm sesleri kullanarak Kedi'yi çağırdım. Mango ağaçlarıyla kaplı ön bahçeyi dolaştım, teker teker ağaçlara seslendim. Bezginlik içinde balkona çöktüğümde kimbilir saat kaçtı. Askerleri bekleyen favelayı izledim bir süre, ışıkların çoğu yanıyordu ama ölüm sessizliği çökmüştü. Terasdamlardan birinde, çamaşır toplayan bir kadın gözüme ilişti. Kadın birdenbire durdu, terasın ucuna yürüdü, sigara yaktı. Bir sigara içimi boyunca, hiç kıpırdamadan favelayı izledi, sonra işine

geri döndü. O an sezinledim, bunu da atlatacaklardı. Salgınları, silahlı çatışmaları, katliamları nasıl atlatıyorlarsa, askerleri de atlatacaklardı. İçim rahat kaçabilirdim. Rio'da, suçluluk duygusu bir lükstü. Çantamı sırtlayıp yola çıktım. Sokak lambaları söndürülmüştü, koca semtte tek kişi kalmamış görünüyordu. Bir motor sesi... Farları yanmayan bir otobüs sessizce yokuşu tırmanıyordu. Açık camlara uzun namlulu silahlar dayanmıştı, tıka basa asker doluydu. Bana doğru dönen çocuk yaştaki yüzlerden bulut bulut yayılıyordu korku. Bir, iki... yedi otobüs. Askerler beni uzun uzun süzdüler. Eve döndüm, kendimi berbat hissederek kanepeye kıvrıldım. Neden gidememiştim? Benim kentim, benim kavgam değildi ki bu! Tanık olmak da istemiyordum. Uyuyakalmışım. Makinelilerin gürültüsüyle uyandığımda gün henüz doğmuştu. Düzenli aralıklarla fırlatılan el bombaları, helikopterler... Kedi yorucu bir aşk gecesinin ardından yatağa serilmiş, Rio Operasyonu başlamıştı.

DR. HAYIR VE TAKIM

Fener alaylarının meydanları sardığı akşam, ansızın burun buruna geldik. Çok uzun, "kaçak" yıllardan sonra. Öyle değişmişti ki, adını söylemese tanıyamayacaktım.

"Bahse girerim, Dr. Hayır Takımı'nın öyküsünü duymamışsındır," diye anlatmaya koyuldu. Arka sokaklardan birinde, tenha bir birahanedeydik. Saatlerdir konuşuyorduk. Kulağı kesiklerdendi arkadaşım.

"Takımın işareti şöyle: Gecenin son sigarası yakılmadan önce ucundan ıslatılır. Dr. Hayır'a gelince... Defalarca anlatılmasına karşın, hep sisler içinde kalmış bir hayat hikâyesidir bu. Sanki

her anlatıcı kendine göre biçimlendirsin diye bazı ayrıntılar özellikle atlanmış. Taşrada doğmuş, yani tabelayı fark edemedin mi, gözüne bile çarpmayan, basıp geçtiğin kasabalardan birinde. Sirkeci Garı'nda, on iki yaşlarında bir oğlan çocuğu düşün, ayağında gıcır gıcır pabuçlar, tek başına. Ürküntü dolu gözlerini öne eğiyor, yükünü sırtlayıp asker adımlarıyla kente doğru yürüyor. Gözde okullardan birinde burslu öğrenciymiş, hafta sonu çıkacak yeri olmayan daimi yatılılardan... Ders kitaplarından başını kaldırmazmış. Parmak kalınlığındaki gözlük camlarının ardında zekâyla, hırsla ışıldarmış gözleri. Haylazlık nedir bilmediğinden hiç arkadaşı olmamış. Parlak üniversite yıllarında ne politikaya bulaşmış ne de maçlara, birahanelere takılmış. Şiir bile yazmamış. Çok başarılı bir doktor olması doğal. Okuduğu tek romanın, *Madame Bovary*'nin etkisinden uzun süre sıyrılamadığı söylenir. Mucizeler yaratan bir estetik cerrah olarak ünlenmiş, paraya, saygınlığa kavuşmuş. Kuzguncuklu bir güzeller güzeliyle evlendiğinde saçına ak düşmüştü bile. Böyle kapalı bir yürek nasıl tutuşur, bilirsin. Aşkı da kitaplardan öğrenmişti ya, tam öğrenmişti. Sirkeci'de trenden indiğinden beri ilk kez mutluydu Dr. Hayır, ayakları yerden kesilmişti. Yıllar yılı, bin bir çabayla ektiği tohumlardan çiçeklenen, yaşamın kendisiydi sanki. Oysa göz alıcı çiçekler çoğu kez zehirlidir. Genç kadın, Boğaz manzaralı muhteşem evinden de, gözü sevdadan kamaşmış kocasından da tez sıkılmış, kaçıp gitmiş. Hem de doktorun oğlu gibi benimsediği, genç, yoksul, yetenekli asistanıyla... İşte o gün, bu düzen ve disiplin abidesi kaidesinde devrilivermiş. Sapasağlam taşlarla örülmüş hayatı, iskambil kulesi gibi yıkılmış. Berbat bir meyhanenin tuvaletinde, sidik birikintilerinin orta yerinde yüzükoyun bulmuşlar onu. Evine bir daha dönmemiş, sokaklarda, viranelerde uyumaya başlamış. Yavaş yavaş dostlar edinmiş, ışıktan ürken insanlar toplanmış çevresinde. Evsiz barksızlar, serseriler, dilenciler, hır-

sızlar, yankesiciler... Hayatın gümüş tepsi içinde sunulmadığı, acı çekmeye doğuştan yazgılı insanlar takımı. Cerrahlık yıllarından kalma servetiyle bilgisini onlara adamış. Sokak çocuklarını okutmuş, hastalık kapmış kadınları, hapisten çıkmış veremlileri tedavi etmiş, önüne yarı ölü halde getirilenleri diriltmiş, jilet yaralarını dikip kırıkları onarmış, kurşunlar çıkartmış. Kanun kaçaklarının yüzlerini değiştirmiş. Titremeye başlayan parmaklarla açlığa, yoksulluğa, hastalığa, zulme direnmiş. Bir ocak sabahı, cesedini Kasımpaşa'da bulmuşlar. Donarak ölmüş. Cenazesine kimse gelmemiş. Ancak o gece, Kimsesizler Mezarlığı, inanılmaz bir sahneye tanık olmuş: Selvilerin, taşların arasında, göz alabildiğine uzayan bir alay insan. Ellerinde dev meşaleler... Serseriler, berduşlar, hırsızlar, dilenciler, sabıkalılar... Bütün "Takım" oradaymış. En temiz, en şık giysilerine bürünmüş herkes, pabucu olmayana pabuç, ceketi olmayana ceket bulunmuş. Hatta yakındaki bir çiçekçi dükkânı soyulmuş ki, yakalara karanfiller iliştirilsin. Zulalar ortaya serilmiş, çalgılar kutularından çıkmış, şaraplar açılmış. Tok sesli bir soyguncu, *Madame Bovary*'den bölümler okuduğunda, en kaşarlanmış adamların bile gözleri dolmuş. Bir karar alınmış o gece: Her kim ki, Dr. Hayır Takımı'ndandır, ötekini kollayacak. Kendi aşından bir kaşık arkadaşlarına ayıracak. Çulsuzlara çul, kaçaklara barınak temin edecek. Ve her gece, son sigarasını yakmadan önce, aynen doktor gibi, ucundan ıslatacak, böylece anısını yaşatacak. Bir rivayete göre, Takım dağıldıktan az sonra, gündoğumunda genç bir kadın belirmiş mezarlıkta. Elinde kasımpatılar varmış." Arkadaşım sustu. Ancak o an, yüzüne dikkatle baktığımda anladım. Karşılaştığımızda onu tanıyamamıştım, çünkü yepyeni bir yüzü vardı. Bir estetik cerrahın elinden çıkma bir yüz... Gözleri boşluğa takıldı, pakete uzandı. Bir sigara çekti, ucunu yalayıp yaktı.

KARA ÖLÜMÜN MASKESİ

Bay Prospero, gündoğumunu izlemek için balkona çıktığında, felaketin ilk işaretini gördü: Çöplerin döküldüğü alanda kara bir baraka. Uzaklardan gelmiş, kapkara, uğursuz bir kuş gibi. Kara Adamlar'ın gelişinin habercisiydi bu. Önce üçer beşer, sonra onar onar, sonra da biner biner geleceklerdi. Kocaman, karanlık kuş kanatlarını açacak, uğursuz gölgesi kenti saracaktı.

Kara yazgılı topraklardan geliyorlardı, yazgıları olan toprak kadar serttiler. Toprak renkliydiler, toprak gibi koktukları söylenirdi. İnanılmaz bir hızla çoğalıyor, Prospero'ların mutlu yaşantılarını kuşatıyorlardı. Önlem alındı çabucak. Evlerin

çevresine yüksek duvarlar örüldü, yüksek gerilimli teller çekildi. Dobermanlar, alarmlar, dedektörler, korumalar, neler neler... Ancak Kara Adamlar bin bir kılığa bürünebiliyorlardı: hizmetçi, uşak, hamal, satıcı vb. Açık hava yemeklerinin tadı tuzu kaçmıştı, çünkü rüzgâr barakalardan sarmısak, idrar ve çürüme kokusu taşıyordu. Vahşi tamtam sesleri piyano ezgilerini boğuyor, kan içici büyücüler çocukların düşlerine giriyordu. Hele salgın başlayınca... "Kara Ölüm" adı verilen bir hastalık barakaları kırıp geçiriyordu. Kurbanını iskelete çeviren, gözlerinin altında iri, kara halkalara yol açan bir hastalık. Beyaz Bölge kalın duvarlarla çevrildi, giriş çıkışlar denetim altına alındı, yiyecek istiflendi.

Bay Prospero varlıklıydı, akıllıydı, yaşamla barışıktı. Kendisiyle dalga geçmesini bilirdi. (Günümüzün en yaygın günah çıkarma yöntemi. Üstelik Edgar Allan Poe'yu severdi. Hemen bir maskeli balo düzenlemeye karar verdi. Her şey *Kızıl Ölümün Maskesi* adlı öyküdeki gibi olacaktı. Keskin dönemeçli geçitlerle birbirine açılan yedi oda hazırlandı. Duvarların ortasına uzun, dar Gotik pencereler yapıldı. Her pencerenin karşısına üç ayaklı demir sehpalar konup ateşler yakıldı. Doğu uçtaki oda masmavi döşenmişti, pencere de maviydi. İkincisi erguvan. Turuncu, yeşil, beyaz, mor ve siyah. Son odada dev bir fildişi saat vardı; tunç ciğerlerinden kopup gelen sesin tınısı öyle garipti ki, her saat başı konukların tüyleri ürperiyordu.

Bay Prospero, geçmişi özlemle ansa da, çokkültürlülüğe açık, çağdaş biriydi. Parlak buluşu şuydu: Her oda dünyanın ayrı bir yöresini temsil edecekti. Sözgelimi erguvan renkli oda Güney Amerika'ydı. *Saman dolu kondorlar, tahta papağanlar,* gaucho bıçakları, panflütler, Şili şaraplarından Amazon meyvelerine dek her tür yiyecek içecekle doluydu.

Konuklar da düş güçlerini bilemiş, birbirinden ilginç, birbirinden şaşırtıcı kostümlere bürünmüşlerdi: Ortaçağ şövalyeleri, Mısır tanrıçaları, kovboylar, panter kadınlar vb. Odalarda bir aşağı bir yukarı yığınla düş geziniyordu. Müzik coşuyor, düşler canlanıyor, neşeyle bir o yana, bir bu yana sallanıyorlardı. Yarı ölgün bir kahkaha havada yüzüyor, tepeleme dolu odalarda yaşamın nabzı çılgınlar gibi atıyordu. Son oda dışında... Maskelilerin hiçbiri bu ürkütücü mekâna ayak basmıyordu.

Şenliğin çalkantısı her yanı tutmuştu, ta ki saat gece yarısını vurmaya başlayana dek. Müzik ansızın sustu, dansçılar yerlerinde kalakaldılar. Son vuruşların son yankıları eriyip gitmeden, daha önce kimsenin gözüne çarpmamış bir konuk belirdi. İskelet gibi giyinmişti, dişlerinin çoğu dökülmüş, dirsekleri derisini yırtarak dışarı fırlamıştı. Gözlerinin altında da iri, kara halkalar...

Konuklardan korku, tiksinti sesleri yükseldi. Koca kalabalık söz birliği etmişçesine duvarlara doğru çekildi. Kara Ölüm maskeli adam, hiçbir engelle karşılaşmadan, ağır, ölçülü adımlarla erguvan odaya geçti. Oradan turuncuya, yeşile, beyaza, mora ve siyaha...

Bay Prospero fırladı, tek başına korkunç konuğun peşinden koştu. Fildişi saatin önünde yüz yüze geldiler. Dehşetle fark etti ki, adam maske takmamıştı. Hastalığın çökerttiği bir Kara Adam'dı bu. Masadan bir meyve kapmıştı. Prospero, Kara Topraklar'dan şölen için özel olarak getirttiği paha biçilmez meyveyi hemen tanıdı. Soyu tükenmişti bu ağacın. Yerliler, tokluk hissi versin diye çocuklarına yedirirlerdi. Hatta bu meyveyi tatmayan çocukların dünyayı bir sofra gibi algıladığına, ömür boyu, gözü doymaz bir iştahla yemek istediklerine inanırlardı.

Davetsiz konuk geldiği gibi gitti. Müzik yeniden başladı, eğlence devam etti. Ve konuklar, neşelerinin karaya bulanmış töreninde teker teker yıkıldılar. Ve şenlikçilerin sonuncusu tüke-

nirken, fildişi saatin de yaşamı tükendi. Ve sehpalardaki alevler söndü. Ve Karanlık ve Çürüme ve Kara Ölüm hepsini korkunç boyunduruğuna aldı.

YAŞLI TARIMPA VE MONTE ROSALINA

Zirvenin dibindeki iki dağcı çığın gürültüsünü aynı anda duydular. "Ne tarafa düşecek sence?" diye sordu genç olanı. Yaşlı Tarimpa cevap vermedi.

(Kaçkarlar'da, yaklaşık üç bin metredeki bir yayladayım. Gece. Hava sıfıra yakın. "Duman" denilen, saniyesinde elleri buz kestirip saçları sırılsıklam eden sis her yeri örtmüş. Rüzgâr çadırı uçuracak sanki. Uyku tulumuna gömülmüş, Monte Rosalina'ya tırmanan iki dağcının öyküsünü düşlüyorum. Genç Avrupalı, bütün kıtaların en yüksek dağlarına tırmanmış. Yaşlı adam, Rosalina'nın eteklerinde, dünyanın en yüksek platosunda yaşayan Tarimpa kabilesinden.) Genç dağcı, rehberin dikenli sessizliğine

alışmıştı. Son haftada belki otuz cümle konuşmuşlardı. Yerlilerle defalarca çalışmıştı ama hiç bu kadar kapalı, hırçın birine rastlamamıştı. Rosalina'nın kuzey duvarını tanıyan tek kişi bu kısacık, toprak renkli, çakı gibi ihtiyardı. Bu dağa tarihin ilk çıkışını gerçekleştiren yerlinin oğlu...

"İstediğin kadar uğraş, Rosita! Beni öldüremeyeceksin."

"Sessiz ol. Dağı kızdırma." Tarimpa, beyazların kendi dağına taktıkları adı asla kullanmazdı. Eski bir Tarimpa inanışına göre, uzun saçlı, kartal burunlu bir kadın profilini andıran doruk, tanrıça Tliva'ya aitti. Yaşlı adam, astronot gibi giyinmiş, bir tek nar renkli yüzü, buz tutmuş sakalları görünen dağcının yanına gittiğinde, onun kustuğunu fark etti. İğne ipliğe dönmüştü Avupalı. Dağ sarhoşluğuna yakalanmışa benziyordu. Gözükara, çelik iradeli bir adamdı ama tüm beyazlar gibi nereye gideceğini bilmiyordu. Dağlarla savaşa girmişti. Birbirlerine bellerinden bir iple bağlı iki adam, dağın öbür yamacına inen çığı, kılları kıpırdamadan dinledi. Ölümden korkacak halleri kalmamıştı. Beş bin metredeki ana kamptan yola çıkalı iki hafta olmuştu. Sayısız iniş çıkış, keşif tırmanışı yapmışlardı. Bir avcı av hayvanını nasıl izlerse, öyle izlemişlerdi birbirlerini. Aralarındaki bağ, baba-oğul ilişkisinden de karmaşık, derin, gizemliydi. Hele zirve ekibi olarak üçüncü kamptan yola koyuluşlarından beri yek vücuttular. Biri ötekinin ölümü de olabilirdi, kurtuluşu da.

"Haydi, bitirelim şu işi. Karanlık basmadan kampa ancak döneriz. İki yüz metre kaldı."

"Ben gelmiyorum." Genç adam yanlış anladığını sandı. Yedi bin metreden fazla tırmanmıştı. Zirve oracıkta, parmaklarının ucundaydı. (Duman iyice bastırdı. Kurtlar böyle havayı severmiş. Rüzgârın uğultusu çıldırtıcı, çadırın çevresinde görünmez dağ yaratıkları dolanıyor gibi. Buzul tanrıça Rosalina'ya, havanın eksi otuz olduğu zirveye dönelim.)

"Senin kafan yerinde değil galiba. Beni tek başıma bırakamazsın." Yaşlı rehberin, birinci kampta topluluğu terk edişini hatırladı. Durup dururken sinirlenmişti Tarimpa. "Ben Beyaz Adam'ın katırı değilim," deyip göz gözü görmeyen bir tipide çekip gitmişti. Günlerdir çadırdan dışarı adım atamayan dağcıların şaşkın bakışları arasında... (Ana kampa kadar katırların taşıdığı malzemeyi, daha yukarılara Tarimpa hamallar çıkarırdı.) Sonradan, kaybolan iki dağcıyı, uğursuz Fırtına Vadisi'nden sağ çıkarmak için ona muhtaç kalmışlardı.

"Ne oldu?" Yaşlı keçiye laf anlatacak hali yoktu. Yedi bin metrede soğukla, oksijensizlikle, uykusuzlukla savaşıyordu. Midesi artık hiçbir şey kabul etmiyordu; açlıktan çok, dağlarda öldürücü olan su kaybından korkuyordu. Ayak parmakları donmak üzereydi. Zirveye yalnızca iki yüz metre kalmıştı. "Tek başına gidebilirsin," dedi Tarimpa, belindeki ipi çözerken. "Sırt çantanı burada bırak. Doruk yakın. Hava açık." "Ya şimdi, ya hiç" diye düşündü genç dağcı. Gizli uçurumlar, derin yarıklarla dolu, ani fırtınaların, çığların, hayaletlerin dağı, kaypak Rosalina'yla üçüncü kapışmasıydı. Hayatının üç yılını adamıştı. "Elbet gidebilirim." Sırt çantasını bıraktı. "Ama neden?" "Anlayamazsın. Biz, kutsal Tliva'ya asla ayak basmazdık. Babam o beyaza kanıp bütün kabileyi lanetleyene dek. Artık buna bir son vermeli. Git de tanrıçanın yüreğine bayrağını dik. Sonra evine dön!" Ciğerlerini acıtan beş on adımdan sonra döndü. "Teşekkürler, kampta görüşürüz," diye bağırdı yaşlı adama. Yanıt alamadı. İnsanüstü bir iradeyle zirveye vardı, bayrağını dikip fotoğrafını çekti, geri döndü ama rehberi bulamadı. Yer yarılmışçasına yok olmuştu Tarimpa. Ne aşağıdaki kamplarda, ne de köyde hiç kimse görmemişti onu. Sonunda dağın eteğindeki mezarlığa, Rosalina uğruna ölen dağcıların -çoğunun cesedini yaşlı adam bulmuştu- mezarlığına adına bir anıt dikildi.

A. Öyle sarsılmaz bir doğrulukla konuşur ki, dinleyicileri ikide bir başlarını sallarlar. En az iki semirmiş kavramı dans ettirmeden tek cüle tamamlamaz. Bu parlak sözler değil midir atlarla tek boynuzluları birbirinden ayıran? Binlerce alıntıyla konuşur ama alıntıları sıralarken ne denli özgündür! Biraz Prometheus, biraz Sançe Panzo'dur.

B.'nin dehasım konuşturduğu alan alay etmektir. Hayatta en keyif aldığı iş, ne rastlantı! Oradan oraya dişlerini geçireceği bir şeyler bulma umuduyla seğirtir, en nefret ettiğiyse dişlerini geçiremedikleridir. Zaten bunlar B.'nin dişlerini hak etmezler. Kendini bir kristal kadeh dolusu baldıran zehrine benzetir.

C. kendisi kadar zeki olmadıkları için gizli gizli acır insanlara. Ama ne yapalım, eşitlik diye bir şey yoktur, hem onlar da biraz çabalasa artık!

D.'nin en korktuğu şey görülmemektir. Başkalarının bakışı olmadan nasıl kendinin farkında olabilir ki?

E. yaşamı bir teknik mesele, geleceği projeler toplamı olarak görür.

F. denize saygı duyar çünkü onu şiirlerde okumuştur. Hayatı, beceriksiz bir yönetmenin elinden çıkma kötü bir film gibi.

G. kendini haksızlığa uğramış, kadri bilinmemiş görür. Bunun acısın da güzel ve güçsüz her şeyden, saflıktan, neşeden, coşkudan çıkarır. Başkalarının da haksızlığa uğramış oldukları hiç aklına gelmez, özellikle kendisi tarafından uğratılmışlarsa... Evrensel haksızlığın taşıyıcı kolonlarından olduğunun farkında değildir.

Ğ. bir virtüöz, bir peygamber, bir general, bir yıldızdır. İyi ki insanlar onu anlamıyor, yoksa kendinden kuşkuya düşerdi.

H. yalnızca iyi kitaplar okur, iyi müzikler dinler. Ama okuduklarını ya da dinlediklerinin "iyiliğinden" başka şey görmez, duymaz.

İ. bankada kuyruğa girmeyi bir hakaret gibi görüyor. Dünya elbet ona borçlu ama borcunu bu kadar eziyet çektirmeden ödeyemez mi?

K. ustadan ustaya, gurudan guruya koşar. Yeterince tapıp yeterince yağmaladıktan sonra, üzerine basıp ötekine geçer. (Aslında onun da kendi cemaatini kurma vakti gelmedi mi?)

L.? "ekmek" yemez, yalnızca Avusturya ekmeği ya da Karadeniz mısır ekmeği...

M. çoktandır roman okumuyor, okuyanları saf, yazanları cüretkâr buluyor. Romanlardan "öğreneceği" bir şey var mı ki?

N. yalnızca az bulunan kitapları okur, mümkünse başka hiç kimsenin okumadığı, anlamadığı... Yüzyıllardır kıyıda köşede

kalmış, unutulmuş bu kadar isimle doluyken, kendi çağdaşlarına gönül indirmez. Hem onlar fazla ortalıktalar, el sürülmüş, kirli, murdarlar.

O. insanlığı kurtarmak için ateşe atlamaya hazır ama insanlar da o denli umut kırıcı ki! Ne diye uymazlar kendileri için dökülen kalıplara!

P. insanların neden bu kadar ağlayıp sızladığını anlayamaz, bu da bir mazeret olmalı. Yetmedi mi güçlülerin güçsüzleri sırtında taşıması? P. çok güçlü olduğundan "fedakârlık" yapabilir, elbet yalnızca bunun kıymetini bilenlere... Aslında gerçek bir pazarlık ustasıdır.

R.'nin dünyayla pek işi kalmadı artık, dünyayı tanıyor, dünya onun tanıdığından başka şey değil.

S. o kadar çok şey bilir ki, artık yalnızca kendi görüşlerini doğrulamak için okur. Kentler, kadınlar, doğan her şey onun görüşlerine uyarlanır. Uyarlanamayan bir şey varsa, o zaten yoktur.

T.'nin hayatta değer verdiği tek şey, en çok karşı çıkar gibi göründüğüdür: İktidar. Ama araçları öyle incelmiş ki, birazcık saygıyı hak etmiyor mu?

V. şaşmaz, yanılmaz bir yargıçtır. Bir yönetmeni ilk filminin ilk dakikasından, bir yazarı ilk kitabının ilk cümlesinden anlar, değerlendirir, yazgısını belirler. (Hatta kimi durumlarda daha ilk filmini çekmeden ya da ilk cümlesini yazmadan önce...) Ya sarsılmaz yargılarına ters düşen bir şey çıkarsa? Onu da görmeyiverir.

Y.'nin hayattaki tek amacı, "Ben demedim mi?" demektir. Her türlü yozlaşmadan, ihanetten, alçaklıktan, tükenişten, yitirimiş mücadeleden müthiş keyif alır, bir kez daha haklı çıkmıştır.

Z. başkalarında saptadıklarının tıpatıp kendinde de olduğunu fark etse!

GERÇEK, ERDEM, YAŞAM VB.

Uzun bir aradan, art arda hastalıklardan sonra yazmaya dönmek... Özlemişim. Bazen, insanın içi söylemek istedikleriyle dolar taşar; hani şöyle bir dokunsan, saatlerce, daldan dala atlayarak, sızlanarak, kendi kendine gülerek konuşacaktır. Yalnızlık mı, sabuklama mı, keskin bir alay mı, ani bir aydınlanma mı olduğu çıkarılamayan bir konuşma... Ancak yazmaya gelince, bilincinin daralıp kuruduğunu, tek bir anlamlı cümle, kendi kulaklarında "gerçek" tınısı yaratan bir cümle kuramayacağından korkar. Benliğinin dokusu gevşemiştir, ellerini nereye koyacağını bilemediği gibi virgülleri, noktaları koyamaz. Hayatınızdaki her

şeyin, biraz boş bulunsanız kayıp gideceğini sezdiğiniz anları bilirsiniz (Bilir misiniz?); ya da aslında dünya bir anlığına boş bulunsa, arka kapıdan sıvışacak olan sizsinizdir. (Kim olduğunu düşünmek zorunda kalmayanlar ya hep kazananlardır ya da gerçek vurdumduymazlar...)

***

Belki hastalığa özgü bir ruh hali, son günleri uzaktan izleyerek geçirdim. Ne tahkimle ilgilendim, ne de başka önemli meselelerle. Hangi sıfatların, hangi isimlerin önüne takıldığı dikkatimi çekti sözgelimi, hangi seslerin alçalıp yükseldiği, hangi gerçeğin küstahlıkla ters yüz edildiği... Nesneler, olgular, pul pul dökülen yalanlar, şatafatlı bahaneler, şişirilmiş egolar, kirli yüzlerde tutmayan makyajlar... Kısacası gündemi izlemedim. Gökcisimlerinin devinimlerine bu ani ilgiyi de kavrayamadığımdan, güneş tutulmasını bile kaçırdım. Ancak (gazetelerden) çıkardığım kadarıyla, ülkemizin son yıllarda gerçekleştirdiği atılımın doğal sonucuydu bu. Yani güneşin binyılın son tutulmasında, ülkemiz üzerinde tutulması en doğal hakkımızdı. Başka bir çağda, Medlere ve Lidyalılara barış getiren tutulma, kısıtlı sayıda da olsa turisti esirgememişti bizden. Yüzünü Batı'ya, sırtını Doğu'ya (güneşe ve savaşa) dönmüş İstanbul'da kısılıp kaldım. Sıcak, kentin iliklerine işliyor sanki. Gazeteler, kanlı haberler ve alımlı kadın fotoğraflarıyla dolu. Her yerde ve her biçimde, yeni yaşama önerileri sunuluyor mülk sahipleri dünyasına. İstenmeyi hak eden her şeyi elinin altında bulmak isteyenlerin dünyası... İşkencecilerin de çoluk çocuğu olduğu söyleniyor (doğrudur). Yürekleri oyulup samanla doldurulan bizler, Medine'nin öyküsünü unutuyoruz. (Medine Öncel: Diyarbakır'da, polis baskınında 7. kattan atladı. Daha önce işkence görmüştü. Son çığlığı, "Baba,

beni bunlara bırakma!" oldu. 22 yaşındaydı.) "Bu sonu gelmez tekme tokat yağmurunu sona erdirmek için ne kadar çok erdem gerekeceğini hayal edebiliyor musun?" Oysa, tek tutkunun sahip olma tutkusu, tek özgürlüğün tüketme özgürlüğü sanıldığı bir dünyada, "erdem" uslu bir boyun eğiş, süregiden her şeyin onayı olarak sunulmaz mı?

***

Gerçekle ilişkimiz, bizden istendiği gibiyse, yani geçiştirmek, gözlerini kaçırmak üzerine kuruluysa, bize biçilen rolü uysallık ve vakarla oynuyorsak... "Yeter!" çığlığını sürekli erteliyorsak, dilimizin ucuna gelen küfürler ve kahkahalar gibi... Gerçeklik karşısında dilimiz tutulmuş, ansızın daha iyi bir dünyaya fırlatılmaktan başka bir şey düşleyemiyorsak... "Acı" bile denemeyecek bir sızıyla -belki özgürlük sızısı- sırtüstü serilip kalmışsak... Belki de ayağa kalkabilmek için acıyı sırtlamak, mutluluğu hırçınca savunmak gerekiyor. Ilımlının, rutinin, aklıselimin tatlı dilli çağrısına başkaldırmak...

***

Son paragrafı, günebakanların Kuzguncuk sahilinden denizin yaşlı yüreğine bırakıldığı, Can Yücel'i anma toplantısında yazdım. Bir dost, hayat kurtarıcı cümleyi söyledi: "Niye başın öne eğik? Bence sana bugünlerde Can Yücel'in kitapları lazım!" "Ne kadar yalansız yaşarsak, o kadar iyi" diyordu şairin sesi. Bir şairden beklenen sözcüklerinin arkasında durmasıdır, üstelik artlarına saklanmadan... Ama sözcüklerinin de şairin arkasında durması, onun peşi sıra yollarına devam etmesi bambaşka bir şey. Başkalarının yaşamlarında kendi yollarına devam etmeleri...

Son söz: En korkunç yalan, yansımasını ötekinin gözlerinde gördüğümüz yalandır. İşte bu cehennemden kaçmalı. Koşmalı. Yalınayak, cebindeki paraların, kimliklerin, anahtarların ağırlığından kurtulmuş, günebakanlara, denize, yaşama doğru...

EY YURTTAŞ!

Bilesin ki kelimelerle pek işim yoktur benim. Daha dolambaçsız, ifade gücü yüksek, ete kemiğe, dişe tırnağa bürünmüş iletişim araçlarını yeğlerim. Yani herkesin anlayabileceği bir dilde, ortak dilimizde, az ama öz konuşmayı severim; ayrıca ayranım da çabuk kabarır. Kısacası, kısa keseceğim. Şimdi... Bizi bugünlere getiren uzun, çetin, engebeli yılların sonunda, el ele, omuz omuza, uygun adım yürüdüğümüz uzun, çetrefilli, derinlikli yolların sonunda, karşımıza çıkan nice engebeyi, başıbozukları, yol yordam bilmeyenleri, kamyoncuları vs. aşarak bu kutlu günlere ulaştık. Nihayet, en nihayet, yurttaşın sahtesiyle

hakikisi birbirinden ayrıldı. Sahtesini de tez vakte hakiki kılacağız, iyi eğitilmiş, bilinçli, ayarı iyi, helal süt emmiş bir yurttaş olmak için herkese fırsat eşitliği tanıyacağız. Çoğunluk yasaları uyarınca düşük yoğunluklu demokrasiden örgütlü şiddet hegemonyasına geçmiş bulunmaktayız. Hepimize hayırlı uğurlu olsun. Durumdan hoşnut olmayanların -birbirimizi eleştirmeyelim, incitmeyelim- kendi esenlikleri adına, münferit vaka filan olmamaları bakımından, -gerçi bizim için sakıncası olmasa dahiterki diyar eylemeleri peşinen rica ve tavsiye edilir. Şimdi gün, bizim günümüz. Karanlık, uzun gecede nihayet dolunay belirdi. Şanlı vatanın her daim verimli beşiğinden doğmuş evlatları -o evlatlar ki her biri dünyaya bedeldir- yek vücut, tek vücut, tek zihin olmuş, sarsılmaz bir kitle ruhu ve karlı dağları titreten adımlarıyla, korkusuz, pehlivan yürekleri -o yürekler ki sıkılı bir yumruk büyüklüğünde ve kan kırmızıdır-, ifade gücü yüksek elleri -o eller ki tetik parmağı ve yedeği ile mahşeri işaret eder, boz renkli toprak kadar sıcak, yumuşak, davetkâr, "gel ve gömül bana" der, o eller ki, kararlı, istikrarlı, kıllı, namluları yarin beli gibi şefkatle kavramış- gözleri dumanlı ufukta, kulakları ardına dek açık, dişleri bilenmiş, geleceğe doğru ilerlemektedir, o gelecek ki, çembere alıp... Neyse toparlayamadım ama gerekirse geleceğin bile gözünün yaşına bakmayız. Geçmişte yaptıklarımız, gelecekte yapacaklarımızın teminatıdır. Ey iyi yurttaş! Ak süt emmiş, örnek yurttaş, bir örnek yurttaş! Dört yanı düşmanla çevrili -o düşman ki su uyurken bile uyumaz- bu vatanın, her köşesini kahramanlarla, Büyük Adam'larla, abideler, bronz heykeller, manalı sözler, karanlıkta yol gösteren simgelerle donatacağız. Manevi sefaletin, ahlaki düşkünlüğün, kötü alışkanlıkların, soysuzlaşmanın, sürüden ayrılmayı marifet sayanların, zorunlu olarak parçası oldukları topluma uyum sağlayamayanların, sistemi içeriden sabote eden vurdumduymazların, sapkınların, inançsızların... yani onlara

hatırlatacağız: Temizlik, imandan gelir. Ey, yurttaş! Bilesin ki kanun karşısında herkesin boynu kıldan incedir, eşitçedir ve bu ormanda bundan böyle orman kanunu yürürlüktedir. Özgürlük her yurttaşın hakkı, kardeşlik görevidir. Özgürleşmek istemeyenler önce uyarılıp, sonra cezalandırılacaktır, çünkü özgürlük düzensiz olmaz. Her yurttaşımız kendini ifade hakkına sahiptir, dileyenin ifadesi süratle alınır. Her yurttaşımız kendisine bildirileni bütünüyle bilme hakkına sahiptir. Her yurttaşımız pes etme ve çözülme hakkına sahiptir. Yabancı bir düşünürün tespit ettiği gibi (bizden olmayanlara da söz hakkı tanırız): Görüşlerinize katılmıyorum ama onları dile getirmek için canınızı vermenize hiç itirazım yok. Gerekli önlemler tamamlandığında ve dört duvar arasında kalmak koşuluyla, dileyen dilediğini dile getirebilir. Kendisine tanınan kimlik dışında, başka herhangi bir kimliğe, alt-kimliğe ihtiyaç duyanlar, dört fotoğraf ve seyahate engel durumu bulunmadığına dair doktor raporuyla başvurabilir. Ey yurttaş! Geleneklerinden kopmamış, toprağa bağlı, özü sözü, fikri zikri bir, geçmişiyle gurur duyan, yanlışı olmayan, çağdaş teknolojiyi fizik güçle harmanlayan, işini hevesle yapan, tek bakışıyla dünyayı durduran, gözleri keskin, elleri titremeyen yurttaş!

Gün bizim, gece bizim, orman bizim!

BÖLÜNMÜŞ BİR YAZI

Gerçekten yürek paralayıcı bir fotoğraftı: Darp izleriyle dolu, çenesi kırılmış, kurşunlanmış... Vahşet kurbanı ayı yavrusunun başında bir kadın, "insani" bir tepkiyle ağlıyordu. "İnsanın içindeki her şey hayvandır ama hayvanın içindeki her şey insan değildir," der Çinli bilgeler.

- İçimi acıtan bu fotoğraf karşısında soruyorum: Neden aynı tepkiyi darp izleriyle dolu, kurşunlanmış insanlar karşısında göstermiyoruz? Metin Göktepe, Kimsesizler Mezarlığı'nda bulunan Hasan Ocak, Süleyman Yeter, son

haftanın kurbanlarından Alpaslan Yelden... Suskunluk duvarına gömülü binlerce ismi yazmaya gazetenin sayfaları yetmez. Tek bir insan hayatını anlatmaya kaç sözcüğün, tek bir insana ağıt yakmaya kaç ömrün yeteceğini bilmiyorum. Hayat denen uçsuz bucaksız, acıklı kitapta bütün sözcüklerin dipnot gibi kaldığını hiç düşündünüz mü? Yoksa bu insanlar gözümüzde ayı yavrusu kadar "masum" olmadığı için mi suskunluğumuz? Bugün açlık grevinde 65. günü dolduran iki kardeş, taleplerinin dinlenmesini hak edecek kadar "insan" değil mi?

- "Neden tecavüze uğramış, kanlar içinde bir sokak çocuğu gördüğümde dehşetle kaçıyorum?" diye sormuştum kendime, böylesi görünümleri boca eden bir kentte. "Ve neden aynı gün bir kedi yavrusunu kurtarmak için didiniyorum?" Kentin yerlileri "vicdan sorunuyla" başa çıkmanın yolunu öğrenmişlerdi. Sokak insanları "ötekiler"di, pervasızca nasiplendikleri düzenin bir sonucu değil, tehlikeli düşmanlar, suçlulardı. Açlıktan ölenler için ekmek dilimleri bırakmak, gerçekle yüzleşmekten kaçınmanın hesaplı bir yoluydu.
- "Biz" ve "ötekiler": Mutlak kötülüğü simgeleyen "öteki" karşısında kendini her türlü ahlaki yargıdan muaf tutarak, şiddet hakkını tekeline alan "biz". (Kızılderiliyle karşılaşan Avrupalının ilk sorusu: Hayvan mı, insan mı?) Böyle bir ayrımcılık, her zaman düşmana gereksinim duyar ve onu yaratır da; "savaş hali" doğal durumudur.
- İnsan üstesinden gelemediği şeye indirgenir sonunda. Dönüp dolaşıp "şiddet"i yazan benim için de, toplumumuz için de geçerli bu. Şiddet nedir? Ya da şiddetin metaforları? (Beni en çok ilgilendiren soruysa şu: Şiddetsizlik hali nasıl mümkündür?) Bu soruları eksiksiz cevaplayamasak

da aslında hepimiz şiddeti tanırız. En çabuk anladığımız dildir o. İnsan varlığına ilişkin içkin bir şiddetten söz edilebilir ama insan aynı zamanda şiddet bilincine de sahiptir. Bir eliyle öldürürken, diğeriyle gözlerini kapayan tek canlı türüdür. Şiddeti aşma umudu da bu bilinçle başlayabilir ancak. Oysa bireylerin ve toplulukların hakları olduğunu reddetmek, onlara uygulanan baskı ve şiddetin bilincine varmamanın hesaplı bir yoludur.

- Yılda dört yüz kadar cinayetiyle İstanbul en güvenli kentlerdenmiş. İşkence genelgesinin yayımlanmasından beri geçen yirmi günde gözaltında ya da polisten kaçarken ölenlerin sayısı on bir. (Buna polisin travesti avı sırasında ezilen Sima dahil değil.) Kayalıklardan atlayan hırsızın ardından ev sahipleri, "Çaldığı şeylere değmezdi" demiş. 21 yaşındaki Sima'yı ise uzun süre kimse hastaneye götürmemiş, yanında duranlar "iyi oldu," deyip küfretmişler.
- Demokratik devlet, yönetilenlerin talepleri ve toplumsal onayla biçimlenir. Toplum karşısında bir meşruluk kaygısı, hesap verme yükümlülüğü taşır. Herkes için geçerli yasalar, devleti temsil edenlerin "keyfiliği"ni engeller.

Oysa devleti toplumun üzerinde gören, dokunulmaz, sorgulanmaz, kutsal kabul eden anlayış, tekeline aldığı şiddeti her türlü denetim ve sınırlamadan muaf tutar. Böylece iktidar sahibi olmayanların en temel haklarının sistematik biçimde çiğnendiği bir şiddet ortamı oluşur. Güçsüze karşı şiddeti alkışlayan, iktidarın karşısında secde eden bir toplum; içselleştirdiği "devlet"in gücüyle esrik, baskıcı ve otoriter bireylerden, gündelik hayatlarında aynı ilişki biçimini yeniden üreten uyurgezer bireylerden oluşan bir toplum... Şu günlerde, anlamlı ve onurlu tek çaba,

"daha az şiddet dolu" bir yarın çabası gibi geliyor. Yaralanmış adalet duygumuz ve vicdanımızla yol arkadaşımız yok. ("Sonuç'ta değil, Yol'dadır Erdem," der Çinli bilgeler.)

İLGİLİ VE YETKİLİLERE...

Gene geciktim ama ayrılıkçı Basklıların ihanetinden sonra bu yazıyı yazmadan duramazdım. Gündemi hızla değişen güzel ülkemizde, gayet sıkı, kararlı, etkili bir protesto kampanyasının tavsamasına gönlüm razı olmuyor. İki çift lafım var. Sürüden ayrılmayı marifet sayan, öz değerlerine yabancılaşmış "entelijansiyamıza," yani İtalyan etkilerine karşı en savunmasız kesime...

Kitaplığınıza göz atarsanız, İtalyan kültürünün nasıl ruhumuzun derinliklerine sızdığını anlarsınız. İşte birkaç şair, yazar adı: Leopardi, Ungaretti, Montale, Pavese, Calvino, Moravia, Sciascia, Tatarlara çamur atan Buzzati... Svevo ile boş umutlara kapılıp,

Eco'nun labirentlerinde az mı vakit kaybettiniz? Ar damarı çatlamış Pasolini'den, hele Gramsci'den hiç söz etmeyeyim. Önerim bu gibi kitapların yayınevi listelerinden, kütüphanelerden çıkarılması, hatta toplatılması. Çanta, manto yerine Dante'nin tören eşliğinde yakılması çok daha anlamlı olurdu.

Festival düzenleyicileri Antonioni, Visconti, Fellini ve nicelerini programlarından çıkarmayı hiç düşünmediler mi? İtalyan filmlerini, oyunlarını göstermeyelim, sahnelemeyelim, izlemeyelim. Eleştirmenlere, yok saymanın, görmezden gelmenin, mutlak sessizliğin en ağır eleştiriden daha ağır olduğunu hatırlatayım. Günün birinde, Visconti'ye saldıracak bir babayiğit de çıkacaktır bu topraklardan mutlaka.

Allahtan, müzelerimiz Rönesans resmiyle tıka basa dolu değil, ama bir başka kökü dışarıda merakımız röprodüksiyonlar. Şimdi zaman, Leonardo'ları, Caravaggio'ları duvarlardan indirme zamanı! (Neredeyse, nedense her evde bir Modigliani!) Fatih'in Bellini'ye yaptırdığı portreye gelince... Bize ait sayılır. Bana kalırsa, bu ayrıca gönlü bol insanlar olduğumuzun işareti. Kapitülasyonları hatırlayın. Elimizi verdik, kolumuzu kaptırdık.

Müzikte manzara vahim. Verdi, Puccini aryaları kolektif bilinçaltımıza işlemiş durumda. Vivaldi'nin *Dört Mevsim*'i neredeyse İstiklal Marşı'ndan daha sık çalınıyor. Şimdi, samimi olarak, içkiyi fazla kaçırıp da bağıra çağıra *Santa Lucia*'yı söylemeyenimiz var mı? Pavarotti ve Rafaella Cara'ya hayır! San Remo'yu da boykot edelim.

Dilimizin İtalyanca istilası altında olduğunu anlamak için, biraz sözlük karıştırmak yeterli. Neredeyse tüm denizcilik ve müzik terimleri (alarga, alabanda, heyamola, çello, alto, andante vb.) İtalyanca. Bunlar hızla öz-Türkçeleştirilmeli, ciddi ve resmi ağızlara yakışmayan argo sözcüklerse (avanta, faca, babafingo vb.) imha edilmeli.

Aslında dil konusu daha çapraşık, işin içinde Latince de var. Pek çok sözcük, Latince kökenli bir başka casus dil aracılığıyla, örneğin Fransızca, sinsi sinsi dilimize sızmış durumda. Bunları temizlemek sabır, sebat, kararlılık gerektiriyor.

Karanlığa küfredeceğime bir mum yaktım, İngiliz Elçiliği'ne başvurdum. İngilizcenin Latince kökenli sözcüklerden arındırılmasını önererek, bir bakıma öz-İngilizcecilik akımı başlattım.

Dediklerini anlaşılmaz kılmak için azami çaba gösteren bazı yazarlarımızın, ad valorem, a priori gibi kavramlar kullanmalarını protesto ediyorum. (Yıllardır "homus lopus lopulus" gibi bir şey duyardım, meğer insan, insanın kurduymuş.) Her fikir gibi bu boykot da uç noktalara çekilebilir, Latin şair ve düşünürleri de, onlara gönderme yapanları da kapsayacak denli genişletilebilir.

Kalbe giden yol mideden geçmez mi? Karadeniz pidesi yerine pizza, erişte yerine toglietti yemenin içselleştirilmiş bir sömürgecilik olduğu açık. Hele o Alfredo, Bolonez gibi soslar, özün yerine geçen görünüm! Has yemek sos kaldırmaz.

İtalyan salatasının adı, "ikinci amerikan salatası" olarak değiştirilmeli. Roma hukuku, çağdaş ders programlarından çıkarılmalı, Roma kalıntıları gerçekten oldukları gibi, yani bir işgalin izleri olarak görülmeli, değerlendirilmeli.

Türk Ceza Kanunu (ve diğerleri), İtalyan yasalarından alınma maddelerden arındırılmalı. Neredeyse bizden sayılan Arap rakamları dururken, sözgelimi tarihlerde, hantal Romen rakamlarını kullananlar bilinçlendirilmeli.

Galata Kulesi'ni tavaf, St. Antoine'da Noel ayini gibi züppe alışkanlıklardan vazgeçilmeli. İtalyan muzır neşriyatından el çekmeli, *Tutti frutti* tarzı programlar göbek dansıyla değiştirilmeli.

Gerçi bize yakışmaz ama Kuzey İtalya'daki ayrılıkçı güçler el altından desteklenebilir. "Sana yapılmasını istemediğini başkasına yapma," dememişler mi? İşbu yazı, "sanat sanat için mi, yoksa

devlet için mi" tartışmalarının yoğunlaştığı günlerde, "devlet köşe yazarlığı" gibi bir unvan umuduyla kaleme alınmıştır. Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Özellikle aradıkları bir fırsat değildi ama gene de bir fırsattı: Barın sokağa bakan, küçük ve yalıtılmış bölmesindeki tek masa boştu. Üstelik cumartesi, sinema saati olmasına rağmen. Beyaz şarap ısmarlayan iki adam, az önce izledikleri filmin çabuk fakat son derece yetkin bir değerlendirmesine girişmişlerdi. Çözümlemeleri derin, zekice, profesyonelceydi, görüşleri tıpatıp birbirine uyuyordu. İkisi de ciddi, kendinden emin insanlardı, özgüvenlerinin bedelini ödediklerine inanırlardı. Sürüden yalıtılmışlığın verdiği ince gurur, farkında olmasalar da tüm davranışlarına sinmişti.

Uzun boylu, bereli kadın masaya yaklaşırken, kulağına bir cümle çalındı: "Aşk, sahip olmadığın bir şeyi, var olmayan birine vermektir." Boş masa kalmamıştı, iki adam gereken inceliği esirgemeseler de, hoşnutsuzlukla sağa sola bakındılar. Sert tavırlı, sivri dilli, pek dostu olmayan bir kadındı. (Üçü de yalnız insanlardı ama erkeklerin yalnızlığı kendi seçimleriymiş gibi dururken, kadınınki ona dayatılmıştı sanki.) Masanın kenarına ilişmiş, ironiyle, göndermelerle sunulan, ezbere bildiği düşünceleri dinliyordu. İkisi de aşk gereksiniminden yıllar önce kurtulmuştu. Artık yalnızca bir temaydı, içi boşaltıldığı için taze formüllerle sunulması gereken, yaratıcılıklarını sınava çeken bir tema.

Canı iyice sıkkındı kadının. Sanki söz birliği etmişçesine, bu gece bardaki bütün kadınlar göz alıcıydılar. Her masa apayrı umutlar, planlar, korkusuz ve ayrıcalıklı insanlarla doluydu. Ve insan sayısı kadar dikkat çekme yöntemi... Buluşacağı kişi gelmemişti. Eski sevgilileriyle oturmak, kendisini baştan çıkarmak için harcadıkları çabanın binde birini bile onu anlamaya ayırmayan parlak zekâlı iki erkeği dinlemek zorundaydı.

"Bence size çılgınlar gibi tutkun sevgilileriniz ya da istediğiniz an böylelerini bulma garantiniz olmasaydı, aşk üzerine bu kadar atıp tutamazdınız."

Güç beğenir tavrıyla, önündeki yemeği sanki farkında değilmişçesine yiyen adamın sevgilisi yarı yaşındaydı, ama daha şimdiden onun tam yetkinleşmemiş bir modeliydi. Şişkoluğa, hoppalığa, dar ve kalın kafalılığa hiç gelemezdi adam. Uzun boylu, oldukça yakışıklı olan diğeri flört sanatında bir strateji uzmanıydı. İçini dökebileceği ama görüşlerini kulak ardı edebileceği, uysal kadınları severdi.

Havayı değiştiren ne kadının kışkırtıcı cümlesiydi, ne de onu izleyen "aşk kim, sen kim!" atışmaları. Belki şarap, belki de altmışlı yılların şarkılarıydı. Uzun boylu adam ansızın ilk gençlik yıllarına dönüvermişti.

Hayatının en eski, en güçlü, en dokunaklı aşkına... "Sınıfa girdiği günü unutamam. Okullar açıldıktan iki hafta sonra bizim liseye transfer olmuştu. Ailesi Selanikliydi. O yüz ancak Boticelli'nin elinden çıkabilirdi. Masum, kırılgan, yaralı..."

Adamın sesine hiçbirinin önceden görmediği bir sevecenlik gelmişti. Yüzü ya çocuklara özgü saf mutlulukla parlıyor ya da derin bir acı dalgasıyla kaplanıyordu. Belleğin kat kat tülleri aralandıkça, iki yıla yayılmış bir aşk öyküsü, olanca görkemiyle bir yelpaze gibi açılıyordu. Tek bir karşılaşma, mektup, dokunuş atlanmadan... "Yıllarca, o evlendikten sonra bile, sabahları gözümü açtığımda yüzünü tavanda görürdüm. Ve inanır mısınız, bir kez bile öpüşmemiştik." Masaya derin bir sessizlik çöktü. Öteki adam, yeterince uzun, saygılı bir bekleyişten sonra, sabırsızlıkla kendi öyküsüne koyuldu.

"On yedi yaşımdaydım. Kimsenin gözünün yaşına bakmayan bu kentte ilk yılımdı. Kız Lisesi'nin önünde dev bir çınar ağacı vardı... Yıllar sonra, bir mektup yazdım ona. Yazıp yazabileceğim en içten, en şiddetli metindi. Geri yollamış. Açmadan..."

Masaya yeniden çöken derin, acılı sessizlikten sonra sıra kadındaydı. "Ne yazık ki hiç platonik aşkım olmadı benim. Gerçekten var olan erkeklere tutuldum ben. Hem de her seferinde daha derinlemesine severek, daha kusursuzca var ederek... Senin nasıl her filmin -uzun boyluya dönerek- ve senin de her romanın -ötekine- bir öncekinden yetkinse, benim de her aşkım bir öncekinden kusursuzdu. İzninizle, telefon etmeliyim." "Neden bu gece anlattıklarını yazmıyorsun? Bence çok sıkı bir öykü." dedi sinemacı, baş başa kaldıklarında. "Ben de çoktandır aşk filmi çekmedim." İkisi de uzunca bir süre suskunluk içinde şaraplarını yudumladılar. Yeni projelerin heyecanıyla dopdolu, kendi kabuklarına çekilmiş, dış dünyaya perdelerini kapamış...

DİLSİZLİK

Yazan herkese sorulur: Neden yazıyorsun? Kolayca kabul gören yanıtlar şunlardır: Bu bir yaşama biçimi -varoluş biçimi- varoluş mücadelesi. Benim "ezberim" ise şöyle: Kendi sesimi duymak için. (Ve bu noktada, sorunun bir adım öteye geçmemesini dilemeye başlıyorum.) Soru bir adım öteye geçince çetrefilleşiyor. Bir kadın yazar olarak kendi dilini oluşturmak ne demektir, ne ölçüde mümkündür? "Erkek yazar" diye bir tamlamaya pek rastlamayışımız, vurgunun ilk sözcükte, "kadın"da olduğunu gösteriyor. Erkeğin dilini konuşan bir dünyada, yazar erkek olacaktır ister istemez. (Bunun açıklamasını bulmak kolay:

Kadının anonimlikten çıkıp kendi metninin altına imzasını atış süreci...) Sonuçta, yazmak dünyaya, dünyanın kendi içimizdeki yansımalarına bir pencere açmaksa, yazma edimi cinsiyeti içermek durumundadır. Kadın yazarlara ilişkin (ön)yargılara bakalım ki, kendi kulaklarımla duyduğum bu cümleler, için için kaynayan bir bataklıktan yüzeye fırlayan kabarcıklar: Kadınlar daha duyarlıdır, şiire değil şiirselliğe yatkındır, dünyaları dar, kapalı, derindir, felsefi boyuttan, soyutlamadan yoksundur, hayatı, sokağı tanımaz, zekâdan çok duygulara seslenir vb. vb. Her güç ilişkisinin kuralı ötekini küçümsemek, onun varlığı karşısında kendi varlığını, onun değerleri karşısında kendi değerlerini yüceltmektir. (Onun gizemine, çekimine kapılmak, imgesi etrafında mitler üretmek madalyonun arka yüzüdür çoğu kez.) "Kadın yazar" diye bir sınıflandırma olduğu sürece, bu sınıf çeşitli değer yargıları taşıyacaktır. Belirleyici olan, aynı metnin, farklı kalemlerden çıktığında farklı değerlendirilip yorumlanması, yargılanması. Yazarla okur arasındaki iletişim, çeşitli dolayımlardan geçer. Yayımlanan her söz, aracı kurumlarla diyaloğa geçmekte, ister istemez bir iktidar ilişkisi ağından süzülmektedir. Görünür/görünmez yasalar çoğu kez bir başına olanın, azınlık ya da aykırı olanın aleyhine işler, onu daha dar, sınırlı bir alana hapseder. Sunumda olmanın bedeli, üzerine yapıştırılan etiketi taşımak zorunda kalmaktır. Yazar kendini bu kodlarla belirleyene, yeniden biçimlendirene dek. Aslında avantaj, fırsat, ayrıcalık gibi görünen çoğu şey, uzun vadede bir ölüm fermanıdır. Seçenekleri daha az olanlar, daha kolay boyun eğerler bu ölüme: Kendi kendinin papağanına, bir bibloya, markaya dönüşmeye... (Benim kişisel deneyimim, hemen herkesin kurban kendisi olmadıkça bu oyundan keyif aldığını gösterdi. Bir kez uçurumun başına yürüdün mü, "atla!" diyen koro belirir.) Okurlar, neden kadın yazarların metinlerinde yazarı daha çok, neredeyse ısrarla arar? Yalnızca kendi kulaklarına fısıldanan,

sır dolu bir yaşam öyküsü düşü mü? Sonra da suçüstü yapmanın keyfiyle, işaret parmağını çevirir: Seni tanıdım! Bir erkeğin, yazdıklarının öznesini yüklenmesi, "Bu Ben"im!' demesi, kendi düşlerinin içine kendini yerleştirmesi daha az bedel ister. Sonuç bence bir açmaz: Üzerine yapışmış onca kemikleşmiş maskenin ardında soluk almaya, kendi gerçeğini mırıldanmaya çalışan kadın, kendini kurgulamaktan hüküm giyer.

Kadınlık kavramıyla, kadın olmanın gerçeği arasındaki boşlukta biçimlenir gerçek öykümüz. Tahakkümün şaşmaz kuralı dilsizleştirmek, tarihin, sözün, aklın taşıyıcısı karşısında, kımıltısız, suskun bir nesneye çevirmektir. Geriye kalan tek şey ayağa kalkmak: "Ben bir özneyim, sizin kavramlarınıza sığdığım ölçüde varolmayı reddediyorum, üstelik kendi varlığımı dünyaya yansıtmak ve dünyayı kendi varlığımın bir ifadesine dönüştürmek istiyorum."

Kim(lere) oy vereceğimi açıklamamın pek anlamı kaldı mı, bilmiyorum. Üstelik güncel politika alanında kendimi hiçbir okurdan daha yetkin hissetmezken... "İyi şeylerin hiçbiri tek adamla yapılamaz" der Kızılderililer. Pazardaki başarımıza göre değerlendirildiğimiz, zaferler-yenilgiler-rakipler dünyasında, dört elle sarılmamız gereken bir kavram var bence: dayanışma. Ben bunu ezilenin, susturulanın, dilsizleştirilenin (yerinden, özgürlüğünden edilenin, öldürülenin, kaybedilenin, linç edilenin) yanında durmak olarak alıyorum, onunla aynı gemide olduğumu hissetmek, gerekirse o gemiye binmek... Oy vermenin anlamı, izin verilen seçenekler arasında en hoşgörülebiliri seçmek değil, bir reddin, direnişin örgütlenmesi olmalı.

Son söz: "Özgürlük hiçbir şeydir, özgürleşmek her şey."

ORMAN DİYOR Kİ:

Orman diyor ki: "Bir sırrım var benim." Yeniden ormanda olmak... Biraz ürküntü, biraz yabancılaşmayla acemice adımlar atarak ona geri dönüyorum. Çamurda devasa izler bırakarak... Kayıp düşmemek için çalılara tutunan, çok daha becerikli küçük hayvanları taklide çalışan hantal, gürültücü bir yaratık... Utanç içinde anlıyorum ki çevremi kuşatan gerçeklik denli gerçek değilim. Sonunda yol veriyor dikenli dallar, ağaçlar utangaçlıklarından sıyrılıyor, ılık, nemli bahar ikindisi bir yelpaze gibi açılıyor. Ormanın berrak, yabanıl çağrısına bırakıyorum kendimi, bir ezgiye bırakır gibi. Duyduğum ormanın yürek atışları, ki

kimileri ona sessizlik der. Orman diyor ki: "İşte yüzün! Kendi yansımana sadık kal, çünkü o senin yazgındır." Irmak boyunca yürüyorum, ufuktaki karlı dağa doğru... Ağaçlar, doğurmaya hazırlanan kadınlar gibi cesur ve mağrur. Orman, Uzun Uyku'dan uyanmanın mahmurluğu içinde gülümsüyor. Onun gölgeli, ıslak gülümsemesi bana yaşama karşı duyulan susuzluğu hatırlatıyor. Hatırlatıyor ve yatıştırıyor. Yürümeyi yeniden öğreniyorum. Öfkeli kalabalıklardan, şehir denen o "rastlantıyla bir araya gelmiş kabileden", şehrin şiddetinden, tehlikelerinden, çukurlarından uzakta, kıyasıya vuruşan saf bencilliklerden, gündelik yaşam adıyla sahnelenen, bütün bu kıyımları gizleyen gösterişli kabareden uzakta... yeni doğmuş bir tay ayakta durmayı nasıl öğrenirse, öyle öğreniyorum yürümeyi. Orman diyor ki: "Yeniden dirilmeyi umuyorsan, toprağa gömülmen gerek, yalana değil. Bir ağaç gibi, köklerini derinlere sal ki karanlıkta büyüyebilesin." Bir tapınağa girercesine girmeli ormana, ulu, yüce ve aşkın olana kabul edilmenin verdiği güvenle, benliğini terk ederek... Ormanın patikalarında, dünya yüklendiği anlamdan giderek uzaklaşıyor, ağırlığını yitiriyor. Kendimi bir kabuk gibi geride bırakıyorum. Bir çift kanat ediniyorum, yavaşça yaşamın katma yükseliyorum. İnsanların dünyasından, iliğine dek canlı bir dünyaya adım atıyor, unutulmaya yüz tutmuş sırrı dehşet içinde yakalıyorum: Ben de canlıyım, orman gibi. İliğine dek canlı.

Orman diyor ki: "Gerçek olmak, yaşamı üstlenmektir." Zaman alıyor ormanın dilini çözmek. O bekliyor. Soluk alıyor, veriyor, bekliyor. Bütün çağrıları, çığlıkları yanıtlıyor. İnsanı iliğine dek yakalayan, geçmiş çağların titreşimi. Orman diyor ki: "Hissetmek zor iştir." Yaşamın özünün bilgisi cesaret ister. Ve özgürlük zor iştir. İnsanlar kendilerine ait olması gerektiğine inandıkları bir şeyin eksikliği olarak yaşarlar onu. Parmak izleri öfkedir -kendi başını sokan bir yılandır öfke- kaba saba elleri sözcüklerle dolu-

dur, ağız dolusu yargı yağdırırlar, yanıtları dinleyecek sabırları yoktur. Özgürlük bir sırdır, orman gibi. Orman diyor ki: "Bu gece dolunay çıkacak." İşte o zaman gözlerini kapat. Çünkü dolunayda eğitilmiş çakallar dışarı salınır, zayıfları, sakatları, yaralıları avlamak için, burun delikleri nemli ve açık, dişleri keskin, gözleri kan ve duman dolu... Yere serilen, tökezleyen, güçten düşen kim varsa onu bir çembere alırlar, gırtlağına pençelerini geçirmek için. Görevleri yırtıcı olmaktır. Bir çembere alıp gözlerinin içine bakarlar. (İşte o zaman gözlerini kapat.) Korkaktırlar aslında, sürüler halinde dolaşmaları bundandır. İnsan kokusu kadar hiçbir şey korkutamaz onları.

Orman diyor ki: "Dünya sana öfkelenecek, sen ona benzeyene değin. Dünya seni yaralayacak, sen dünya olana değin." Tek cesaretim, korkaklığım. Ama artık korkumdan daha büyüğüm. O elimden tuttuğu için. Orman benim sırrım. Karanlığı bekliyorum, orman gibi. Orman diyor ki: "Aşkı küllenmiş bir sözcük sanmıştım." Aşk bir cehennemmiş. Orman diyor ki: "Cehennemden sakınanlar, onu yitirirler." Günü geldiğinde gidecek. Limanda dimdik duracağım, bir zamanlar elimi tuttuğu için dimdik... Sonra kendimi yakacağım, güverteden dumanı izlesin diye.

Bir sırrım var benim: Bu gece dolunay çıkacak.

Düşünün bir, gencecik bir adamım ben, öyle güzel, öyle güzel bir kız görüyorum ki, onu her düşlediğimde bayılacak gibi oluyorum. Gidip derdimi açamıyorum, tek söz bile basbayağı kurnazlık gerektirir. Üstelik konuşmak yalnızca başlangıç...

Öyle tutulmuşum ki, her gün daha kötü hissediyorum kendimi. Geceleri çadırının çevresinde gizleniyor, sabaha dek, belki çıkar diye bekliyorum. Ya da ırmak yolunda pusu kuruyor, onu yakalıyor, kollarımda tutuyorum. Bir ihtimal, o da beni seviyor, sezinliyorum, suskunluğu çekingenlikten, gözleri yerden kalkmıyor. Artık bu kız için dünyanın bütün atlarını veririm.

Anlattığım genç adımın adı Yüksek At. Öyle güzel, öyle güzel bir kıza tutulmuş ki, onu her düşlediğinde bayılacak gibi olurmuş. Çok çekingenmiş kız, tek evlatmış, ana babasının gözbebeğiymiş. Hele Yüksek At çadırın çevresinde kök salalı beri. Kimse kızlarını çalıp götürmesin diye geceleri bağlıyorlarmış. Gerçi kızın çalınmak isteyip istemediğinden de pek emin değillermiş. Yüksek At, günler, geceler boyu çadırın çevresinde dolanmış, yol kesmiş, pusu kurmuş. Sonunda açılmış kıza... Ve anlamış ki kız da onu belki, birazcık seviyor.

İyileşmemiş elbet, daha da hasta hissetmiş kendini. Ama şimdi bir bizon kadar cesurlaştığından, kızın babasına koşmuş. İki at teklif etmiş, birisi genç, diğeri pek o kadar genç değil. İhtiyar adam cevap bile vermemiş, yalnızca elini şöylece sallamış.

Yemeden içmeden kesilmiş Yüksek At, her an yere kapaklanacak gibiymiş. O kadar eğikmiş başı... Duruma endişelenen Kızıl Geyik, acilen bir şeyler yapılmazsa, yoldaşının sağ kalamayacağına karar vermiş. Bir tasarısı varmış. gece yarısı, genç kızın çadırına sürünü sürüne yaklaşmışlar. Kızıl Geyik dışarıda beklerken, Yüksek At ipleri kesecekmiş. Atının terkisine bir kez attı mı sevdiğini, bir daha mutsuzluk nedir bilmeyecekmiş. Çadıra girdiğinde kalbinin sesi, neredeyse ihtiyar adamı uyandıracakmış. Teker teker ipleri kesmeye başlamış. Soluğunu *tutarak... Kalçalara* geldiğinde eli titreyivermiş. Bıçak kaymış, kıza saplanmış. Bir çığlık! Anne, baba, konu komşu ayaklanmış. Şimdi iki kafadar antilop gibi koşuyorlarmış, karanlıkta yok olmuşlar.

Eğer bir kadını, Yüksek At denli istediyseniz, halini anlarsınız. Ya açlıktan ölecek ya da yere devrilip kalacaktı. Bir plan daha hazırlamış Kızıl Geyik. Arkadaşını soymuş, baştan aşağı beyaza boyamış. Üzerine uzunlamasına siyah çizgiler çekip, gözlerini iki iri, kara halkaya benzetmiş. "Şimdi seni kötü ruh sanar, kovalamaya cesaret edemezler." Bir kez daha gece yarısını bekleyip çadıra yaklaşmışlar. Yüksek At içeri sızmış, kızın iplerini kesmeye

başlamış. Teker teker, usul usul, temkinli... Bir ara anne uyanır gibi olunca yere atmış kendini, yaşlı kadının horlamasını beklemeye başlamış. Şimdi düşünün, uzun zamandır uykusuzmuş, geceleri kızı düşlüyormuş. O an her şeyi, sevgilisinin güzelliğini bile unutuvermiş. Kızıl Geyik sabaha dek beklemiş.

Günün ilk ışıklarıyla genç kız uyanmış. Korkunç bir şey takılmış gözüne. Hemen yanında uuyan, kara çizgili, kar beyazı korkunç bir yaratık. Avazı çıktığınca bağırmış!

Şimdi bütün köy ayakta. Okunu, yayını, tüfeğini kapan kapana. Savaşçılar çadırlarından fırlamış, dört bir yanda bağırışlar, savaş çığlıkları... Yüksek At öyle koşuyor, koşuyormuş ki ayakları yere değmiyormuş. Kimse ateş edememiş. Belki kutsal bir hayvandır, kabileye uğursuzluk getirir. Yüksek At, ırmağa zor atmış kendini, bir kovuğa saklanmış. Peşindekilerin sesini duymuş: "Irmağın kötü ruhuydu bu, suya geri döndü." O sabah kampın taşınmasına karar verilmiş. Olayları uzaktan, olabiliğince şaşırmış görünerek izleyen Kızıl Geyik, ancak çadırlar söküldükten sonra arkadaşını bulmuş. Boyalarını yıkamış, su kıyısında oturup konuşmuşlar. Yaşamak da, ölmek de umurunda değilmiş Yüksek At'ın. Birlikte savaş meydanına gitme kararı almışlar.

Gel zaman git zaman, bir gündoğumunda, yanında belki yüz atlık bir sürüyle kampa dönmüş Yüksek At. Dosdoğru sevgilisinin çadırına dayanmış: "Yeter mi bu kadar at kızın için?" İhtiyar adam şöylece bir göz atmış: "Ben at filan istemiyordum ki, gerçek bir oğula ihtiyacım var."

Sonunda sevdiğine kavuşmuş Yüksek At. Onu hak etmiş, değil mi?

***

* Bu küçük öyküyü, Kara Geyik'in anılarından derleyip, deyiş özelliklerine ve Dakota sözlü geleneğine olabildiğince sadık kalarak anlattım.

HERKES HERKESİN POLİSİ

Başlarken...

Kimdir "öteki"? Bizden olmayan ama "biz"i tanımlayabilmek için gereksindiğimizdir. Kendisinden başka her şeyi göstermesini beklediğimiz aynadır bazen de.

"Bir insanı tanımak için onunla yolculuk yapın" derler. (Bana kalırsa, onunla nezarete düşün.) Bir kentinse, iliğine dek sahici kesildiği an, yıllar sonra ona döndüğünüz zamandır. Havanın kar topladığı, sisli puslu bir aralık sabahı, üzerimde incecik bir deri ceket, Yeşilköy havalimanındaydım. Bir elimde Amazon ormanlarından bir yağmur çubuğu, diğerinde ince bellide "hakiki Türk

çayı"... İki yıl sonra tropiklerden dönmüştüm. Kar belleğimdeki denli beyaz değildi, çok üşüyordum. Taksiden seyredilen İstanbul yanımda taşıdığımdan farklıydı kuşkusuz. Önceleri, hiçbir şeyin değişmiş olmaması beklentisi ve korkusuyla kaçamak bakışlar fırlatıyor, gerçek, sert, kuru İstanbul görünümleriyle karşılaşıyordum. Giderek daha uzun, daha cüretkârca bakmaya başladım ve kent ansızın tanıdıklaşıverdi. Gri, çorak bir ova gibi uzanıyordu İstanbul. Sokaklar, meydanlar, gecekondular, tıklım tıkış otobüsler, çamurlu ayakkabılar... Kalın paltoların altında görünmez olmuş insan bedeni... Kime olduğu çıkarılamayan bir sitemle dolu yorgun insan yüzleri... Hepsi renksizdi, solgundu, bıkkındı. Fazlasıyla tanıdıktı belki bu kent, ama sanki artık BENİM değildi. İstanbul sokaklarında amaçsızca dolaştığım haftalar boyunca bu duygudan hiç kurtulamadım. Barlar, sinemalar, kafeler açılmış; televizyon kanallarının, gökdelenlerin, çarşaflıların, cep telefonluların sayısı artmıştı. Artık dev alışveriş merkezlerimiz, Afrikalılarımız ve sokak çocuklarımız vardı. (İşin tuhafı, kendimi en çok zencilerle sokak çocuklarına yakın hissediyordum, sanki numunelik yanımda taşıyıp getirmiştim.) Televizyon ekranında coplar her gece birilerinin -ÖTEKİLERİN- kafasına iniyordu. Bazen rasgele bir kafeye dalıp, önümde bir Güney Amerika kahvesi, saatlerce tek başıma oturuyordum. Dinliyordum. Kenti havada asılı tutan gerilim konuşmalara da sinmişti. Bu kentin kafelerinde öpüşülmüyordu; kimse kimseye övgüler düzmüyor, serenatlar yapmıyordu. Sıradışı bir söz ya da davranış, polis köpekleri gibi dikilen kulaklarla karşılaşıyordu. Sokaklarda dans etme izni, yalnızca, Beyoğlu'ndaki, bacakları dizden aşağı kesik, yarı-kaçık dilenciye verilmişti. Üniformalı bedenler, üniformalı ruhlarla doluydu kent ve herkes herkesin polisiydi. Döndüğüm gün dövülerek öldürülen gazetecinin gencecik, harap yüzü, Cumartesi Anneleri'ninkine karışıyor, belleğimdeki

sayısız İstanbul yüzüyle örtüşüyordu. Kent soğuktu, griydi, şiddet doluydu, ama insanlar bağışıklık kazanmışlardı. Eski telefon defterlerini karıştırmış, telesekreterlere uzak, tuhaf mesajlar bırakmıştım. İşinde gücündeydi herkes. Bunca yıl boş durmamışlardı elbet; artık evleri, unvanları, saygınlıkları vardı. Yaratıcılıklarını konuşturdukları kartvizitlerini hafifçe utanarak (utanma da işin raconuydu) uzatıyorlardı. Sağlam önyargılar geliştirmişler, önyargılarla semirmişlerdi. Neyi yitirmişlerdi? Ne Rio varoşları ne İnka efsaneleri ilgilerini çekiyordu. Öğrenmeleri gereken her şeyi çoktan öğrenmiş gibi yaşıyorlardı. ÖTEKİLER yoktu artık onların gözünde. Değişmişlerdi ama bir bakıma hiç değişmemişlerdi de. Bir sabah Üsküdar'dan motora binmiştim. Mucizevi bir kış güneşiyle hava ansızın ısınmış, kent tatlı bir ışıkla kaplanmıştı. Ağaçları bile yanıltacak denli bahar kokuyordu hava. Benim gençliğimde "maganda" diye adlandırılan türün dört dörtlük bir örneği oturuyordu yanımda. Altın zincir, beyaz çoraplar, göğüs bağır açık, kallavi bir bıyık... Karı-kız süzme, burun karıştırma gibi ayrıntılar da yerli yerinde. İri, kıllı ellerinde kırmızı bir gül tutuyordu adam. Yaldızlı kâğıda sarılı, upuzun, taptaze, kıpkırmızı bir gül! Utanmıştım kendimden. Maganda diyerek bir çırpıda silip attığım adam, ilkbahar coşkusunu iliklerine dek hissetmiş, günün şiirini somutlaştırmak için bir gül satın almıştı. Bir iyimserlik, insan sevgisi kaplayıverdi içimi. İskelede, içim kıpır kıpır yürürken, genç bir çocuk koşarak yanımdan geçti. Onun elinde de tek bir kırmızı gül vardı. Parkın girişinde bekleyen sevgilisiyle buluştu, çiçeği uzattı. Birbirlerine sarıldılar, dakikalarca öpüştüler. Neler oluyordu? O gün boyu sayısız "güllü" adama rastladım, sayısız "güllü" sahne izledim. Meğer "Sevgililer Günü" artık Türkiye'de de kutlanıyormuş!

Bu kentte hakikaten bir şeyler değişmişti demek ki. Değişmişti ama bir bakıma hiç değişmemişti.

DÜŞENLER, DÜŞMEYENLER

Gazetenin son sayfasındaki bir fotoğraf durdurdu beni. Neden onlarca görüntü, dikkat çeken ama bilinci çok fazla oyalamayan onlarcası arasında o? Avustralya'da olağan bir askeri tören. Sıra sıra dizili askerler, silahlarını profesyonelce kavramış, çiseleyen yağmurun altında kıpırtısız duruyorlar. Tıpatıp kurşun askerler gibi. Gıcır gıcır üniformalar, botlar parlatılmış, ifadesiz yüzler birbirinden ayırt edilemiyor. Tam bir eşgüdüm içinde soluk alıp veren topluluktan biri boylu boyunca yere serilmiş, kaidesinde devrilmiş bir heykel gibi ıslak betonda yatıyor. Silahı hâlâ elinde. Askeri nizama uygun bir düşüş diyesi geliyor insanın, ama fotoğ-

rafın cam gibi sert, donuk, acımasız gerçekliği şaka kaldırmıyor. Tek cümlelik haberde, soğuktan bayılan askere hiç kimsenin yardım etmediği, dönüp de bakmadığı yazılı. Tören milim aksamamış. Bu fotoğrafın tam altına bir resmi, karakalemle çizilmiş bir resmi yorumsuzca koyuyorum. İlk kez on yıl önce gördüğüm, o günden beri belleğime kazınmış, ısrarcı, korkunç bir imge bu. Yağmurun altında sıra sıra dizilmiş insanlar var gene, ama sanki bu bambaşka bir yağmur. Çok eski bir öcün peşinde gibi, hınçla, öfkeyle yağıyor, yoluna çıkan her şeyi çözüp dağıtmak, balçığa dönüştürmek istiyor. Fırtınalı karanlık, resmin tek hâkimi. Dev projektör ışıkları, çok uzaklardaki barakaya doğru uzayıp giden insan zincirinin üzerine keskin bıçaklar gibi saplanıp kalmış. Kurşunlarla, kırbaçlarla parçalanmış paçavralara sarınmış, bir deri bir kemik mahkûmlar, şiddetli bir rüzgârda savrulan ağaçlar gibi öne eğilmiş, kıpırtısız duruyorlar. Kepleri ellerinde, saçları bütünüyle kazınmış, insafsız damlalar, çırılçıplak ya da sargılar içindeki kafalarına iniyor. Bazıları yalınayak... İki üç insan yüzü seçiliyor. Kafatasının üzerine geçirilmiş deri kılıfları andırıyorlar. Korkuyla, acıyla iri iri açılmış, hiçbir yere bakmayan, kendi derinliğine yuvarlanmış gözler... Onları insan kılan da yalnızca gözleri... Bir SS subayı -yakası kürklü bir palto, sağlam çizmeler giymiş, kulaklarını Polonya kışından korumak için atkıyla kapamış- yere devrilmiş olanları, sağ ya da ölü ayırmadan, tekmeliyor. Resmin adı "24 Saatlik Sayım". Eski Auschwitz mahkûmu, Polonyalı amatör ressamın yapıtını her görüşümde, Celan'ın ölümsüz dizelerini hatırlıyorum: "Sabahın kapkara sütü seni geceleri içmekteyiz, sabahlarda öğlelerde bir de akşamları..." Wincenty Gawron'un toplama kampında filizlenen yeteneği, ne midemizin, ne de vicdanımızın öğütebildiği bir gerçekliği suratımıza çarpıyor, içimize işliyor. Ancak "24 Saatlik Sayım"ı bu denli etkileyici kılan bir başka öğe var. İlk bakışta gözden

kaçan bir ayrıntı... Mahkûmlardan biri bayılmış, düşmek üzere. Arkasındaki atik davranıp onu son anda yakalamış, gücünün son kırıntılarını harcayarak ayakta tutmaya çalışıyor. Ahtapotumsu kollarını beline dolamış, kendi hayatı pahasına, yanı başlarındaki sırıtkan ölüme karşı umutsuzca direniyor. Ne kadar tutabilirse, ne kadar dayanabilirse... İkisi birden devrilene dek... Belki yalnızca tek bir an. Ancak o tek anda, tek bir davranışla ölümsüzlüğe kavuşan insanın resmine dönüşüyor "24 Saatlik Sayım". Ölüme karşı belki anlık, belki aciz ama mutlak bir zafer. Kısacık biyografisinden öğrendiğim kadarıyla, Polonya Direniş Örgütü'nden Gawron, savaştan sonra bir daha hiç çizmemiş. Çok güzel gül desenleri yaparmış, SS barakalarını -emir üzerine- güllerle donatmış. Küle dönüşmeye yazgılı mahkûmları gizli gizli resmederken, tek amacı vahşeti belgelemekmiş. İliğine kemiğine dek sanatçı olduğunu bilmeyen (ya da umursamayan) Gawron, bir mucize gerçekleştirmekteydi oysa. Sabahın kapkara sütünü, Shakespeare'den bir alıntıyla, "insan iyiliğinin sütüne" çevirmişti. Gawron'dan ve onun adsız, kayıp yüzlerinden öğrendim ki, düşenler olduğu gibi, bir de düşmeyenler, asla, hiçbir koşulda düşmeyenler var. Devrilseler bile düşmeyenler... Yaşamın fazlasıyla acımasız kesildiği, kimsenin gözünün yaşına bakmayan bir iktidar oyunu gibi göründüğü zamanlarda bu resme sığınabiliriz. Kendimizi, -belki nedensizce, belki değil- düştü düşecek gibi hissettiğimizde, ağır bir maske tarafından yeryüzüne çekiliyormuşçasına, kapaklanmamıza ramak kaldığında... Bizi ayakta tutmaya hazır bir çift görünmez kolun varlığına belki böyle inanabiliriz...

GOLEM (1)

Kabala'nın söylencelerinden birini, Meyrink'in romanına konu olan Golem'i biliyor musunuz? Tanrı bir toprağa üfleyerek can verir ve ilk Golem'i, Adem'i yaratır. Eğer bir haham Tanrı'nın gizli adını çamurdan bir insan heykelciğine söylerse, heykel canlanıp Golem'e dönüşür. Bir yoruma göre, Golem'in alnında EMET yazılıdır, yani GERÇEK. İlk harf silinirse, MET olur, yani ölüm. Üzerinde yaşadığımız toprakların kanı gazete sayfalarından sızdı. Nice acımasızlıkla, çirkinlikle dolu haber arasından bir tanesi, bir kadın öğretmenin vahşice öldürülüşü hepimizi dehşete düşürdü. Özellikle kadınları... Çünkü bize o korkunç gerçeği

yeniden hatırlattı: İnsanlığın bir kesiminin gözünde av nesnesi görüldüğümüzü, canı çekenin el atabileceği, hırsını çıkarabileceği, güç gösterisine girişebileceği, tam-insan sayılmayan ırktan olduğumuzu. Karanlık sokaklarda yürürken, hem kendimiz, hem çocuklarımız adına daha uzunca bir süre korkmamız gerektiğini... Aslında hepimiz erkek egemen ideolojinin ne denli derinlere kök saldığını, tüm kurumlara ve ilişkilere bulaştığını biliyoruz. Ancak bilmek ayrı, iliğine dek hissetmek ayrı. Ümraniye girişinde oturduğum yıllar, sıradan bir olay diye nitelenen tacizin hayatı nasıl dayanılmaz kılabileceğini gösterdi. Başı açık az sayıdaki kadından biriydim, arada bir kısa kollu giymeye cüret ediyordum. Ana yola adım atar atmaz yağan laflar, ani frenlerle gelen teklifler, bazen itiş kakışla sonuçlanan takipler, bir akşam yüzüme tokat gibi çarpan "Orospu!" sözcüğü... Karanlık bastıktan sonra ancak taksiyle gidebildiğim bu semtte içimde günbegün biriken yılgınlık. (Yeri gelmişken türbanlı, çarşaflı komşularımızla ilişkilerimizin gayet iyi olduğunu belirteyim.) Kadınların yalnızca sokakta değil, aile, okul, polis vb. bütün kurumlarda aşağılandığı, bekâret kontrollerinden geçirildiği, medyanın işbirlikçiliğiyle seyirlik, alımlık, tadımlık gibi sunulduğu bir toplumda yaşamaktayız. Aynı toplumun, sütten çıkmış ak kaşıkmışcasına, dört katil çocuk hakkında ölüm fetvası vererek kendini aklayabileceğini, içindeki kötülüğü yok edebileceğini sanması ürkütücü. Her suç gibi, cinayetin de toplumsal bir boyutu vardır; yaşam koşulları, gelir dağılımı, eğitim ve kültür düzeyiyle yakından bağlantılıdır. Ama aynı zamanda, cinayet açıklanamayan, dehşet verici bir öğe de bulundurur: İnsanı kendi türüyle, içindeki vahşiyle göz göze getiren bir karanlık nokta. Bu çocukları temize çıkarmak değil amacım, korkunç bir suç işlediler, bunu da biliyorlar. Ama onlara kaba kuvvet uygulayan aileleri de, şiddeti seyirlik malzemeye dönüştüren medya da, başka bir varoluş biçimi sunamayan top-

lum da masum değil. Asıl sorgulanması gereken şiddet ideolojisi... Bu çocuklar, ahlaki gelişimlerini tamamlamadıkları bir çağda suç işlediler; ne öğrendilerse ahlaki gelişimlerini tamamlamamış yetişkinlerden öğrendiler. Son günlerde, tepki uyandırmayan korkunç bir cinayet daha işlendi. On üç yaşında bir kızın, dayısı tarafından tecavüz edilip boğazlandığını okuduk. Madem toplumsal duyarlılığımız keskinleşmişti, neden kadınları hedef alan şiddet gündeme gelmedi de, namlu sokak çocuklarına çevrildi? Üstelik bu çocuklar, tiner kullansalar da sokaklarda yaşamıyorlar; evleri barkları olan, araba kullanmayı bilen kenar mahalle kabadayıları. Belki de tartışılması gereken, varoşları, arazi mafyasından haraççı delikanlılara dek egemenliği altına alan, toplumun ve devletin tepkisiz kaldığı, onayladığı, ürettiği şiddet. (Senegalli Ali'yi anlatmıştım, Ümraniye'de haraç vermediği için öldürülen Tuncelili bir hamalın öyküsünü dinlemiştim.) Yoksa suskunluğumuzun nedeni kurbanların Senegalli, Tuncelili, Romen oluşları mı? Yasadışı işler yaptıkları bilinen nice çete, bazen yılgınlıktan, bazen "toplum dışı unsurları" yok eden bir kisveye büründükleri için zamanında durdurulmuyor. Aslında yüzleşmek istemediğimiz soru şu: Çeteleşme devletin ta içindeyse, şiddeti tek varoluş, kendini ifade ediş biçimi olarak gören gençleri engellemek nasıl mümkün olabilir? Ve Camus'den bir alıntı: "Ya devletin işlediği suçlar, bireylerinkini fersah fersah aşmışsa?" Buzdağının su üstündeki kısmından birkaç örnek bile yeterli: Gazi olayları, Metin Göktepe, Manisalı çocuklar, faili meçhuller... Şiddetin nasıl katlanarak yayıldığını, linç mekanizmasının, bir kez işlemeye başlayınca nasıl hep kan istediğini, savunmasız durumdakileri kurban ettiğini anlatacağım. Yani kiralık "çocuk katilleri"ni... Kimimizin yürekten savunduğu zihniyetin uç noktasında ortaya çıkan Golem'leri...

GOLEM (2)

Rio'yu çok fazla anlattığım eleştirilerine tek yanıtım şu: Kentlerin en acımasızından, en baştan çıkarıcısından hâlâ sıyrılamadım, umutsuz bir ilişki benimki. Gerçi bu kez, Rio somut bir uç örnek, kirli ve insafsız bir parmak olarak gerekli. Yaklaşık üç milyon kişinin favelalarda yaşadığı, gelir dağılımı akıl almaz derecede bozuk, günde yirmi cinayetiyle dünya birinciliğine oynayan bir kent Rio. Ancak ne istatistiksel bilgiler, ne de gazetelerin "suç"a ayrılan iki sayfasından rastgele seçmeler, yüz binlerin trajedisini anlatmak için yeterli. Çantalarını vermedikleri için kurşunlanan ev kadınları, silahlı çatışmanın ortasında sıkışıp

kalan okul otobüsleri, hadım edilip işkenceyle öldürülen sokak çocukları, yeniyetme gangsterlerin kamyonetlerde teşhir edilen kanlı cesetleri... Böyle onlarca haber okursunuz, bir tanıdığınızın öldürüldüğü gelir kulağınıza, ilk soygun girişimini atlatırsınız, günün birinde bir ceset yolunuza çıkıverir. İşte o gün, yirmi yılda öğrenemediğinizi bir dakikada öğretir kent. Bu Güney Amerika metropolünün öyküsü aslında tanıdık. Kıraç topraklardan yoğun göç ve köleliğin, sömürgeciliğin ağır mirası, mantar gibi biten favelalar, kokain kaçakçılığının yarattığı rant ve tüm kurumları saran çeteleşme, açlık sınırındaki milyonları denetim altında tutması için cuntanın geçit verdiği mafya... Rio orta sınıfı, yani ömür boyu favelaya adım atmayan talihli kesim, arka bahçesindeki kurşunlara ve çığlıklara uzun süre kayıtsız kaldı. Kurbanlar, kaymak tabakadan olmadıkları sürece seslerini duyuramadılar. Ancak şiddeti bir çiftlik hayvanıymışçasına çitlerin berisinde tutmak olanaksızdır, şiddet özünü tüketirse sönecek bir orman yangını gibi hep yayılmak ister. Katiller, gaspçılar, Uzi'li gangsterler yoksulluktan kırılan favelalardan çıktıkça, dehşet kent sokaklarını sardı. Artık hiç kimse, hiçbir biçimde güvenlikte değildi, ne demir parmaklıklar, ne özel korumalar yeterliydi. Kuşatılmış Rioluların öfkesi de en kolay hedefe, sokaklara saçılmış onbinlerce evsiz barksıza yöneldi. Elbet işin ceremesini, kaldırımlarda yaban otları gibi büyüyen, nüfus kâğıtsız yalın ayak çocuklar çekecekti. Her kapı aralığında, her büfede yolunuzu kesen, darp izleriyle, iltihaplı yanıklarla kaplı, veremli, AIDS'li, kimi tecavüze uğramış, kimi sakat, kimi şimdiden delirmiş çocuklar... Elbet melek değildiler, her sabah karınları acıkıyordu, dilenmek ya da çalmak zorundaydılar. Üstelik hınç doluydular, onları terk eden ana babalarına, polise, buhar olmalarını isteyen topluma... Ancak ne kendi durumlarından ne de örgütlü suçtan sorumluydular. Mafya tarafından kullanılsalar da,

böylesi bir yapılanmada yer bulmaları hemen hemen olanaksızdı; uyguladıkları şiddet tepkiseldi, kendileri gibi olanlara yönelikti. Rio'nun hayaletlerle dolu dev bilinçaltı, sonunda baruttan Golem'lerini yarattı: Justiceiro'lar, yani "adalet dağıtıcıları." Yerel esnaftan topladıkları birkaç yüz dolar karşılığında hırsızları, kapkaççıları, "potansiyel suçluları" öldüren kiralık katillerdi bunlar. Profesyonel itlaf ekipleri: Bir kıyı semtte üç ay içinde öldürülmüş çocukların listesini görmüştüm. Kızlı erkekli, kırk kadar isim yazılıydı, yaşları iki (evet, iki) ile on yedi arasında değişiyordu. 1993 sonlarında, kentin göbeğindeki Candelaria Katedrali'nin merdivenlerinde uyuyan çocuklar kurşuna dizildiler. İçlerinden biri, üç kilometre ötede bulunduğunda hâlâ sağdı, çoğu polis Justiceiro'ları teşhis etti, olay uluslararası basına yansıdı. Bugün bile gözlerimi yaşartan bir sahne: Rio Barış Yürüyüşü yapılıyor. Durmamacasına yağan yağmurun altında, kortejin en yalnız, en istenmeyen topluluğu, kol kola girmiş kırk kadar sokak çocuğu, korkudan arınmış, umuttan yoksun incecik sesleriyle bağırıyor: "Candelaria nunca mais!" (Candelaria'lar olmasın!) Her nasılsa yakalanmış bir Justiceiro'yu televizyonda izledim. Otuz yaşlarında, alelade bir gençti. Sokaklarda her gün karşıma çıkan, belleğe kazınması olanaksız yüzlerden biri. "Yirmi dört kişiyi öldürdüm," demişti. kupkuru bir sesle, "DOĞRU SAYDIMSA." Neden yargılandığını anlayamıyordu sanki, tabancasından daha suçlu değildi. Vicdanı yoktu. İnsanlık sofrasını artıklarından temizleyen bir aygıttı yalnızca. Ve hepimizin yüzüne kan lekeli, çatlak bir ayna tutuyordu. Beni siz yarattınız diyordu, sizin yarattığınız bir Golem'im ve alnımda "gerçek" yazıyor. Ben sizlerim.

"ON BEŞTİK, ON DÖRT KALDIK"

"Bunu herkes biliyor ama kimse konuşamıyor. Bizi çürüten bir bilmezliğin içinde tutarak suç ortaklarına çevirmek istiyorlar. Toplum ormanı içinde her şey yitip gidiyor. Bu çığlıklar yalnızca bir kez kulağınıza ulaşabilselerdi..." (Sartre, 1958). 41 yıl sonra, İşkence Kurbanları ile Dayanışma Günü'nde (26 Haziran) aynı cümleleri kurmak gerekiyor. Şimdi ve burada! Gerçekten zor acının diliyle konuşmak... Ama onlar, işkence görenler, seslerinin duyulmasını istiyorlar: ("Ve benim korkunç öyküm anlatılana değin // şu içimdeki yürek yanmaya devam edecek.") Suskunluk duvarıyla çevrili hücrelerin soğuk sırlarına, oralardan benliğimi-

zin en diplerine dek yayılan karanlığa bakmak gerekiyor. İnsan kalmak isteyen herkesin payına düşen karanlık bu. "21 Şubat 1997'de toplu halde gözaltına alınan 25 kişiden biriydim. 14 gün boyunca çok yoğun baskı ve işkence gördük. Askı, elektrik, haya burma, sürekli kaba dayak." "6. günün sonunda hücrelere çıkarıldığımızda sakatlanmıştık. Eğitim-Sen üyesi bir arkadaşın kaburgaları kırılmıştı, ben kısmi felç geçirmiştim. Süleyman'ın elleri tutmuyordu." "Karısına küfrettiler, o da tepki gösterdi. Doğal bir tepkiydi ama yanlış yerde... Kaburgalarını kırdılar." "Cinsel taciz sürekli devam ediyordu. Kesintisiz, herkesin önünde... 43 yaşında bir arkadaşımız ancak ölüm orucuyla kurtuldu tacizden." "Askının acısına dayanıyorsun ama söz gelimi, tuvalete gitmek daha korkunç. Günde dört hakkımız vardı. Her seferinde kollarımın tutmadığını, pantolonumu indiremeyeceğimi söylüyordum. Beni dinlemiyordu." "Askıdayken parmakla taciz etti. 'Artık şerefsiz oldun' dedi." "Çırılçıplak soyup üzerine abandılar." "Biz cezaevine giderken 'Sakatlar kervanı' diye şaka yaptılar. Birbirimizi sırtlamış, yaslanmış... Babamı görünce zafer işareti yapmak istedim, kolum yamru yumru oldu. Kahkahalar attılar..." "Aradan iki yıl geçti, ağrılarım sürüyor. 'Mutlu olman gerek,' dedi doktor bana, 'olamıyorsan da mutluluk taklidi yap!.'" "Çok, çok kötü yaralıyorlar insanları!" "Doğrusu (işkence davasından) umutlu değilim. Bir filmde, mahkûmlarla gardiyanlar arasındaki futbol maçını izlemiştim. Saha ONLARIN, ama tek bir kez için kendini özgür hissedebilmek..." "Herkes yaşıyor bunu... bir biçimde... lanet olsun... kimse umursamıyor." "Sırp karakollarındaki işkence aletlerinin fotoğrafları yayımlandı. Ya bizdekiler? Aletleri görmeseniz de izlerini de mi görmüyorsunuz? Metin'in (Göktepe) fotoğrafları, insanlık halinden çıkmış nice insanın fotoğrafları yayımlandı." "Camdan bir fanusun içindeyim. Çığlık atıyorum, kimse duymuyor." (Gözaltındaki tecavüzü psikolog

raporuyla belirlenen Asiye'nin sözleri.) Süleyman Yeter'le birlikte gözaltına alınan Sultan, Haydar ve Sedat'ın anlattıklarından birkaç cümle seçtim. İçinden canlı çıktıkları, insana ait hiçbir dilde anlatılması mümkün olmayan cehennemle ilgili iyi kötü fikir vermesi için. (Belki de yaşamla bağları zorla kopartılmış Asiye'nin saf acıya dönüşmüş yüzü sözcüklerden daha anlamlı. Ya da cesur, dokunaklı bir sesin hafifçe titreyişi, şefkatle uzandığınızda irkilen bir beden...) 21 Şubat'ta gözaltına alınan 15 kişi -üçü dışında hepsi hakkında beraat istendi- işkence davası açtılar. Baskılara direndiler, doktorların önünde dövülerek raporlar aldılar, davacı oldukları mahkemede sanık sandalyesine oturtuldular, polisin ablukaya aldığı duruşmalara girdiler, ölümle tehdit edildiler. 37 yaşındaki sendikacı Süleyman Yeter, 5 Mart'ta yeniden gözaltına alındı, 7 Mart'ta can verdi. Sırtı, çenesi, bilekleri, en can alıcısı, boynu, yara izleriyle dopdolu... (Raporlar ortada, Süleyman'ın titreyerek, elleri tutmayarak "seanslardan" dönüşüne tanıklık edenler ortada; görevinin hâlâ başındaki polisler ortada!) "Aynı günlerde Özbek Cumurbaşkanı'na suikasttan yargılanan biri cinayeti önce üstlenip, sonra da avukatları aracılığıyla reddetti. Yeter'in işkencede öldüğünü söyleyen tanık, idamla yargılanmasına karşın, apar topar ülkesine iade edildi." 15'tiler, 14 kaldılar. Keşke onlara "yalnız değilsiniz" diyebilsek...

SİZİN HİÇ OĞLUNUZ ÖLDÜ MÜ?

"Gazeteci Metin Göktepe'nin gözaltında dövülerek öldürülmesiyle ilgili Afyon'da görülen davanın 23. duruşmasında sürpriz bir karar çıktı. Tutuklu beş polis tahliye edildi."

İstatistiklerin, insan hayatını sayılara indirgemek gibi korkunç bir boyutu vardır. Gene de geçen yılın "insan hakları ihlalleri" raporuna başvurdum, gerçeğin korkunçluğunu kavramama yardımcı olsun diye. Sayılar kupkuru, yadsınamaz dilleriyle, alıntıladığım haberin yayınlanışından (12 Aralık) beri iki kişinin daha işkencede ölmüş olabileceğine işaret ediyor.

"Metin Göktepe'nin annesinin bulunduğu duruşmada, savcının tahliye istemiyle birlikte mahkeme salonu sessizliğe büründü."

Sessizlik... Çığ gibi büyüyen sessizliğimiz. Sizin hiç oğlunuz öldü mü?

Hiç çok sevdiğiniz birinin bir daha dönmemek üzere çıkıp gidişini izlediniz mi? O sabah da herhangi bir sabah gibidir. Gene kahvaltısını atlamış, aç karnına sigara içmiştir. Sinirlidir, sabahları hep olduğu gibi. Atkısını evde unutmuştur. Sanki o gün daha mı tedirgindi, yoksa sonradan düşündüğünüzde, o sabahı binlerce kez belleğinizde kurguladığınızda size mi öyle gelmişti? Bilseydiniz... Gelişigüzel bir veda yerine onu bir kez daha kucaklardınız. Kucaklar, bırakmazdınız. Dünyanın tüm bağlarıyla bağlardınız onu, tüm bağlılıkları, vaatleri, yeminleriyle. Sırf o kapıdan çıkıp gitmesin diye dünyayı durdurmanız gerekse durdururdunuz. Bilseydiniz...

"Kararın açıklanmasından sonra, mahkeme salonundaki polis yakınları bozkurt işaretleri yaparak, ailenin ve avukatların üzerine saldırdı."

Siz hiç başına ne geldiği bilinmeyen birini beklediniz mi? Saatlerce, günlerce, telefonun başından ayrılmadan, her çalışında boş umutlara, korkunç korkulara kapılıp... Her saniye yüreğinizden acıyla kopup yere düşmekte, parçalanmaktadır sanki. Zaman, taşıdığı ağır yükten tıkanmış gibidir. Saatlerin o korkunç uğultusuna artık dayanamazsınız, duvarlar üstünüze üstünüze gelir. Asansör sesiyle canlanır, soluğunuzu tutarak çıktığı katları sayarsınız. Ayak sesleri. Yalnızca komşuymuş.

"İstatistiklere göre geçen yıl gözaltına alınanların sayısı otuz binin üzerinde. İşkenceden ölümler ise seksen sekiz."

Sokaklar garip bir biçimde boşalmış gibidir. Belki de içi boşaltılan hayatın kendisidir. Koca bir ağıt kaplamıştır kenti, ama

nedense bir tek sizin kulaklarınız duyar. Bir iz mutlaka olmalıdır bir yerlerde. Gözleriniz bütün gazeteleri, bahçeleri, bodrumları, otobüs camlarını tarar. Bütün ağaçlara bakarsınız teker teker, belki bıçakla kazınmış bir işaret umuduyla... Tanıdık bir paltoyla yüreğiniz hoplar.

"Anne Fadime Göktepe, baklava çalan çocukların 18 yıla çarptırıldığını hatırlatarak, 'Oğlumun baklava kadar değeri yokmuş,' dedi."

Okuldan eve biraz geç geldiği günü hatırlarsınız. Ceketi yırtılmış, burnu kanamıştır. Öfkeyle dışarı fırlamak, ona bunu yapanları paralamak istersiniz. Ama anlarsınız, çocuktur bunlar, oyunları hoyrattır.

Son üç yılın haberlerinden seçmeler: Gazi olaylarında vurulan on yedi kişi, açlık grevlerinde on iki kayıp, Diyarbakır Cezaevi'nde öldürülen on tutuklu, Manisa'da işkence gören lise öğrencileri... Ve "testere" lakaplı sorgucular, çivi ve matkap kullananlar, annelerinin gözü önünde işkence edilen ilkokul çağındaki çocuklar, her hafta gözaltına alınan, dövülen Cumartesi Anneleri...

Kurşunlardan, çığlıklardan, ölümlerden, katliamlardan sonra mahkeme salonlarına düşen sessizlik.

Siz hiç tuhaf bir biçimde çalan zil sesiyle ya da aynı anda çarpan araba kapılarıyla uyandınız mı? Hiçbirini dövülürken izlediniz ya da dinlediniz mi? O korkunç yaratığın şimdi sizin başucunuza çöreklendiği anı yaşadınız mı?

Bunları yaşamamış olabilirsiniz ama böyle bir anınız vardır: Altı yaşlarındasınız, hiç kimse bir kedi yavrusu için neden bu denli kederlendiğinizi anlayamaz: Gözlerinizin ışığı aniden sönmüş, gülümsemeniz ilk kez sahteleşmiştir. Günlerce ararsınız onu, önce bahçeyi, sonra sokağı, giderek genişleyen çemberler-

le mahalleyi tararsınız. Size yeni bir kedi yavrusu sözü verilir. Anneniz inanmayı çok istediğiniz bir öykü uydurur, ona "cennet" adını takar. Ama çocuksunuz işte, bencilsiniz, yanı başınızda olmasını yeğlersiniz.

Bir akşam boş boş bakar gözleriniz. Anneniz aynı öyküyü anlatmaktadır. Dudaklarınızı ısırır, susarsınız. Kediyi bulmuş, gizlice gömmüşsünüzdür. Bu sizin ilk sırrınız olur. İlk kaybınız. İlk trajediniz.

Siz hiç birini, "ona değil, bana yapın," diyecek denli sevdiniz mi? Sizin hiç oğlunuz öldürüldü mü?

TECRİT

"Bir otelde özel bir oda, alabildiğine insancıl geliyor kulağa, değil mi? Ama amaçları kesinlikle insancıl değil, tersine kurnaz bir yöntem uygulamaktı, bana inanabilirsiniz... Bize hiçbir şey yapmadılar, bizi tümüyle hiçliğin içine yerleştirdiler, çünkü bilindiği gibi yeryüzünde hiçbir şey insan ruhuna hiçlik kadar baskı yapmaz... İnsan yüzü görmeden, insan sesi duymadan, göz, kulak, bütün duyular sabahtan geceye, geceden sabaha en ufak besi alamıyordu, insan kendi kendisiyle, kendi bedeniyle, dört beş dilsiz nesneyle çaresizlik içinde tek başına kalıyordu, kendisini dış dünyaya bağlayan halatın kopmuş olduğunu, o sessiz

derinlikten hiçbir zaman yukarı çekilmeyeceğini ayrımsayan bir dalgıç gibi. Yapacak, duyacak, görecek hiçbir şey yoktu, her yerde ve sürekli hiçlikle çevriliydi insan, boyuttan, zamandan yoksun boşlukta... İnsan sabahtan akşama dek bir şey olmasını bekler, hiçbir şey olmaz. Bekleyip durur insan. Hiçbir şey olmaz. İnsan bekler, bekler, bekler, şakakları zonklayıncaya dek düşünür, düşünür, düşünür. Hiçbir şey olmaz. İnsan yalnız kalır. Yalnız. Yalnız." Yukarıdaki cümleler, Stefan Zweig'ın kısacık, muhteşem romanından, *Satranç*'tan alınma. Binyıllarca, bitmez tükenmez bir heves ve yaratıcılıkla kendi türdeşine işkence yapan insanoğlunun "inceliklerini" geliştirdiği bir yöntemi anlatıyor: Tecrit. Ya da izolasyon ya da hücre. İster bomboş bir otel odası olsun, isterse tek bir ampulün ölgün ışığıyla aydınlanmış, rutubetli, havasız, haşerat ve pislik dolu bir hücre. İsterse "ileri teknoloji", akustik-optik izolasyon hücresi olsun, sonuç aynı: Diri diri gömülme. Bedenin ve ruhun ağır, acılı yıkımı. "İzolasyon hücrelerini ayıran duvarlar hiçbir ses geçirmeyecek denli kalındır. Işığın pencerelerdeki mat camlardan yansıması hesaplanmıştır. Floresan lambanın gücü, odadaki oksijen miktarı, duvarların ve nesnelerin rengi standartlara bağlıdır. Böylece mahkûmun görme kapasitesi azaltılır. Havalandırmadaki duvarlar yön tayinini engelleyecek denli yüksektir. Hiçbir hareket, gürültü yoktur. Kendisi dışında hiçbir varlığı duyamaz, göremez. Tek bir kelime hâkimdir: Hiçlik. Hiçbir şeyin anlamı olmadığı gibi boyutu da yoktur." Kapatılmak, şiddetin uç noktası. Yalnızca dört duvar arasına konmak değil anlamı, çok daha öte, geçmişinden, çevrenden, sevdiklerinden, "benim" diyebileceğin her şeyden koparılmak demek. Benliğini oluşturan her şeyin engellenip kısıtlanması, geleceğinin bile kuşatılması demek. Her ayrıntısı belirlenen ve denetlenen, her an gözlenen, kuralların çelik bir ağ gibi hareketsiz bıraktığı gündelik yaşam demek. Zorbalığa ve şiddete maruz yaşamak, insanı

bir nesneye, bir sayıya, bir hiçe çevirmeye çalışan dev bir aygıttan kişiselliğini, kişiliğini, benliğini, insanlığını korumaya çalışmak demek. Bütün bunlara, mahkûmu özgürlüğü yasalarca belli bir süre elinden alınmış bir insan gibi değil de sindirilmesi, ezilmesi, hizaya getirilmesi gereken bir düşman gibi gören anlayış eklendiğinde... Sonuçları hepimiz biliyoruz. Cezaevlerindeki insanlık dışı koşulları, baskıları, hak ihlallerini, keyfi tutumları, açlık grevlerini, ölümleri... Beslenmeden sağlığa asgari koşulların oluşturulmadığı, en temel haklar için direnildiği, can güvenliğinin bulunmadığı bir ortamda, insani temas ve dayanışma yaşamsal önem kazanıyor. Üstelik adli / siyasi çoğu mahkûmun, "münferit" işkence uygulamaları nedeniyle daha baştan ruhen ve bedenen yaralı olduğu göz önüne alınırsa... Dört cezaevine bir doktorun düştüğü, aşırı kalabalık koğuşlarda, günde 700 bin TL'lik iaşe bedeliyle doğru dürüst beslenmenin bile sağlanmadığı ülkemizde, tek kişilik hücrelerin yapımına neden trilyonlar harcandığını sorabiliriz. Cezaevlerini yalnızca asayiş sorunu gibi gören anlayış, iki gerekçe gösteriyor: Güvenlik ve denetim. Yalnızca 96 yılında 44 mahkûmun cezaevinde öldüğü, öldürüldüğü göz önüne alınırsa (ve ölenlerin yalnızca mahkûmlar olduğu), can güvenliğine asıl gereksinimi olanlara F tipinin bunu sağlayacağı çok kuşkulu. Denetime gelince... "Süper-güvenli", hücre tipinin öncülerinden Kartal Cezaevi -İBDA-C'lilerin saçları kesilip hırpalanarak götürüldükleri- son mafya babası atışmalarının mekânı. Belki de devletin denetimi nasıl, neden ve kimlere kaybettiğini yeniden düşünmesi gerekiyor.

DE TE FABULA NARRATUR!*

Gazete haberlerini özetleyerek başlayacağım, pek de öteye geçemeyeceğim. Olgular ne denli açık da olsa, temel gerçekliği, yani derin acıyı aktarmak olanaksız. Ölümün sel gibi aktığı topraklarda doğmuş, büyümüş, yaralanmış üç kadın, üç çocuk-kadın: R.D., R.K., K.İ. Onların hikâyesini izlemek, gazeteciliğin kuru, nesnel cümlelerinden sızan dehşete dayanmayı gerektiriyor. Anlatılanların kara gecesine ruh ve bedenle dalmayı... Gerçeklik orada, bakışlarımızı kaçırmadan bakmamızı bekliyor. Çünkü zulüm hâlâ "şimdiki zaman"da çekiliyor. Batman doğumlu R.D., dedesinin yanında büyümüş, hiç okula gitmemiş. Mahkeme ifa-

desini tercüman aracılığıyla veriyor. 1995 yılında, 17 yaşındayken, hayalet köye dönüştürülmüş köyünde korucu tecavüzüne uğruyor. Adamın Kalaşnikof'u elinde, gık çıkarsa tetiği çekecek. "Burada ben hükümetim. Seni kimse koruyamaz." Tecavüz, sonraki günlerde, iki korucunun daha katılımıyla defalarca yineleniyor. Olay R.D.'nin karnının büyümesiyle öğreniliyor. Tutuksuz yargılanan korucular, ilgilerinin bulunmadığını söyleseler de, kan tahlilleri babayı meydana çıkarıyor. Tecavüzü doğrulayan Adli Tıp raporuna karşın, koruculardan yalnızca biri, bebeğin babası hüküm giyiyor: 18 ay. R.D.'nin tecavüze "rıza gösterdiğine" hükmedilip ceza "18 yaşından küçük kadınla ilişki kurmaktan" veriliyor. Konuyla ilgili geçen salı yayımlanan haberde, Yargıtay'ın kararı bozduğu yazılıydı. Gerekçe, R.D.'nin 18 yaşından büyük olabileceği. R.D., Megrican adını verdiği bebeğini Çocuk Esirgeme Kurumu'na bırakıyor, bir daha hiç aramıyor. "Megrican'ın anlamı "ağlama, benim canım", ama her gece rüyasına giren bebek hep ağlıyor. "Bu pisliktir," diyor R.D. başına gelenler için, "unutmam mümkün değil." Liceli R.K. ise korucu tecavüzüne uğradığında yalnızca on yaşında. Onun da şakağına bir silah dayanıyor, o da dört ay boyunca sessiz çığlıklar atıyor, o gün bugündür her gece kâbuslarla uyanıyor. R.K.'nın ailesi köylerini terk edip, Diyarbakır'a, surlara yakın tek göz bir eve taşınıyor. Bir avlunun çevresinde yaşayan on aile, sobayı sırayla kullanıyor, beton zeminde koşan çocuklar yalınayak. Tehditlere karşın dava açılıyor, mahkeme masrafları inanılmaz fedakârlıklarla karşılanıyor. Sonuç: Delil yetersizliğinden beraat. ("Artık gelecek yok" ara başlığıyla veriliyor haber.) R.D.'nin daracık sütunlara sıkışmış, kara bantlı fotoğrafları... Yüzündeki acı elle tutulurcasına yoğun. Derin, acılı bir iç çekiş, bir bulantı var sanki. R.D. elbette unutamayacak. Yıllar geçse de, yaşamın kavgaları, koşuşturmacaları, yolları arasında acısı törpülense de, o korkunç anılara, Kalaşnikof'un gölgesine

defalarca dönmeye yazgılı. En dingin anlarında dahi... Çünkü beden, kendisine yapılanı unutmaz, onun apayrı bir belleği ve başkaldırısı vardır. Dokunuşların en seveceni bile görünmez yarayı kanatır, diplerdeki karanlık ölümü uyandırır. R.D. ve R.K., susmakla konuşmak arasındaki derin uçurumun üzerinden atladılar. Çoğu kadının, kendisine bile fısıldayamayacağını, soğuk, çıplak salonlara, yabancı, düşmanca bakışlara sundular. Fazlasıyla yetkililerin önünde yapayalnız... (Tecavüze uğrayan her kadın yapayalnızdır, hele bu tecavüz sırtını devlete dayamışsa.) Cesareti saldırganlıkla, dövüşkenlikle özdeşleştiren bu "erkek-toplumunda", kahramanlıklarının kadri pek bilinmeyecek. Oysa dünyayı yeniden yaşanabilir kılacak olan onların ölümsüz direnci. Dondurucu rüzgârların bile söndüremediği, o küçük, titrek alev: "Ağlama, canım benim." Gaddarlığı çok erken tanımış bu iki çocuk-kadın, şiddetin dünyasında (hep, her yerde erkeklerin olan dünyada) hem sağ hem canlı kalmak zorundalar. Pisliği gömmek, dile getirmek, haykırmak... Başlarını dik tutmak. Çünkü gelecek var, çünkü gelecek uzun sürecek. Doğubeyazıtlı K.İ. içinse çok geç. 19 yaşındaki özürlü K.İ., aracına bindiği korucu tarafından tecavüz edildi, cinsel organı parçalanmış durumda bulundu, hastaneye kaldırılırken yolda öldü. Ceza, tedbirsizlik sonucu ölüme sebebiyetten üç yıl dokuz ay. Bilirkişi raporu, cinsel organdaki yaranın keskin kenarlı bir alet sonucu oluşabileceğini belirtiyor. 12 Haziran 1999'da yayımlanmış bu haberin dehşeti karşısında susuyor, tek bir cümle yazıyorum: Bu yara hepimizin. Belki bir gün K.İ.'nin hikâyesi de anlatılabilir. Anlatılabilir mi? Anlatılabilecek mi?

FIRTINA ÇİÇEKLERİ

Fırtınalı havada çakan şimşeğin kurşuni ışığı, bir mine çiçeğine değerse, o çiçek rengini yitirirmiş. 31 Aralık. Yeni yıl coşkusu her yanı sarmış. Bir neşe, bir hafiflik, bir telaş... Son dakika alışverişleri, armağanlar, eşe dosta telefonlar, kutlamalar... Sağlık, esenlik, mutluluk dilekleri... Sabahın erken saatlerinde Acil Servis'e getirilen iki genç kızdan on yedi yaşında olanı vajinal kanama geçirmekte. On altı yaşındakiyse durmamacasına, denetimsiz biçimde titriyor, kasılıyor, nefes alamıyor, konuşamıyor. Sema, Ali, Ayşe, Hüseyin ve diğerleri... On altı kişiydiler. 26 Aralık 1995 günü okullarından, evlerinden alınıp şubeye götürül-

düklerinde, çoğu on sekizini doldurmamıştı. Biz onları "Manisalı çocuklar" olarak tanıdık. Korkunç yolculukları, kapısına sonradan "Bu İşyerinde İşkence Vardır" levhası asılan binada başladı. İnsanı kendinden koparıp başka biri yapan yolculuk... Zulmün sınır tanımazlığını burada öğrendiler. On bir gün boyunca cehennemi bir uçtan ötekine defalarca kat ederek... "Karanlık bir hücreye kapatılmıştım... Belki saatler, belki günler geçti. Zaman diye bir şey kalmamıştı... Aç ve susuzdum. Uyumamı engellemek için sürekli yüksek volümlü mehter marşı çalıyorlardı." "Beni burada kaybedeceklerini, öldüreceklerini, eşcinsel yapacaklarını söylediler. Her gün sorguluyorlardı. Bu sırada Mehter Marşı'nın sesi yükseliyor, bir başka odadan çığlıklar geliyordu." "Islak battaniyeye sarıp kabloyu sağ ayak başparmağıma bağladılar. Diğer ucunu da cinsel organımda, göbeğimde, göğsümde, dudaklarımda, burun deliklerimde gezdiriyorlardı." "Vücudumu incelediler, biraz elledikten sonra yere yatırdılar, ıslak bir battaniyeye soktular. Bağırmaya başladım." "Delirecek gibiydim. Nefes almam güçleşiyordu. Boğazıma sarılıyor, kafamı havaya kaldırıyor, nefesimi düzene sokmaya çalışıyordum." "Yüzünü memleketine (İzmir) dön deyip makata cop soktular... Yere su döküp yalattılar... Çığlıklar sanki kulaklarımı yırtıyordu." "Sürekli elektrik veriyor, tekmeliyor, soğuk duşta bekletiyor, en kötüsü sırt üstü betona yatırıp göğsüme buz kalıpları koyuyorlardı." "Onlara, 'siz insan değilsiniz' dediğimi hatırlıyorum. Sadece güldüler." "Bağırışların, çığlıkların ardı arkası kesilmiyordu. Bir ses bitiyor, bir başkası başlıyordu. Sanki binlercemize yapıyorlardı işkenceyi." Bu cümleler, Manisalı çocukların başına çöreklenen kâbusu, o korkunç, dile gelmez, karanlık gerçeği anlatmaya yetmiyor. Üstelik bunca acı ve dehşet karşısında dinleme yetimizi kaybediyor, öykünün bir an önce bitmesi, o kadarla kalması için neredeyse yalvarıyoruz. Binlerce çığlık, duyarsız kulaklara erişemeden boğuluyor.

İnsan on beş yaşındaki bir çocuğun çığlığı, "nefes alamıyorum" haykırışı karşısında baş dönmesine yakalanıyor, uçurumun kenarında gözlerini açan bir uyurgezer gibi. Her şey anlamsızlaşıyor sanki. Dil sapır sapır dökülüyor, koca koca kavramlar çatırdıyor. "İyilik" gibi, "adalet" gibi heybetli sözcükler, kendini madalyalarla donatmış insanoğlunun yüce idealleri, maskelerini indirip arka çıktıkları sahtekârlıklar adına özür diliyorlar. Gün ışığına on bir gün sonra döndüler. Bitkin, perişan, onulmazca yaralanmış. İşkencenin derin izlerini taşımaya yazgılı. Bedenleriyle insafsız bir çatışmaya, derin bir kopuşa zorlanmış, benlikleri nefretin her türüyle -ki en kötüsü öz-nefret- deşilmiş. (Dünyanın ağırlığını taşırcasına yürüdükleri gelecek daha sayısız kâbus saklıyordu. Cezaevi, tüberküloz, duruşmalar, baskılar, tehditler... Tek bir halata tutunan körler topluluğu gibi yek vücut olmuş, işkence yapma haklarını savunan emniyet görevlileri... Bir dalgakıran gibi art arda dev dalgalar yiyen adalet inancı...) Çocuklukları bitmişti artık. İlkyaz çiçeklerinin üzerine kar yağmış, parlak, ürkek, saf düşler fırtınada dağılmıştı. "İnsan" olmanın anlamını öğrenmişlerdi, çok erken, çok korkunç, çok insanlık dışı biçimde... Uzun zaman gerekecek, yeniden, taze bir soluk alabilmek, ciğerlere sinmiş boğucu kokudan kurtulmak için, şimşeğin öfkesine yenik düşmemek için. Uzun zaman ve yaşama sahip çıkma isteği...

Son söz: Hiçbir terör eylemine katılmadıkları polis ve savcılık tarafından kabul edilen gençler için getirilen suçlamalar örgüt üyeliği, bildiri dağıtmak, slogan yazmaktı. "Tüm halklar kardeştir", "Paralı eğitime son" gibi sloganlar.

Bu çığırtkan başlıktan vazgeçip üç diyaloğu bir arada tutan ipi kesmek, kolyeden saçılan boncuklar gibi dağılmalarına izin vermek daha iyi olurdu belki. Ait oldukları yere, kaosun hüküm sürdüğü gerçekliğe geri göndermek... (Ötekinin yaşamı, göçmenlerini aç bırakmayan ama vatandaşlık tanımayan bir ülke gibidir.) I. Diyalog: "Davetsiz" tanığı olduğum ilk konuşma, son Kurban Bayramı'nda, Beyoğlu'nda geçti. Kişiler 25 yaşlarında, takım elbiseli, önemli bir olaya hazırlanmış gibiydiler. Dikkatimi çeken, yüksek sesle, pervasızca yinelenen "silah" sözcüğü...

"Yani, işte, silahın yerini hemen söyleseydi!"

"Boşu boşuna yıprattı kendini. İki ayak parmağına mal oldu ona."

"Adresleri de nasıl verdi, hepsini."

"Parmakları kırılmadan verseydi de bizi arife gecesi yormasaydı..."

II. Diyalog: 1982 yılı, ilkbahar. Mekân: Kaymak tabakaya göre bir caddede, daha alçakgönüllü, "orta sınıf" bir büfe-kafe kırması. Kişiler: Lise üniformalı iki genç.

"Gerçekten konuştun mu babasıyla?"

"Elbet konuştum. Neden konuşmayacakmışım ki!"

"İyi cesaret!"

"Gururumla oynadı benim. Aylarca telefonlara çıkmadı. O akşam da yüzüme kapadı. Hem ben gerçeği söyledim. 'Kızının adı kötüye çıktı. Sağda solda sürtüyor, önüne gelenle oluyor' dedim. Kendi iyiliği için..."

"Kızla bir daha konuştun mu?"

"Ne konuşacakmışım ki, peşinden koştuğum zaman konuşsaydı. Zaten daha dün çıkmış yoğun bakımdan."

"Babası ne yapmış?"

"Nereden bileyim? Üzüldüm tabii biraz. Gerçekten ölmek isteseydi, ölürdü gerçi... Erkeklik gururumla oynadı benim."

III. Diyalog: 1991 yazı, Paris'te bir gar. Kişiler: 20 yaşlarında, sarışın bir İngiliz kızı, sekreter ya da hemşire olabilir. Sürekli ağlıyor. Erkekse esmer, o da yabancı. Hep doğru ata oynayan birine benziyor.

K: Ne dememi istiyorsun? Yalan mı söyleyeyim? Sana âşıktım.

E: Çocuk gibi davranıyorsun. Bu işin bittiğini anla artık!

K: Ama seni seviyorum. Bir önemi yok mu bunun?

E: Her şeyi çok ciddiye aldın sen. Birlikte hoş vakit geçirdik, şimdi herkes kendi yoluna.

K: Gitmeyeceğim! O trene binmeyeceğim... Binemem!

E: Saçmalıyorsun. Biraz makul ol, lütfen. Herkes bize bakıyor. (Göz göze geliyoruz. Bakışı kör ve çıplak.)

E: Gördün, değil mi? Kendini küçük düşürüyorsun.

K: Hiç anlamıyorum. (Artık yalnızca boşluğa konuşuyor, zaten onu yanıtlayan da boşluk.) Seni seviyorum. Az şey mi bu? Yani hepsi yalan mıydı? Buna mı inanayım? Hadi, söyle, yalandı de!

E: Artık dayanamıyorum. Ben gidiyorum.

K: Gidemezsin! Nasıl beni bırakırsın?.. Dur bir dakika!

E: (İnatçı, sarsılmaz, dışa kapalı kabuğu içinde bekliyor.) Evet?

Kızın gözleri iyice boş bakıyor artık. Uçsuz bucaksız bir rüyadan uyanmış gibi, serap görmek için seçtiği çöle bakıyor. Sessizlik... Söylemek istediği her neyse, gırtlağına takılıp kalıyor, bir kasılmaya dönüşüyor. Adam kızın kollarından kolayca sıyrılıyor, ufuktaki bir meydan savaşına gidercesine çıkışa yürüyor. Önünü kesecek hiçbir şey yok bu dünyada. Kız aniden kamburlaşmışçasına, belki bir saat daha kımıltısız kalıyor. Tutkusunun, kırılgan bir çiçek gibi kuruyup büzülüşünü izliyorum. Hiçbir işe yaramayan gözyaşları buharlaşıyor, binlerce başka gözyaşına karışıyor. Ağır ağır kalkıyor, sendeliyor, istasyona onu ilk kez görüyormuş gibi bakıyor. Yavaşça perona doğru yürüyecek, önünde uzayan sayısız tren yoluna, sayısız çöle doğru... Gözleri görme yetisini yitirip bir başka yeti kazanmış gibi... Çarmıhtan henüz inmiş gibi... Geride çivili bırakılanın ne olduğunu kimse anlamayacak.

BAYRAM KUTLAMASI

Gazetelerden alıntılar:

"Yüzyılın son 1 Mayıs'ı." "Piyalepaşa Bulvarı'nın çevresindeki köprü ve binalarda yüzleri maskeli ve ellerinde uzun namlulu silahlar bulunan özel timler görev alırken, bir polis helikopteri sürekli denetim yaptı." "1 Mayıs kutlamalarının provoke edileceği yolunda valilikleri uyaran İçişleri Bakanlığı, üniformalı ve tek tip kıyafetli gösterilere izin verilmemesini istedi." "Kuş uçurtmadılar." "Miting alanında sekiz bin, İstanbul genelinde 25 bin 312 personel görevlendirildi." "308 kişiye, 313 polis." (Kayseri) "Şişli Abide-i Hürriyet Meydam'na gelenler, daha miting alanında

toplanmaya fırsat bulamadan bir saatlik süre sona erdi." "Miting için görevlendirilen kurt köpeklerine fazla iş düşmedi." "İki kişi 300 adet örgütü simgeleyen fularla alana girmek isterken, beş kişi ise tek tip elbise giydikleri gerekçesiyle gözaltına alındı." "Üniformasız 1 Mayıs." "Polis alanı terk eden yürüyüşçülerin peşinden yürüdü ama herhangi bir çatışma yaşanmadı." "İl Emniyet Komisyonu adına tüm polis birimlerine yapılan telsiz anonslarında 1 Mayıs kutlamalarının olaysız bitmesi nedeniyle bütün polislere teşekkür edildi."

***

Yukarıda alıntılanan haberlerden açıkça görüldüğü gibi, yüzyılın -binyılın- son 1 Mayıs'ı sahipsiz kalmamış, emniyet teşkilatımızın katılımıyla, izin verilen sınırlar dahilinde, aşırıya kaçmayan, taşkınlığa varmayan bir coşkuyla kutlanmıştır. Emniyet görevlilerimiz, günün bir "birlik, dayanışma, mücadele" günü olduğunun bilincinde alanları doldurmuş, hatta alanlara sığmayıp köprülere, geçitlere, çatılara, balkonlara taşmışlardır. Güzel, güneşli bir cumartesi sabahını dinlenerek geçirmek yerine orada, meydanlardaydılar. Kilometrelerce uzanan zincirler oluşturarak, emekçilerin bayramını kutlamak için hiçbir masraf ve fedâkarlıktan kaçınmayacaklarını bir kez daha göstermişlerdir. Bundan da öte, en kalabalık katılımcı grubu oluşturarak, sayısı geçen yıldan beri azalan diğer katılımcılara örnek teşkil etmiş, bir nevi itici güç rolü üstlenmişlerdir. Genel huzurun bozulmaması için, fular, "tek tip", maket silah gibisinden hiçbir kışkırtmaya izin verilmemiş, on beş bin kişi teker teker, bazen birden fazla kez aranmıştır. Aramalardan geçip alana varanlar, gerçek bir dayanışma ruhu içinde kuşatılmış, adeta bir sevgi çemberi içine alınmıştır. Bu vesileyle, bunca yıldır özlemini çektiğimiz devlet-millet kucaklaşması adına bir köprü daha atılmıştır.

Kasklarını takmış işçilerin, önlüklü genç kızların, beyazlara bürünmüş sağlık elemanlarının arasında, çağdaş üniformalarını ve gözyaşartıcılardan uzun namlululara dek modern teknolojinin son ürünlerini sergileyen ekipler, tören alanına iş kıyafetleriyle gelmek gibi anlamlı bir geleneğin korunmasına katkıda bulunmuş, çeşit çeşit üniformayla "tek tip"e karşı simgesel ve zarif bir tavır sergilemiştir. (Benim anlayamadığım, neden bazı basın mensuplarının yüzyılın son 1 Mayıs'ını "üniformasız" olarak nitelendirdiği...) Böylece, bütün katılımcılara, "ayrımız gayrımız yok, hepimiz bir bütünüz" mesajı incelikle iletilmiş, yasanın şefkatli kollarının herkesi sarıp sarmalamasına meydan verilmiştir. ("Yasalar, başkalarına karşı korunacak şeyleri olanları korurlar.") Güvenlik görevlilerimiz, herhangi bir infiale kapılmadan, sessiz, ağırbaşlı bir biçimde, kelimenin tam anlamıyla tetikte, bir saatlik mitingi sabırla izlemiş, katılımcılara çıkışa, hatta neredeyse evlerine dek eşlik etmiştir. (Bu arada, yakıcı güneşin altında saatlerce, kar maskeleriyle kıpırdamadan duran Özel Tim görevlileri ayrıca kutlanmalı.) Böylelikle yüzyılın son 1 Mayıs'ı, geçmiş yıllardaki gibi üzücü olaylara fırsat verilmeden, örneğin tek bir lale tekmelenmeden -gerçi civarda lale görmedim ama katırtırnakları vardı söz gelimi- kazasız belasız atlatılmıştır. Bu esenlik dolu gün, tüm telsizlerden yayılan kutlama mesajıyla son bulmuştur.

Son söz: Yüzyılın son İşçi Bayramı'nı, otuz bin polis eşliğinde kutlayan bir kent daha var mıdır yeryüzünde?

BİR AŞK SENARYOSU

Kadın otuz beş yaşlarında, zayıf, sinirli. Senaryo yazarı. Islak çakıl taşları gibi parlayan gözlerinden başka çekiciliği yok. (Acar okurlar öykü kişisiyle yazarı hemen özdeşleştirmesin lütfen!)

Adam: Kadınla yaşıt olmasına karşın ondan genç duruyor. Atletik yapılı, hafifçe göbek bağlamış. Her coğrafyada "yakışıklı" diye nitelendirilir. Bilgisayarcı, işini seviyor. Artık bir başkasıyla yaşıyor.

Mekân: Kadının çalışma odası. Masanın üzerinde her boy ve ebatta kâğıt, kirli çay deryasının ortasında senaryo taslağı duruyor.

Adam ayda iki pazar, karısına uğrar; her defasında, bu evlilikten yakayı sıyırdığı için kendini bir kez daha kutlar.

"Sigarayı bırakmışsın" dedi kadın, pakete uzanırken. Yirmi dakika içindeki dördüncü sigarasıydı bu.

"Hande'yle birlikte bıraktık. O zaten az içiyordu."

"Özlemiyor musun?" Sigaradan saf oksijenmişçesine derin bir nefes çekti.

"Şu ilk nefes yok mu! Fazlasıyla sıcak ve sevecen bir dumanı var."

Adam hafifçe sıkılmış, bilgiç gülümsemesiyle odayı inceliyordu. Fazlasıyla tanıdıktı bütün bunlar: Masa, kâğıt yığınları, küllükler, kadının kısık sesi. Gözleri sigaranın ateşine takılmış, yalnızca senaryoyu düşünüyordu kadın. Ertesi gün teslim etmek zorundaydı Kilit sahneye gelmiş tıkanmıştı. Kendisine hiç benzemeyen bir kadın tanıdığı hiç kimseye benzemeyen bir adam yaratmış, onları küçük kahverengi masaları olan bir kafede, hesap pusulalarındaki karışıklık sayesinde tanıştırmıştı. Adamın evindeki "ilk gece" sahnesine dek tıkır tıkır yazmıştı; ama nedense en can alıcı bölümde, ölümüne çalıştırılan bir yük hayvanı gibi serilmişti kalemi. Böyle geceler çoktan belleğinden silinmişti. Uykusuzdu, midesi yanıyordu, kocası bir türlü çekip gitmiyordu.

"Ne tür bir senaryo yazıyorsun?"

"Aşk senaryosu."

"Aşk senaryosu mu? SEN mi? Kusura bakma ama en az bildiğin konuyu neden seçtin? Senin tek gerçek aşkın kendine..."

"Narkissos öldüğünde en çok nehir ağlamış. 'Ona öyle aşıktım ki,' demiş nehir, 'çünkü gözlerinde kendi sularımın yansımasını görürdüm.'"

"İlk kez duyuyorum bunu. Geceleri kendi kendine anlattığı öykülerden biri olmasın. Ayna karşısında..."

Kadın başını hızla eğdi, dudakları belli belirsiz titredi. "Hep yapıyor bunu. Evime geliyor, tam bir küçümseme halinde her şeyi süzüyor, kendi mutluluğuyla böbürleniyor. Ne yapıp edip beni hiç kimsenin sevmediğini hatırlatıyor." Gözleri senaryoya takıldı, küçük kahverengi masaları olan kafede olmak istedi birden.

"Edepsizlik etmeseydin bu konuya girmeyecektim. Ama beylik deyişle, benim de hayatımda biri var artık."

Karısına onu ilk kez görüyormuş gibi bakakaldı. Yabani bir ışıkla parlıyordu kadının gözleri. "Bir zamanlar nasıl âşıktım ona! Gölgesiydi beni çeken herhalde." Canı fena halde sigara istemişti.

"Öyle mi? Kimmiş bu talihli? Sinema tutkunu, hisli gençlerimizden biri mi? Meryl Streep hayranı filan?"

"Onu tanımıyorsun. Bir kafede tanıştık, küçük kahverengi masaları olan bir kafede... Hesap pusulalarımız karışmıştı. Oradan çıkıp Çin lokantasına gittik. Sonra her çarşamba, bir ayini yineler gibi hep aynı kafeye, aynı lokantaya gittik. Bir de baktım ki yalnızca çarşamba günleri için yaşamaya başlamışım." Çabucak kaptırdı kendini kadın. Makineli tüfek hızıyla geri gelen cümleleri birinci tekile çevirip konuşma diline uyarlıyordu. Yüzüne renk gelmişti ansızın. Gözlerinin önündeki yarı saydam perde açılmışçasına, olanca netliğiyle görüyordu: Çin lokantası, adamın salonu, kitapları... Emin olmadığı tek ayrıntıyı da çaktırmadan okudu. Bennefoy'dandı o şiir. "İçim sıkıldı. Ezbere bildiğim bir şey bu. O liseli delikanlılar gibi şiirler okudu, sen de trajik anılarını anlatıp durdun. İşin ucunda yatak olduğu için dinlemek zorundaydı tabii. Yattınız mı sonuçta?"

Kadın başını gene eğdi. İlk gecelerini hatırlamıştı. Adamın sigara paketine uzandığını fark etti. "Sıkıldıysan anlatmayayım."

"Yalnızca yatıp yatmadığınızı merak ettim."

Ne cevap vereceğini bilemedi. Sana ne demek için geç kalmıştı. Sıradan bir baştan çıkarma öyküsü olmadığını da kanıt-

lamalıydı. Yardım istercesine önündeki metne baktı. O bölümü henüz yazmamıştı! "Yatmak ne kelime!" dedi, zaman kazanmaya çalışarak. Lanet olsun! Neden vaktinde yazmamıştı şunu? Birden muzipçe gülümsedi. Kocasına çakmağı fırlatıp gözlerini dışarıya ufka çevirdi.

"Yatmak ne kelime! Sanki onunla birlikte yeniden yazdım."

BİR YABANCI

Göçmenlerin iyi tanıdığı bir histir bu: Ansızın o yabancı ülke, yabancı topraklar göğsünüze çöküverir, bütün ağırlığını yüreğinizde duyumsarsınız. Gerçeklik birden büyür, büyür, büyür... soluğunuzu keser.

Türkiye'ye gelişinin dördüncü haftasıydı. Cumartesi Anneleri'ni görmek istediğini söylemişti. (Daha önce Arjantinli annelerle tanışmıştı.) Acının seyirlik bir malzemeye -hele bir yabancının gözünde- çevrilme kuşkusu içimi kemirse de, kabul etti. Madem bu ülkede yaşayacaktı, "bizim" gerçeğimize doğru yapacağı yolculukta eninde sonunda acının kapısından geçecekti.

Yağmurlu, karanlık bir cumartesi sabahı... İstiklal Caddesi'ne açılan tüm ara sokaklarda barikat kurulmuş. Küçücük alanda yüzlerce polis... Otobüsler, panzerler, kurt köpekleri... Dört yanı sarmış, sanki giderek yakınlaşan dev duvarlar... Alana girmeye çalışan herkes götürülüyor. Yağmurun altında bir oraya, bir buraya sürüklenişimizi hatırlıyorum, çaresizce annelerin yanına ulaşmaya çalışmamızı, çevremizi saran, bozkurt işaretleri yapan topluluğu, "Buradan ya gider, ya GİDERSİNİZ" diyen polisi – orada kalışımızı benim bön bön, "turist" bakışlarıma, onun da kıt İngilizcesine borçluyuz. Ansızın çaresizlik duygusunun öfkeye dönüştüğünü, elindeki su şişesini kavrayıp polislere doğru hamle yaptığını görünce kalbim duruyordu. Ama kıpırtısız kaldı, dev bir demir pençe tarafından yakalanmışçasına... Belki de üzerimize atlamaya çalışan köpekler durdurmuştur onu. Başını öne eğdi. Gözleri doldu.

Doğup büyüdüğü Meksika sınırındaki kasabada da, Güney Amerika'da da neler görmüştü, ama işte o an ilk kez, hayatında ilk kez, yaşlı bir kadının feci şekilde dövülüşünü izliyordu.

Gazetecilerle dolu bir kafede oturduk. Tek sözcük etmiyordu. Anlıyordum: Artık "benim" ülkemdeydi. İstiklal Caddesi'ni hiçbir zaman sevemedi.

Her gece televizyonun karşısındaydı, anlamadığı bir dilden verilen haberleri çoğu kez dehşet içinde izliyordu. Benim ülkemde bir savaş vardı, bunu görüyordu. Bir gün gazetede gözüne çarpan sözcüğün anlamını sordu: "İşkence."

Ekmek, para, dolmuş, maaş, cop, işkence... Bir Amerikalı Türkçe öğreniyor... Önceleri konuşabildiği herkesle konuşuyordu. Dobraydı, naifti, ateşliydi, sindirilmemişti. Gelgelelim, bir akşamüstü, iki "sivil" tarafından hiç nedensiz tartaklandıktan sonra değişmeye başladı. Gerektiğinde boş boş bakmayı, çevreyi kollamayı, susmayı öğreniyordu. Yüz ifadesindeki ağır dönüşümü

gözlemliyordum, avurtları çökmüştü sanki, yüzü incelmiş, kabuk bağlamışçasına sertleşmişti. Güney Amerika'nın elinden alamadığı son çocukluk izlerini benim ülkem siliyordu.

Ölüm oruçları başladı. Cezaevi koşullarını, Kazan'ı, Ağar'ı anlattığımda inanamıyormuş gibi yüzüme baktı. Saplantıyla haberleri izliyordu artık. Gün sayıyordu. İlk ölümü duyduğunda -gene çevirmeni bendim- sofradan kalktı, televizyonu kapattı. Sanki elinde görünmez bir şişe varmış gibiydi, ama kime, nereye, nasıl atacağını bilmiyordu.

İstanbul, Ankara, Şırnak... Bir Amerikalı Türkiye'yi öğreniyor.. Sisler içindeki ağaçları göremese de ormanı tanımıştı.

Ona ilişkin bir anı daha... Evinde Türk misafirleri ağırlıyor, artık ustalıkla kullandığı Türkçesiyle sohbete katılıyor. Ansızın yerinden fırlayıp mutfağa koşuyor. Elinde tencereler, tavalar, "Işıkları söndürün! Saat dokuz!" diye komutlar yağdırıyor. Yüzünde gerçek bir sevinç parıltısı, bir Amerikalı, "karanlığa" karşı direniyor. Vuruyor, vuruyor, vuruyor... Her onurlu davranışın sert tepki göreceği, bir şeylere alet edileceği, boşa gideceği kuşkusuna kapılmadan, katıksız bir dayanışma ve direniş ruhuyla... Ülkesine döneli çok oldu. Geçenlerde aradı. Cezaevlerindeki eylemleri, açlık grevlerini, af tasarısını sordu. Yakında Türkiye'ye gelecek, Güneydoğu'ya bir kez daha gidecekmiş.

ORTAK ÇUKUR

Nasıl başlamalı? Sanırım gazete haberlerinden. Nesnel olmak ya da öyle görünmek zorundaki haberler, çıplak gerçeği sergilediklerinde bile aslında sessizdirler. Bu tanımı güç, direngen sessizliğin nedeni, belki kurbanların sesini hiçbir zaman yeterince duyamayışımızdır ya da gerçeğin dehşeti üzerine bir şeyler söylemenin olanaksızlığıdır.

Bizimkisi gibi ülkelerde, yalnızca günlük gazeteleri okumak bile, yaşama, yaşamın akışına, ona en ters, en uzak kapıdan, ölümün kapısından girmekle eşanlamlı oluveriyor. Köşe yazısının işlevlerinden biri, hepimizin izlemekte, anlamlandırmakta güçlük

çektiği "aktüalite"nin aktarılması, iletilmesi olmalı. Asıl uğraşım öyküler, romanlar yazmak, kendime belirlediğim çizgi -aslında hedefin kendisi de, imkânsızlığı da zaman içinde belirdi- anlatılanla yaşanan arasındaki farka, korkutucu boşluğa işaret etmek. İnsanlık trajedisinin biçimlendiği uçurumu dillendirme çabası...

Sanırım en başta kendimi, kendi yaşantılarımızın, kendi gerçeğimizin taşlaşmış seyircileri olmaktan çıkabileceğimize inandırmak istedim. Oysa tek bir haber bile öyle altüst edici oluyor ki, insan derhal kaleme sarılmakla, onu kırıp atmak arasında çaresizce donakalıyor.

Süleyman Yeter'le ilgili haber, yayımlanalı daha bir hafta olmadan "gündemden" düştü bile. Otuz üç yaşındaki sendikacının, gözaltında tutulduğu Terörle Mücadele Şubesi'nde 7 Mart 1999 Pazar sabahı öldüğünü okuduk. İki gün önce, polisin *Dayanışma* gazetesine düzenlediği operasyonda gözaltına alınmıştı. Otopsiye katılan avukatların bulguları şöyle özetlenmişti: "Her yerinde darp izleri var." Sendikacı Yeter, iki yıl önce aynı şubede gözaltına alınmış, sekiz polis hakkında işkence davası açmıştı. Bir ay daha yaşasaydı, 8 Nisan'daki duruşmada işkencecileri teşhis edecekti. Bir ay daha yaşasaydı... Bizimkisi gibi bir ülkede yaşayanların okuduğu ne ilk ne de son işkence haberi bu. Ölümle sonuçlanmasa ya da çocuklara uygulanmasa işkence haber değeri taşımıyor. (Güneydoğu ise hiçbir koşulda "sır vermiyor.")

Ama bu kez, bir kez daha, işkenceci sırtını dayadığı iktidara sarsılmaz güvenini, mutlak zaferini ilan ediyor. Süleyman Yeter'in kişisel yazgısı, kısacık yaşamı ve direnişi için ödediği ağır bedel, topyekûn vahşetin içinde eriyip gidiyor. Yakın tarihimizin kanlı karmaşasında, binlerce kişinin gömüldüğü ortak çukura karışıyor. Dehşet, isyan çığlıklarımızı gene içimize doğru atıyoruz. Onun son iki gününü hayal etmeye çalıştığınızda, cemevindeki cenaze

fotoğraflarına, yakınlarının yüzüne yansıyan cehenneme baktığınızda, anlatılanla yaşanan arasındaki korkunç boşluğu dolduracak bir söz, yürekten gelen bir söz aradığınızda... Anlıyorsunuz ki, bütün sözcükler o utanç dolu çukur tarafından yutulmaya yazgılı. Yazılıp yazılabilecek her şeyin üzerine gece çöküyor. Cinayetler, kıyımlar devam ediyor... İnsan yaşamının kutsallığı üzerine yazmaya karar verdiğim gün gazeteler yakılarak öldürülmüş insanların fotoğraflarıyla dolu. Dumanların arasında mahsur kalmış üç gencin yüzleri, her türlü acının ve dehşetin, ölümün ötesinden seslenen bakışları yüreğimi delip geçiyor. Bir kez daha dehşetle, isyanla bağırmak istiyorum ama kime bağıracağımı bilemiyorum. O saatte, orada bulunmaktan başka "suçu" olmayan, kim tarafından, ne adına öldürüldüklerini bilmeyen savunmasız insanların karanlık merdivenlerdeki dehşet dolu, ölüm öncesi anları... Ayaklar altında çiğnenmiş, askıya alınmış, delik deşik edilmiş yaşama hakkına sahip çıkmak zorundayız. Zulmün, şiddetin, nefretin iktidarını önlemek, celladın dilinin hepimize sirayet etmesinden korunmak için... Öteki'ni tammadan kendini tanımanın, kendini üstlenmenin mümkün olmadığını görmeli, insanın kendinden bir parçayı da öldürmeden, başkasını öldüremeyeceğini kabul etmeliyiz. Belki de insanca olan her şeyin son sığınağı, gene de insanlık kavramı...

(Vahşi bir sistemin ürünü olduğumuzu, içimizde her türlü insanlıkdışılığı, koca koca karanlıkları barındırdığımızı bile bile...) Dehşetin, yalanın, ölümün söndüremediği bir kıvılcıma inanmak zorundayız ki onu canlı tutalım.

ÇAĞRI

Böyle bir cümleyi yazmak zorunda kalmak -yazmak değil, zorunda kalmak- üzüntü verici: Ben idama karşıyım. Ölümün çoktandır aritmetik bir hesaba indirgendiği, insan ölülerine "leş" demenin yadırganmadığı bir faili meçhul ülkede, düşünen (4 bin 500 vuruş ve yasal sınırlar içinde!) bir birey olarak yazıyorum: Ben idama karşıyım, hiçbir koşul, durum, çıkar, ayrıcalık gözetmeden, istisnasız tüm adli / siyasi suçlar için, herhangi bir yarar / zarar çetelesi çıkarmadan... Zaten öldürmenin "yararları" üzerine bir tartışma başladığı anda, insan hayatının "kutsallığı" bitmiş demektir. Dev bir darağacının gölgesinde insana ait hangi

değerler savunulabilir ki? (Aslında bu tartışmaya katılan kalemimi kırmalıyım.) "İdam sehpası yalnızca bir ölüm makinesi değil, aynı zamanda sadece insana özgü olan kendi ahlaki yıkımını isteme eğiliminin de en eski ve en müstehcen simgesidir" (Koestler). Yirminci yüzyılın altın çağ olduğuna inananlardan değilim, "hukuk" ve "demokrasi" kavramlarının, çoğunluğun acısı üzerine kurulu bir düzene arka çıkabileceğinin de farkındayım. Gene de mahkûmların, bir şölen havasında parçalandığı ortaçağdan, yedi yaşını doldurmuş çocukların hırsızlık suçundan asıldığı 18. yüzyıldan çok uzağız. "İdam" denilen törensel cinayet, çoğu ülkede kaldırılmış durumda. Kimimizin içtenlikle savunduğu, bedensel şiddeti yasaklayan "çağdaş hukuk devletinde", çoktan kapanmış bir tartışmanın ana hatlarını Camus/Koestler'in *İdam* adlı kitabında bulabilirsiniz. Ayrıntılı infaz betimlemelerinde, ölümü gölgede bırakan bir cehennemin dehşetini görebilir, dev bir makinesinin dişlileri arasında daha diriyken nesneleşmiş mahkûmun kan isteyen kitle karşısındaki yalnızlığını duyumsayabilirsiniz. Ateşli idam savunucularının pek hoşlandığı "ibret" özelliğinin çürütülüşünü okuyabilirsiniz. Suç, cezanın niteliğinden çok, içinde oluştuğu toplumun koşullarına göre şekillenir; idam cezası da, suçluyu mutlak suçlu, toplumu mutlak masum ilan ederek, her şeyden önce bu toplumsal sorumluluğu göz ardı etmektedir. Kanlı yasalar, kanlı töreler doğurur, şiddet hep daha fazla şiddetle kendini meşrulaştırır. Devleti insan hayatının önüne koyan idam, acımasızca cezalandırdığı cinayeti, devlete doğal bir hak olarak tanımaktadır. Bütün bu ikiyüzlülüğü görmek için, tek bir soru yeterli: Neden mahkûmların, infazdan bir gece önce bile olsa, intihar etmelerine izin verilmez? Sonuçta kitap, idamın yalnızca ilkel insana özgü bir öç olduğu noktasına dayanıyor. (Aslında bizdeki darağacı savunucuları da konuyu etik boyutlarıyla tartışmayıp bir güç gösterisi / intikam gibi değerlendiriyorlar.) Sıkça

karşılaştığım iki soru: Senin çocuklarım öldüren birinin ipini çekmez miydin? Sana işkence yapan birine, eline fırsat geçse aynısını yapmaz mıydın? Hayır, yapamazdım. Belki beni kendisine dönüştürecek bir işkenceciyle karşılaşmayacak denli şanslıydım (ayrıcalıklıydım) ama insan, cellatlar ve kurbanlar arasındaki yol ayrımında nerede durduğunu iyi bilmeli. İnsanlığın en derin uçurumuyla en yüce doruğu arasındaki kaygan, keskin, tehlikeli sınırda içimizdeki "öteki"ni korumak gerekiyor. Oğlunun cesedinin elli sekiz gün boyunca açıkta bekletilişini, kurda kuşa yem oluşunu izlemiş bir ana yüreğinin sesi geliyor Güneydoğudan. Faili meçhullerin, işkencelerin, göçlerin, tecavüzlerin, açlık ve korkunun bastıramadığı bir çağrı: "Barış, adil bir barış istiyoruz." Kadınlar, doğurdukları her çocukla, dünyaya yepyeni bir yaşam, bir gelecek tasarısı getiren, yitirdikleri her çocukla, dünyayı yeniden yaşanılır kılan kadınlar... Yasaklanmış ağıtlar yakan kadınlar... İnsanlığın tek gerçek dayanışmasının ölüm ve acı karşısında olabileceğini hatırlamak için daha kaç ölüm istiyoruz?

Son söz: Şu günlerde ölüm döşeğindeki Hanım Baran'ın, ağır işkenceden geçmiş, yumurtalık kanserine yakalanmış, tedavisi engellenmiş, "kuşlarla konuşan, geceleri masallar anlatan" Hanım Baran'ın, son kez çocuklarını görmesi sağlanmalı. "Ben terörist değilim, ben halkım" diyen Hanım için, belki geç kaldık, ama işkenceden, cezaevi koşullarından, açlık grevlerinden dolayı tıbbi yardıma gereksinim duyan diğer Hanım'lar için duyarlılık çağrısında bulunuyorum.

GENÇ KIZ VE ÖLÜM

Siyah beyaz bir fotoğraftı. Üçüncü sayfa haberiydi. Koltuk değneklerine yaslanmış, güçlükle ayakta duran genç kızı hatırlıyorum. Ben onu olduğundan, yani on sekiz yaşından çok daha büyük sanmıştım. Demek ki fotoğrafa gerektiği gibi, gerektiği kadar bakamamışım. Bilirsiniz, bazı haberler insanı yoğun bir dehşet içinde bırakır, o dehşet kendini taşıyamadığından hemen başka bir şeye, bir tür bulantıya dönüşür. Dünyaya karşı bir bulantı... Değil yazmak, bazen okuyacak gücü bile bulamaz insan.

Bazı fotoğraflara bakacak gücü bulamadığı gibi. Gözlerini ölümden kaçırır, yüreğini bile isteye, taşıyabileceği acıya göre daraltır.

"Bahar insana hep, sanki çiçekler önceden saklanıyormuş da, yetişkin insanlar onları aramaktan sıkılıp vazgeçmesinler diye güneşe çıkmışlar gibi gelir; bir çocuğun hayatıysa nergis için hem yağmur hem de güneş olan bir nisan gününden farksızdır." Bu cümleye dokuz yıl önce defalarca okuduğum bir kitabı (*De Profundis*, Oscar Wilde) öylece karıştırırken rastladım. Bir türlü başlayamadığım bu yazıyla tıkanıp kaldığım için herhalde, derinliğini ve güzelliğini ilk kez bu sabah kavradım. Kaçırılmaması gereken bir cümleymiş.

Bilemiyorum, bu cümle yüzünden mi, "ölüme bakan çocuğu" yazmaya çalışırken hep ilkbaharı, yalnızca ilkbaharı düşünebiliyorum.

On sekiz yaşımın mayıs sabahlarını hatırlıyorum hatırlamasına, o denli uzak değiller gerçi ama bu ilkbahar sabahını ve göğünü on sekiz yaşındaki bir kızın yaşadığı gibi yaşayamam. Bu mayıs sabahı, ne denli korkunç görünüyor birini gökyüzünden koparmak, kırlardan ve ağaçlardan, renklerden ve mevsimlerden... Görüp göreceği tüm mayıs sabahlarından koparmak...

"Sevgi" sözcüğünü hatırlatıyor Oscar Wilde: Sonsuza dek lekelenmiş o sözcüğü.

Çok sık ve çok kötü kullanıldığı için mi, yoksa bizi defalarca hayal kırıklığına uğrattığı için mi, hayatın dokusunda olduğunu unuttuğumuz o sözcüğü.

Ahmet Altan'ın *Bir Çocuk Ölüme Nasıl Bakar* adlı yazısında daha ayrıntılı anlattığını özetleyeyim. Ölüme bakan Sevgi İnce'yi... Dağa çıkan ablasını ararken termik kameralarca tespit

edilip vurulduğunda on dört yaşındaymış. Ailesinin iddiasına göre yerde baygın yatarken, yeniden, bu kez bacaklarından ve göğsünden vurulmuş. Askerlerce -onu vuran değil, başka askerlerce- hastaneye götürülmüş. Tedavisi yapılmış ama kalbinin yakınındaki mermiler çıkarılamamış. Dört yıldır cezaevinde. Doktorların ameliyata ihtiyaç duyulduğu şeklindeki raporları yetkililerce göz ardı edilmiş. Durumu giderek ağırlaşan Sevgi, hastaneye götürülmediği gibi, muayenesi için bir doktor bile getirilmemiş. Bayrampaşa Cezaevi'nde bir çocuk, kalbinin yakınında iki kurşunla yaşıyor ve yavaşça ölüyor. On dört yaşındaki Sevgi, adının tüm gururu ve sırlarıyla, göğsündeki iki kurşunla büyüdü ve artık yavaşça ölüyor.

Bir insanın göğsünde iki mermiyle ne kadar yaşayacağını elbet bilmiyorum. Canlı bir bedenin içinde ölüm tohumları taşımasını, böylece büyümesini ve beklemesini hayal bile edemiyorum. Sevgi'nin cezaevinde, yani devletin himayesinde olduğunu, bir tek bu nedenle bile tedavisinin yapılmasının yasal bir zorunluluk, hepsinden öte bir insanlık görevi olduğunu hatırlatacağım. Ve Ulucanlar katliamından yaralı kurtulanlar dahil, acilen tedaviye ihtiyaç duyan, hastalık, işkence, kurşun yaraları nedeniyle ölümün eşiğinde olan onlarca kişiden yalnızca biri olduğunu... Duvarların berisinden ölüme bakan onlarca çocuk, genç, yetişkinden yalnızca biri olduğunu... Ölüme terk ettiğimiz her insanla, aslında kendi insanlığımızın öldüğünü hatırlatacağım. Bu uzun, ağır, acılı ölümlerde...

İnsanların en gerçek dayanışmasının ölüm karşısında olduğunu hatırlatacağım. Biz ölümlülerin kutsal ve dokunaklı dayanışması -ki hayatın ta kendisi değil mi? Bu yazıyı nasıl bitireceğimi bilemiyorum. Bir ağaca nişan almadım hiç, bir tomurcuğun namlunun ucundan nasıl göründüğünü bilmiyorum, vurulan her tomurcukla parçalanan baharın kendisi mi, onu da bilmiyorum.

PAZAR GÖRÜŞMESİ

Bir yaz günü öğleden sonrasında, uzun bir masada buluşmuş üç kadındık. Farklı coğrafyalardan gelmiş, farklı geçmişleri sırtlanmış... Perdeleri çekilmiş pencereden sokağın sesleri akıyordu. Dışarıda, bir avuç toprağa yer bırakmayacak denli sıkışık binalar arasında, bir oraya bir buraya gidiyordu insanlar. Ağır çekim, pazar ritminde, büyük kentin sunduğu tüm seçeneklere doğru...

Yoğun, duru, acılı bir bakışla süzdü beni, anadilinde selamladı. "Hediye Aksoy'un annesi. Türkçe bilmiyor, ben çevireceğim." Oturuyoruz, aramızdaki masa, ansızın devleşen bir engel, bir sınır çizgisi gibi. Teybim yok -hiç olmadı- dakikalar geçtikçe,

kendimi bir teybe dönüştürmeyi deneyeceğim. Yalnızca kaydeden ileten, kaydeden ileten...

"Türkçe bilseydim... Cumhurbaşkanı'na dek çıkardım."

Hemen anlatmaya koyuluyor, kaybedecek tek saniyesi kalmamış gibi.

"Yaralı, yeni ameliyat oldu. Bu haliyle cezaevine dönmesini istemiyorum. Ben de onunla gitmek istiyorum."

Hızlı hızlı konuşuyor, yere saçılmış parçalarından bir mozaiği toplamaya çalışır gibiyim. Arada durdurup sorular soruyorum. Yazı için olgular gerek.

"Altı yıldır cezaevinde. Hiçbir tedavi yapılmadı. Önceden yapılsaydı, gözleri kurtulurdu. Öylece yaşadı, şarapnellerle, kafasında, vücudunda demir parçalarıyla... Son umudu bu, yoksa hiç göremeyecek."

Karşımdaki yaşlı kadın, dal gibi ince. Uzun, siyah elbise giymiş, beyaz başörtüsü takmış. Toprakla uğraşan insanların dinginliğini görüyorum onda, ama elleri... Sürekli kıpırdayan, bir yerlere, birbirlerine dokunan, destek arayan eller. Umutla umutsuzluk çarpışıyor bu ellerde, bitmez tükenmez bir sabırla, artık bir an bile bekleyemeyen bir tedirginlik.

"Ameliyatı olmazsa bir daha hiç göremeyecek. Duvarlara çarpa çarpa ölecek."

"Çok basit bir talep bizimki," derin bir soluk alıyor, içi ağrıyormuş gibi, "bir altı ay daha versinler. En azından ekime dek. Çıkar çıkmaz ameliyat ettiremedik. Masada kalır, dediler. Daha yeni böbrek ameliyatını oldu, yaraları kapanmadı."

Birden kişisel geçmişime dönüyorum. İntaniye servisi, narkozdan uyanmışım, yanımdaki genç kadın böbrek ameliyatı geçirmiş, sürekli inliyor, ikimizin de annesi başucumuzda, annelere özgü o bakışla bakıyorlar. İnsanın ne zaman canı yansa, belleğinden çağırıp sırtını dayayabileceği bakışlardan.

"Daha yarası kapanmadı. Şimdi götürürlerse ölür orada, duvarlara çarpa çarpa ölür. Çok rica ediyorum, tedavisi bitsin, öyle götürsünler. Zaten ayakta duramıyor, kimseye bir zararı yok."

Gözleri arada bir uzaklaşıyor, rüzgâra kapılan bir tekne gibi. Sonra hemen dönüp benimkileri buluyor. Şehirlerarası otobüslerde yaşlı, siyah elbiseli bir kadın, sonsuzluğa bakıyor. Ama yolculuğu hep taşa doğru, bir o cezaevine, bir buna... "Çok basit bir talep bizimki. Altı ay daha izin versinler." Tek bir kez, sessizce, çabucak ağlıyor.

Bir an, birbirimizin dilini anladığımız duygusuna kapılıyor, dosdoğru konuşuyoruz. Ama sonra, ellerini masaya koyuyor, dua edercesine birine göğe, diğerini toprağa çeviriyor. Hep somut bir şeylere dokunmak istiyor, boşluğa dayanamıyor. Elinden bir şeyler kaçıp gidecekmiş gibi. Kaç çocuğu olduğunu soruyorum, "altı" diyor, Hediye'yi saymadığını fark ediyor.

"Bana soracağın başka şey var mıydı?" diyor ansızın yorulmuş gibi. Bakışları pencerede. Dışarıda sağır bir kent, sert, taştan profilini gösteriyor. Anlamsız seslerle, aldatıcı görüntülerle dolu, taştan kent, pusuda bekliyor. "Yoruldum artık. Batman'a döneceğim."

"Gitmeden önce bana umut vercek bir şey söyle!"

"Bir kez izin vermişler, bir daha verirler. Raporlar ortada," diye geveliyorum.

"Ben de anneyim," diyor üçüncü kadın, "benim de oğlum cezaevinde. Artık ölümle yatıp ölümle kalkıyoruz."

Çabucak toparlanıp çıkıyorlar, artlarında serin bir rüzgâr bırakarak. "Bir sigara içebilir miyim?" diye soruyorum, beni bekleyen diğer aileye. Dışarıda, pazar öğleden sonrası olanca kayıtsızlığıyla akıyor...

DİYORLAR...

Bazen insanın içi yıllar boyu söylemek istedikleriyle dolar, hani bir mikrofon, bir megafon bulsa saatlerce konuşacak gibidir. Ama kalemi eline aldığında, bilincinin daralıp kuruduğunu, içinin bir yangın yerine dönüştüğünü görür. Kavramların karşısında, ellerini nereye koyacağını bilemeyen bir yeniyetme gibidir, onların ağır örtüsünden başını nasıl çıkaracağını kestiremez. Burunlarından kıl aldırmayan kavramlarla bezelidir güncel dil: "Yargı bağımsızlığı" gerçekten şık ve şatafatlıdır; "demokrasi" yüzyılların kanıyla doludur, "barış" bir ilkbahar göğü denli ışıltılıdır. Günceli izlemek, bu kavramların içinin boşaltılıp samanla

dolduruluşunu izlemektir, cansız ve ölü nesnelere, iktidar araçlarına dönüşmelerini... İnsanla mesafesini sağlama alan bu dil, aslında kendi kendini sokan bir yılan gibidir. Bazen sıradan cümleler yolunuzu keser ve bir çatlağı gösterir. Sanki dildeki bir çatlak, dosdoğru gerçeğe, gerçeğin akılla kavranamayan dehşetine açılmaktadır. Kimi cümlelerse derin bir boşlukta sallanır. "Hiç kimsenin suç işleme ayrıcalığı yoktur," diyordu bir devlet yetkilisi, HADEP'li belediye başkanlarının tutuklanmasından sonra. Evrensel bir doğruluk iddiasındaki bu cümleye, bu topraklarda, Susurluk sonrası bu çağda tek bir karşılık verilebiliyor: Öyle mi? Suç işleme ayrıcalığının kimlerde olduğunu biliyoruz çoktandır. "Türkiye'de herkes hürdür," diyor, gene bir yetkili. "Zihinler hürdür, vicdanlar hürdür. Herkes istediğini söyler." Buna da, dört duvar arasında kalmak koşuluyla diye dipnot düşüyoruz. Maskeleri, kurban törenleriyle kabile ayinlerini andıran "demokrasi ortamımıza", kendimizi gerçekçi kılmak için "demokratikleşme süreci" diyor, demokrasinin sürekli ertelenen bir serap olduğunu kabulleniyoruz. "Barış" derken, sesimiz zayıf ve titrek çıkıyor, gerçekleşebilir bir umut taşısa da... "Adalet", zaten kör bir kadın, temeli olduğu mülkse hep başkasına ait. Temsil, katılım, toplumsal talepler... çoktan tekme tokat dağıtıldı. Yasal, hukuki, adil, meşru, rutin kılavuzsuz geçiş yasaktır. Bir zamanlar Kürt sözcüğü dokunanın elini yakabilirdi; şimdiyse siyasi ve kültürel haklardan söz etmek, "bölünmez birlik ve bütünlüğün" duvarına çarpıyor. Bölünmenin karşıtı bütünleşmektir diyebilirsiniz inatla, bu da farklılıkların kabulüne dayanır. Demokrasi, insanların farklılıklarını korkmadan yaşayabilecekleri bir rejim değil midir? Kendisiyle aynı düşünmeyeni otomatik olarak düşman kampına koyan bakış, "Sen sus!" diyor: "Senin hakkında konuşuyorum!" Öteki'nin tanınmaması, dilsizleştirilmesi, reddedilmesi, nesneleştirilmesi üzerine kurulmuş her ilişki bir tahakküm ilişkisidir ve

kaçınılmaz biçimde zulüm içerir... Kendini toplumun üzerinde gören, dokunulmaz, sorgulanmaz, kutsal ilan eden devlet, şiddeti tekeline alır, bireylerin ve toplulukların haklarını sistematik biçimde çiğner. Bu hakları peşinen reddetmek, taleplere karşı uygulanan şiddeti meşru kılar... Yalnızca kendi koşullarında barış istemek, aslında barış istemek değildir. Kalıcı bir barış, adil bir barıştır, her şeyden önce. Herkes için barış, eşit koşullarda barış. (Bu cümleler eski yazılarımdan.) Bu arada, boşlukta kaybolup gitmediğini, bir yerlerde yaşamlarını sürdürdüğünü umduğum cümleler de var. Politikanın dilinden çok daha güçlü ve derin. "Baba, beni onlara bırakma!" diyen Medine sözgelimi. Bir polis baskınında yedinci kattan atladığında yirmi iki yaşındaydı. "Ben terörist değilim, ben halkım," demişti Hanım Baran. O da artık yaşamıyor. "Biz barış istiyoruz çünkü barışa mecburuz" diyorlar... Diyoruz.

BEYAZ ÇİZGİ

Aralık ayının son pazartesisiydi. Hepimiz soluğumuz tutmuş, bir yargılamanın sonunu bekler gibi tahlilleri bekliyorduk. O gün çıkacağından, çıkmayı artık hak ettiğinden emin olanlar vardı aramızda, ama onlar bile bavullarını toplamaya cesaret edemiyordu. Fazla cüret tanrıları kızdırır.

Nöbetçi doktor geçikmiş, hava kararmaya başlamıştı. Herkesin evine gittiği saatti bu. Kent ışıkları teker teker yanarken, en vurdumduymazımızın yüreğine bile ağırlık çöküyordu.

Ayşe ve ben, Bulaşıcı Hastalıklar Servisi'nin en genç iki hastasıydık, on beş yaşındaydık, yılbaşını serviste geçirme fikri

bizi dehşete düşürüyordu. Günün her saati karanlık bir koridor boyunca sıralanmış on beş kadar odadan oluşan tek katlı bir binaydı burası. Oda pencereleri bahçeye değil, yarım metre genişliğinde bir başka koridora açılırdı. Pazar günleri ziyaretçiler ip gibi dizilir, lekeli camın ardından şefkat sözleri iletmeye çalışırlardı.

Ana koridor boyunca, dilsiz gölgeler gibi bir aşağı bir yukarı yürürken tanışmıştık. Yanıma gelmiş, üzerime bir sabahlık geçirmem konusunda beni uyarmıştı. Ne de olsa erkek hastalar vardı! İşi başından aşkın üç beş hemşire dışında koridor bomboştu, kimse odasından çıkmazdı. Gözaklarımıza dek sararmış halimizle hiç çekici değildik üstelik. Gene de neşeyle boyun eğdim, kendimize "genç kız" olduğumuzu hatırlatmak hoştu.

Raporlar sonunda geldi, bir sonraki tahlile dek, yani bir hafta daha hepimiz buradaydık. İlkin, koridorun sonundaki "hanım teyze"ye uğradık. Odası fotoğraflarla doldurulmuştu. Hiç utanıp sıkılmadan, iki gözü iki çeşme ağlıyordu yaşlı kadın. İki aydır buradaydı.

O günlerde, her sabah altıda el radyomu ayarlar, miadını doldurmuş, vıcık vıcık duygusallıkta şarkılar eşliğinde yarım saat kadar ağlardım. Neredeyse rutine dönüşmüş bu içten ağlayış doktorların kulağına gitmişti. Bir sabah vizitesinde, dünya üzerinde korkunç hastalıklar olduğunu bildirmiş, servisteki otuz iki kişiden bazılarının bir daha hiç çıkamayacağını sezdirmişlerdi. Benden kötü durumdaki insanların varlığından bir avuntu bulamıyordum. Henüz on beş saf yılı geride bırakmıştım, insanlığın derin acı kuyusundan benim payıma da bir küçük kadeh karanlık düşmüştü işte. "Bırakın ağlayayım. Bu bir yaşama arzusu."

Noel için süslenmiş bir kiliseyi andıran odadan çıktıktan sonra sessizce yürüdük. Kafamıza dank etmişti. Yılbaşını, saat altıdan sonra yalnızca acıdan bilincini kaybetmiş menenjitlile-

rin inlemelerinin, karasarılıklarm öğürmelerinin duyulduğu bu mekânda geçirecektik. Yaşamsal, zorlayıcı, karşı konulmaz bir itkiyle plan yapmaya başladık. Ben evden iki termos dolusu portakal suyu, elma ve muz isteyecektim. Bir de sakızlı muhallebi. Onun zulasındaysa kuru kayısıyla üzümlü kek vardı. Mutlaka bir teyp temin edecek, gizlice dans edecektik. Gece yarısı, bu koşullarda yapılabilecek en yasadışı eyleme girişecek, ziyaretçi koridoruna çıkıp korkunç bir dikkatle gizlediğimiz sigaraları tüttürecektik. Kendimizi kaptırmış konuşurken farkına varmadan el ele tutuşmuşuz. O serviste, hiç kimse bize dokunmazdı. Ziyaretçiler camın berisinde durur, hemşireler serumları plastik eldivenlerle takarlardı. Dokunulma özlemi ekmek, su gereksinimi kadar somuttu.

Ertesi sabah çıkış izni aldığımı öğrendim. Hiç kimseyle vedalaşmadan, bir hırsız gibi ayrıldım oradan. Ne yılbaşı gecesi ne de daha sonra aradım Ayşe'yi. On beş yaşındaydım, önümde koskoca bir yaşam vardı, ağız dolusu ısırayım diye.

"Ruhun içinde, mutlak kötülüğün kardeşlikle çakıştığı noktayı arıyorum," der Malraux. Şimdi, tom on yedi yıl sonra, Char'ın "Özgürlük" şiirini biliyorum.

Ilık bir nisan sabahı, J. Semprun, henüz tahliye edilmiş Buchenwald toplama kampında, ceset yığınlarının, ölüme yazgılı insanların arasında dolanmaktadır. Burada iki yıl geçirmiştir, bir zamanlar Goethe'nin dolaştığı Ettersberg tepesine doğru savrulan dumanı, fırınlardan çıkan dumanı izleyerek... Birden eski bir tutsağın balalaykası çalınır kulağına. Fırtına-valsler, kayın ağaçlarının rüzgârda ürperişi... Avazı çıktığınca Char'ın dizelerini haykırır: "Şu beyaz çizgiyle çıkageldi, tanın atışını da günün batışını da imleyebilen... Makineli çalılıklardan geçti, karnı yarık doruklardan geçti... Ancak yokluğun ardında yolunu şaşırabilecek adımlarla, yarının üstünde kuğu, geldi o beyaz çizgiyle..."

AYAKTA YAŞAMAK

Hemen bir itirafla başlayayım: Çok aceleye getirilmiş bir yazı bu. Saatlerce mahsur kaldığım bir dağ başında, havasız, ağır kokulu bir otobüste, eziyetli bir uykuya sığındığım gece yolculuğunda, gürültülü patırtılı, anonslu mola yerlerinde tasarlanmış... Hepsinden öte, yaşadığı deneyimin sarhoşlaştırıcı yoğunluğundan sıyrılamayan birinin henüz özlerini gizleyen izlenimleri... Zihnimde birbiri ardına üşüşen anılar, imgeler, sözcükler, bozkıra bakıyorum. Çorak, hırçın, içe dönük, şiirini kolayca ele vermeyen topraklar... Bozkırı sevmek zordur, ama insan bir kez sevdi mi, onu hep içinde, derinlerde taşır, yıllar sonra ansızın yeşeren

tohumlar gibi... "Çamı bitmiş, kavağı azalmış. Gamla örtülü bayırlar, çıplak değil. Yedi ay kıştan sonra, yeşeren senin yaşamındır. Yaprak değil" (Dağlarca). Tournier, "Ayakta Yazmak" adlı denemesinde, ilk cezaevi ziyaretinden "dayanılmaz buruklukta" bir izlenimle, dışarıda olmanın suçluluğuyla ayrıldığını yazar. Bu denemede, bir başka ziyareti, hepsi "ağır suçlardan" hüküm giymiş mahkûmların bulunduğu C. Cezaevi'ndeki söyleşisini ayrıntılarıyla anlatır. "Onlara toplumun, düzeni sağlayan güçler tarafından ölüm tehdidi altında tutulduğunu söyledim. Her türlü güç tutucudur. Onu dengeleyen bir şey olmazsa, karınca yuvasına benzer kapalı bir toplum doğar. Yazarın doğal görevi düşünce, tartışma, kurulu düzeni koruma merkezlerini harekete geçirme işini üstlenmektir. Bıkıp usanmadan başkaldırıya çağrıda bulunur, düzensizliği anımsatır, çünkü yaratı olmaksızın insancıl hiçbir şey söz konusu olamaz, ama her türlü yaratı insanı rahatsız eder. Bu nedenle yazar sık sık zulme uğrar." Bu noktada ben, Tournier'in kendi sözlerine inanıp inanmadığını, bunları mahkûmların önünde dile getirmekten eziklik duyup duymadığını merak ettim. Çünkü gerçekten rahatsız edenler hep "içeri" kapatılmaz mı? "Ayakta yazmalı," diye bağlar sözlerini, "kesinlikle diz çökerek değil. Yaşam, her zaman ayakta yerine getirilmesi gereken bir iştir." Mahkûmlardan biri çenesinin ucuyla, göğsündeki kırmızı şeridi, Legion d'honneur nişanını gösterir: "Ya bu? Bu bir boyun eğme belirtisi değil mi?" Tournier'in nişanı yapıtlarıyla reddettiği biçimindeki sözlerine asıl vurucu yanıt aylar sonra gelir: C. Cezaevi'nden bir kamyonet kapının önünde durur ve içinden cezaevi atölyesinde yapılmış gürgen bir masa, eski zamanlarda yazarların ayakta durarak yazdıkları türden ağır ve görkemli bir masa çıkar. Yanında da bir not: "Ayakta yazmak için... C. Cezaevi'ndekilerden sevgilerle." İlk cezaevi ziyaretimi, beni hem adalet bağlamında Türkiye gerçeği hem de, içerisi /

dışarısı, özgürlük üzerine derinlemesine düşünmeye yönelttiği için uzun boylu aktaramam. Tek bir anı, yumrukladığın anda açılacağını bilsen bile, demir kapının kapandığı anı aktarmak için bile bir köşe yazısı yeterli değil. Üstelik cezaevi gerçeğini tüm boyutlarıyla kavramak "orada olmanın" da ötesinde, ciddi hesaplaşmaları gereksiniyor. Biraz burukluk, kendini tutukluk biçiminde açığa vuran bir eziklik içerse de, benim deneyimim sonuçta "Ayakta yazmak" noktasına vardığı için umut dolu. Şaşırtıcı gelebilir, ama "içeride", sanki dışarı çıkmış gibi oldum. Her şeyi camekâna kapatılmış, vitrin ışıklarıyla aydınlatılmış bir dış dünyadan çıkmış gibi... Baskının en yoğun olduğu yerde direnişin de en yoğun olduğunu gördüm; hayatın önüne çıkan her şeyi kendisine katan bir ırmak gibi hep yoluna devam ettiğini; dayanışmanın en saf, katışıksız, doğal biçimini gördüm; yalnızca toplumsal sorunlara değil, bir diğerine, ötekine duyarlı insanlar, umutları ve cesaretleriyle beni yılgınlığımdan utandıran pırıl pırıl insanlar... Muhalifliğin bedel, özgürlüğün sorumluluk istediğini derinlemesine bilenler... (İster istemez, "bu ülke, hep en değerli kişilerini içeri mi tıkıyor" diye düşündüm.) "Öteki"nin gerçek sesini duymak önemli bir deneyim. Şimdi aceleye getirmek istemiyorum, ama cezaevleri de, eline hiç silah almamış insanlara dudak uçuklatan cezalar veren adalet sistemimiz de gündeme gelmeli. Siyasi suçluların büyük çoğunluğunun "Kürt sorunu" bağlamında yargılanışı tartışılması gereken bir olgu ya da hukuka uygunlukları ciddi biçimde sorguya açık DGM'lerin verdiği cezalar ya da cezaevlerindeki baskı ve keyfi uygulamalar... Özgürlük ise hâlâ bir sır benim için. Onu en çok, göz alabildiğince uzanan, tohumlarını derinlerde saklayan bozkıra benzetebilirim. Korktuğun anda yitirdiğin, sessiz ve şiirli bozkır... Yeşerdiğinde yaşam gibi gürültüyle yeşeren... Ayakta durmayı, ayakta yazmayı, ayakta yaşamayı öğrenmek gerekiyor.

Kurbanlar, bize ne denli az benzerlerse, zulme duyulan tepki de o denli azalır. "Ötekileştirme", cinayeti mümkün kıldığı gibi, meşrulaştırır da. "Öteki", kirli, suçlu, kötüdür (eline fırsat geçse bizden fazla kötülük yapar); "biz" ise yüce amaçlarla, kutsallıkla donanmıştır. Öteki nesneleştirilir ki, gasp edilen hakları zaten yokmuş görünsün. Kendisinden farklı olanı içerme, kabullenme yerine yalnızca kendi imgesini mutlaklaştıran iktidar... ("Hakikatle ilgili her sorun, bir iktidar sorununa dönüşür.")

— Kavranılmaz düzeyde gaddarlık, sistematikleşen kurban ayinleri karşısında, birey son sığınağından da vazgeçer, kendi vic-

danıyla baş başa kalmaktan çekinir, giderek cılızlaşan "erdem"ini elden çıkarır. Nice suskunluktan sonra, her türlü sesi yutan kara deliğin önünde tepki vermeyi gereksiz, yararsız, yapay görmeye başlar. İktidar, etkisini genişletip derinleştirirken araçlarını inceltir, yol açtığı acıları görünmez kılar, doğal, sıradan, alışılmış, değişmez olarak sunar.

— Suç ortaklığının tek yöntemi düpedüz yalan ya da suskunluk değildir. Gerçeğin paketlenip ehlileştirilmesinin, yenilir yutulur ya da tanınmaz duruma getirilmesinin daha kurnaz ve insancıl yöntemleri de bulunur kuşkusuz. Adana'da polisçe vurulan "masumun" hakkı savunulurken, terörist diye ilan edilenin unutulması, yani "meslek kazası" filan olmadıkça yargısız infazın meşrulaştırılması bir örnek. Ya da bir bombardıman şeklinde sunulan, dehşet verici olaylar... Belirlenmiş kalıpların yinelenmesine dönüşen "tekil" olaylar, kendilerine biçilmiş kostümlerle sıralarını savan, kayıtsız bir horgörüyle izleyip unuttuğumuz figüranlar... Korku soslu, müstehcen bir gösteriye dönüşen şiddet...

— Öteki, gündemde olmayandır, haber kaynağı olarak güvenle bakılmayan, kolayca susturulan, yargılanan, klişelerle sunulan (sözgelimi hep "iddia eder"), külfet ya da sorun olarak algılanan, tehdit unsuru olmaktan çıktığında desteğimize, anlayışımıza, yönlendirmemize muhtaç olan...

— Yazarın iktidarla ilişkisi: "Profesyonel bir ricacı mı, yoksa onun itibar görmeyen amatör vicdanı mı?"

Yazarın elindeki "güç" -her ne kadar ödünç alınmış, itibarını kaybetmiş de olsa- onu ahlaki sorunları gündemde tutmak, baskıyı, haksızlığı saptayabildiğinde dile getirmek, sessiz kılınanın sözcülüğünü üstlenmek, maskeleri düşürmek, bölük pörçük sunulan gerçekliğin çizgilerini belirlemekle yükümlü kılmaz mı? Yazmanın, daha doğrusu yazar kimliği yapıştırılmanın doğal sonucu, belli bir toplumsal işlevi üstlenmektir. "Hangi oyunu

oynamak isterse istesin, başkalarının onun hakkındaki tasarımı temelinde oynamaktır." Bu da yazının bir başka kelepçesi mi acaba, onun candamarlarını kesen, taşlaştıran, yavaşça öldüren? Bir hamiye gözlerini diken, ancak bir mürit kadar özgürdür.

— (Kişisel not) Ötekilik ilişkisinin en acılı, en derinlemesine yaşandığı "duygusal ilişkiler alanına" öte taraftan bir bakış denemesi: Kadın, iki özne arasında dolayımsız bir ilişkinin kurulabileceğine dair safdil inançla, gerekli ve tehlikeli bir yanılsamayla arzular ormanına yalınayak dalar. "Aşk" adı verilen duyguların arasından yalnızca bir tekiyle onu sarmalar. Adam: Sahiplenme arzusu. Kanserli bir doku gibi büyüyen ötekinin arzusuna, vazgeçilmez olmanın getirdiği zafer duygusuyla zarifçe teslim olur kadın. Varlığı, yokluğunun yarattığı korkuya indirgenene değin... İşi tamamdır artık. Tam o noktada, nesneleştirilmesinin sonuna gelinmiştir, artık kolayca bir diğeriyle değiş tokuş edilir. Kimi kez umutsuzca çırpınır. Kişisel özelliklerini, erdemlerini, geçmişini ortaya çıkarır. Çocukluk fotoğrafları da sürülür bu vahşi pazara, en derin travmalar da. Dokunaklı bir biçimde, "ben de insanım", demektedir. Yeniden ormana dalacak cesareti toplaması görkemli bir unutuşu gerektirir.

— Bir mesel: Bir zamanlar, bir adam bir tılsım bulmuştu. Tılsımın bir tarafında çözemediği bir yazı vardı, ötekindeyse şöyle yazıyordu: "Taş ve altını dönüştürme tılsımı." Tılsımı bir taş ocağına götürdü, böyle işlemlerde kullanılan sihirli formülü söyledi: Tılsım görevini yerine getirdi ve taşa dönüştü.

UÇURTMA VE KASATURA

İnce, bastırılmış bir acıyla dolu ses geceyi anlatıyor: "Beklenen... ölüm!" Bu cümleyle yüzleşmek, ömür boyu yaşamak zorunda kalan yaşlı kadını, telefondaki tutuklu yakınını düşünüyorum. Yüreğine bir bıçak saplanmış olmalı. Uzun, dibi görünmeyen, pislik dolu gecenin adı kondu. Saat 23.00, Ulucanlar'da ölü sayısı 10, ağır yaralı sayısı 15 diye açıklanıyor; Bayrampaşa'dan Çanakkale'ye, Çankırı'dan Bursa'ya 9 cezaevi kuşatılmış, aileler coplanma pahasına cezaevlerinin önünden ayrılmıyor. Kalın duvarlar sır vermiyor. Anneler usul usul kanıyor. Ölüm, pusu kurmuş bir örümcek gibi bekliyor. "Bu hücrelerin (Eskişehir) çok

küçük, yukarıdan açılan pencereleri vardı. Yemekler ayakla itilerek içeri sürülürdü. O yıllarda (80'li yıllar) kapılar hiç açılmıyor, tutuklular havalandırmaya çıkarılmıyordu. Sayısız direnişle havalandırma hakkını aldılar." 4 Ocak 1996 (Ümraniye): Jandarma ve özel timin baskını sonucu 3 ölü, 59 ağır yaralı. 24 Eylül 1996 (Diyarbakır): Maltada meydana gelen bir tartışmayı bahane eden jandarma, polis ve özel timin baskını sonucu 8 tutuklu, kafaları parçalanarak öldürüldü. 25 Eylül 1996 (Diyarbakır): 3 tutuklu daha dövülerek öldürüldü. En iyi cezaevi hiç var olmayandır, kavramsal olarak bile. "Kapatılmak", bence şiddetin uç noktası. Duvarlarla kesilen ufuk, dilimlenmiş gökyüzü, taştan cehennem... Ama cezaevi bundan ibaret değil: En küçük ayrıntısına dek belirlenen, sürekli gözlenen, mahremiyetin kalmadığı bir gündelik yaşam; cinsellikten iletişime insan benliğini oluşturan her şeyin sonuna dek denetlenmesi, ertelenen-çalınan gelecek, gecenin herhangi bir saatinde içeriye dalabilecek öldürme hevesli-yetkilisi, en haklı karşı çıkışın bile kaba kuvvet için mazeret görülmesi... Anonimliğe, edilgenliğe, kişiliksizleşmeye zorlanmak, bir nesneye indirgenmek, insan onuruna art arda indirilen darbelere karşın kendisi kalmakta, insan kalmakta direnmeye çalışmak... Aslında sedyelerdeki örtülerin bile gizleyemediği korkunç yaraların önünde, böyle cümleler yazmak bir lüks. Bu ülkede, "hukuk", "adalet", "yaşama hakkı" gibi arsızca yalanlara kanan, cezaevlerinin "ıslah ve suçu önleme" amacıyla yapıldığına inanan kaldı mı acaba? Artık hepimiz gördük: Bir yanda, devletin kucağında uzun namlulu silahlarla çatışan çeteler, öte yanda, açık görüş hakkı bile olmayan, diri diri hücrelere gömülmek istenen siyasiler... Artık hepimiz biliyoruz: Bu ülkede, siyasi tutuklu ve hükümlüler için cezaevi demek, duvarların içinde duvarlar, daraldıkça daralan, bir tabuta dönüşen duvarlar demek... Şiddetin en kara, derin, kanlı çukurunda yok oluşa karşı ölümüne direnmek

demek... Devletin yakaladığı yerde ya da sorguda öldürmemeyi bir lütuf saydığı, canı çektiği an gövde gösterisine girişeceği, öç alacağı, ruhunu ve bedenini yağmalayacağı bir düşman gibi görülmek demek... İktidarın yaşamınız ve ölümünüz üzerinde, yasa tanımayan, mutlak, koşulsuz, sınırsız karar verme ayrıcalığı demek... Ve uzantıları: Can güvenliğinin, asgari yaşam seviyesinin sağlanmadığı koğuşlar, tedavi edilmediği için ölümle sonuçlanan hastalıklar, kalıcılaşan sakatlıklar, keyfi uygulamalarla kısıtlanan savunma, iletişim hakları, baskı, taciz... Gasp edilen yaşam... Televizyonda bir doktor, ölümlerin nedenini "darbe" olarak açıklıyor. Başbakan, en kısa zamanda devlet otoritesinin sağlanacağını Amerika'dan bildiriyor. Sedyelerin üstüne -herhalde utançtan- serilmiş örtüler, otoriteyle suç ortaklığını reddediyor, kan sızıyor, parçalanmış ayaklar dışarı fırlıyor. (Anneler hastaneye götürülürken dövülen oğullarını izliyor.) En doğal haklar dört talep olarak beliriyor: Ulucanlar'daki kıyımın sorumlularının cezalandırılması, sevklerin durdurulması, yaralıların tedavi edilip işkenceden korunması, "F" tipi (hücre tipi) cezaevleri uygulamasına son verilmesi. Hüzünlü bir ses, "uçurtmayı vurdular", diyor telefonda. Uçurtmayı kasaturayla delik deşik ettiler.

Pazar gece yarısı: dışarıda ve içeride, ölüm bekleniyor, bekliyor.

"Sarılma, hiç yaklaşmayacaksın. Konuşmak yok!" Beni önce bir yere tıktılar, her tarafımı aradılar. Adımı beş altı yere yazdılar. Sonra içeri götürdüler. Bir sandalye koymuşlardı. İki metre ötesine de bir başka sandalye... Sonra... onu getirdiler, karşıma oturttular. Kim olduğunu çıkaramadım. "Anne, benim!" Ancak o zaman, sesini duyunca tanıdım. Hiç konuşmadım. Konuşamadım. Yutkundum, durdum. Oğlumun ağzının iki tarafı da kulaklarına kadar, alnı da kafasının ortasına dek dikilmişti. Bir bardak su getirmişler. Oğlum işaret etti, almadım. Odadaki

polisler gülüyordu, fırlayıp çıktım. İki dakika süre vermişlerdi, o kadar bile dayanamadım. En ağırıma giden de karşımda gülmeleri...

Bir tutuklu annesi yazısı yazmak hem zor, hem de riskli, özellikle de söylenmek istenenin söylendiği tepkilerden anlaşılmışsa... Bu yazı, yürekten gelen ve geldiği yere bastırılan bir başka çığlık, o kadar. Yitip gidene bir kez bakma çabası. Geçen pazardan beri, Ulucanlar'daki kıyımla ilgili doğru yanlış epeyce haber yayımlandı; gerçeklik bize kesik kesik ulaştı. Aileler, gazeteciler coplandı, avukatlar otopsiye alınmadı, İHD'nin basın açıklaması, ÖDP'nin protesto eylemi engellendi, cenazelerde olay çıktı. Foyası pek çabuk ortaya çıkan fotoğraflarla gerçeklik ters yüz edildi. (Cinayeti meşrulaştırmak, cinayetin kendisinden de korkunç bir suç değil mi?) Koyu suskunluk sisi seyreldikçe ağır, takma ayakların izleri de belirginleşti. Ne yazık ki, bir kanıksamışlık duygusuyla yerleşiverdik dehşetin içine. Sayım vermeme gibi pasif bir eylemle, aşırı kalabalık koğuşları protesto eden mahkûmlara karşı girişilen operasyonun ayrıntıları ortaya serildi. ("Hiroşima, Sevgilim"deki, "Sen hiçbir şey görmedin Hiroşima'da" diyen sesi hatırlar mısınız?) Kimlikleri güçlükle saptanan ölüler, yakın mesafeden sıkılan mermiler, mutilasyona varan, cinsel organları da hedef alan işkence, hastaneye getirilmeden altı saat bekletilen, sedyelerde dövülen ağır yaralılar, tedavileri yapılmadan nakledildikleri için durumları ciddileşen tutuklular... Otopsi sonuçları da, fotoğraflar da, gardiyanlar tarafından asılan, sırtlarına binilip yarıştırılan mahkûmlardan söz eden Meclis raporu da hep aynı şeyi söylüyor: "Sen, hiçbir şey görmedin Türkiye'de." İnsan olmanın hukukuna inanan herkesin sahip çıkması gereken çağrı, yaralıların tedavilerinin, can güvenliklerinin sağlanması, sorumluların yargılanması. (Diyarbakır'da sekiz tutuklunun dövülerek öldürülmesiyle ilgili açılan davada

henüz hiç kimsenin ceza almadığını belirteyim.) Yalnız cezaevlerinin değil, adalet sisteminin de sorgulanması, kimisi on sekiz yaşındaki ölülere borcumuz. Çok şey gördük aslında. Basınıyla, politikacısıyla, kalbi ve kulakları mühürlü yurttaşıyla, öfkeden gözü kararmış iktidarın aynasında kendi grotesk imgemizi gördük. Oğlunun parçalanmış yüzü karşısında dili tutulan anneyi gördük. Kendi yıkımının derinliğinde sarhoş insanoğlunun, insanlığa dair her şeye attığı kahkahayı gördük. İşte bu kahkaha, sözün bittiği yer. Bu yazıysa, o kahkahanın ruhumuzda yarattığı gediği doldurma, o boşlukta sözcüklerle bir gelecek yaratma çabası. Ancak, herhangi bir gelecek varsa, "vicdan" ve "adalet" gibi sözcüklerin içeriğinin boşaltılmadığı bir dünyada biçimlenir.

Adalete dair: 1982'de Türkiye şampiyonu olan milli güreşçi Ahmet Savran, beş ay önce evine yapılan baskında, *Kurtuluş* dergisi bulundurduğu için tutuklandı. Avukatı en fazla bir yıl alacağını söylemişti, 17 Eylül'deki duruşmada tahliye bekliyordu. Cezaevindeki gerginlik nedeniyle duruşmaya gidemedi. 26 Eylül'de Ulucanlar'da öldürüldü.

"SONUNDA HAMAMA GÖTÜRDÜLER"

"Ellerim arkadan kelepçeli, çırılçıplak ve yarı ölü haldeydim, akşam olmuştu." Güçlükle okunan beş sayfadan, bu cümleyi seçtim "kara anlatıya" başlamak için... Çünkü mektubun sonuna geldiğimde, kendi kişisel durumumu ancak böyle anlatabilirdim.

"Arkadaşlar durmadan bana sesleniyor, yaşayıp yaşamadığımı anlamaya çalışıyorlardı. Yol boyunca baygın kalmışım. Kendime geldiğimde sevk aracı durmuş, bizleri indirmeye çalışıyorlardı. Cop ve tehditlerle içeriye teslim edildim. Bayılmışım."

Kimsenin duymak istemediği bazı cümleler vardır, bilirsiniz. Alçak bir sesle, donuk bir ifadeyle dillendirilirler. Bir kez dillen-

dirildi mi de, giderek daha kolay, daha duygusuzca söylenirler. Sözcükler, içlerinde barındırdıkları yükü taşıyamaz, incecik bacaklarının üzerinde eğilip bükülür: "Ben işkence gördüm." "Tecavüze uğradığımda yirmi yaşındaydım." "Dün öğlen cenazemizi gömdük." Anlatılamayan, aktarılamayan korkunç bir acı, soyut bir alana çekilirse, insan gözlerini bir süre yaralı ruhundan kaçırmayı başarır sanki. "Hepimiz işkencelerden geçirilmiştik, kimimizde kurşun yaraları vardı. Vücutlarımızda ten rengi uçup gitmiş, bambaşka renkler, şekiller konuvermişti. Ayağa kalkmak şöyle dursun, yatakta doğrulmam dahi güçtü. Bütün bedenim delik deşikti; bütün etlerim, kaslarım ezilmişti. Yeryüzünün bütün ağrıları bedenime hücum ediyordu. Birkaç kez ateşim çıkmış, sayıklamaya başlamışım. İki ay sonra hastaneye götürdüler."

Eninde sonunda bir an gelir, sözcüklerin boşluğunda uyuyan canavar uyanıverir. Sözgelimi, merdivenlerden çıkarken ansızın elektrik sönüverir. Yaprak gibi (tam da böyle!) titremeye başlarsınız, kalbiniz yerinden fırlamış, tere bulanmışsınızdır. Elektrik düğmesine erişip de aklınız denetimi ele geçirinceye değin yaşadığınız duyguya "dehşet" adı verilir, bilirsiniz. Ama bellekteki hangi karanlığın uyandığını bir türlü çözemezsiniz.

Ya da çok uzaklardan gelen bir ses bulur sizi, en gizli damara sızar, ansızın çivilere bakamaz olursunuz. Anlatabiliyor muyum? (Sanmıyorum.)

Biraz geriye gidelim. "Sonunda hamama götürdüler, " diyen bölüme...

"Saat dört gibi başlayıp alınmamıza dek (on bir civarı) yüzlerce gaz, göz yaşartıcı, sis, ses bombası atıldı... kiremitler ve taşlar atılıyor, tazyikli su, köpük sıkılıyordu... yaralılarımız giderek artıyordu... kurşun, taş, bomba sağanağı altında... yeni yaralar aldık... götürüldüğünde hâlâ sağdı... bizleri itfaiye kancaları ile çekip

çıkarttılar... yaklaşık iki yüz metre sürükleyerek, demir çubuklar, sopalar, coplarla vura vura götürdüler. Sonunda hamama götürdüler."

Alıntılar, yani gazetecilik diliyle iddialar, Ulucanlar ve Burdur operasyonlarından yaralı kurtulmuş, şu an ve çoktandır ölüm sınırında yaşayan Cemal Çakmak'ın, "artık okumaya dayanamıyorum," dedirten mektubundan... (Daha doğrusu, yalnızca tek sayfasından.) Kuşkusuz, en uç şiddetin bile yalnızca bedenine dokunabildiğini yazan biri, bizden dehşet ve acıma talep etmiyor. O anlatmak istiyor. Onun gerçeğini tüm ayrıntılarıyla, akıl almaz, hayal bile edilemez boyutlarıyla bilmemizi, fotoğraflarda görüp haberlerde okuduğumuzdan bildiğimizi sandığımız o soyut şeyi gerçekten bilmemizi istiyor. "Sonunda hamama götürdüler. Ama burası hamam olmaktan çıkmış, mezbahaya çevrilmişti. Ellerindeki bıçak ve bisturilerle boyunlar kesiliyor, sırtlara yarıklar açılıyor, bacaklar adeta doğranıyordu. Demir çubuklarla kafalar, kollar, bacaklar kırılıyordu.

"Çivili sopalarla vuruluyor, çiviler sonuna dek etlere gömülüyor, kemiklere çakılıyordu... Yaralarımın üzerine basıyorlar, çivili sopalarla çoğunlukla bacaklarıma vuruyorlar, bisturi gibi bir aleti sarı bir sıvıya batırıp kesikler atıyorlar, kafa derimi pense gibi bir aletle sıkıp çekiyorlardı... Defalarca kendimden geçtim... Kendime geldiğimde dövülerek zemine atılıyordum... "Tamam, bu kan kusmaya başladı," deyip gittiler. Beni arka koltuğa attılar. Ellerim kelepçeli, çırılçıplak, yarı ölü..."

Acaba Cemal benim korkumu paylaşıyor mu? Ya bütün bunlar bilinir de hiçbir şey değişmezse? Ya mahkûmlara çivilerle, bisturilerle işkence yapılan bir ülkede yaşadığımız, bir insana çivi çakanlarla aynı dünyada yaşamak zorunda olduğumuz gerçeği... Böyle bir gerçek nasıl taşınır? Elleri kelepçeli, çırılçıplak ve yarı ölü halde bir yaşamın gerçeği nasıl taşınır?

BOŞLUĞUN RESMİ

Bir itirafla başlayayım. Bu bir türlü yazılamayan bir yazıdır. Aralarına günler girmiş cümlelerin ağırlığıyla ezik, bir türlü doldurulamayan kâğıt yığınlarına bakıyorum. El sürülmemiş beyazlığın ayartıcılığına güvenerek... İnsan soyunun en belirgin özelliği iz bırakma isteği değil mi? Yazmak, yarı-çılgın bir kendi kendine konuşma alışkanlığına dönüştüğünde güçleşiyor. Çünkü aslında kendimize bile fısıldayabileceğimiz pek az söz kaldı. (Oysa herkes kendi sahiciliğinden, başkalarının yapaylığından öylesine emin. Ben değilim.) "Köşeyazarlığı" denilen, bıyık altından bir gülümsemeyle dillendirilen işe başladığımdan beri sıklıkla,

kuşku uyandıran bir sıklıkla yinelenen tavsiye şöyle: Daha "light" yaz! Doktor tavsiyesiyle "light" sigaraya başladığım gibi, eş dost tavsiyesiyle "light" yazmayı deniyorum. Hafif, uçucu kaçıcı, iyice ehlileşmiş konular üzerinde kafa yoran, düşünmeden kafa yoran ya da kafa yormadan düşünen bir yazı... Nasıl bir yazı okumak isterdiniz? Sizin düşüncelerinizi sizin için berraklaştıran, tablet biçiminde geri sunan bir yazı mı? "Duygular alanı"na tehlikeli dalışlar yapmayan, insan yüreğinde -işte tehlikeli bir tamlama: insan yüreği- ölümcül saltolar atmayan? Bense bedenle konuşan yazıları yeğlerim: Gırtlağa çökenleri, mideye bir yumruk sallayanları... Karanlığı yadsıyanları değil, karanlıkla birlikte, onun tam içinden yazılanları... Gerçeğin dalgalarına batmamak, yüzeyde ustaca sörf yapmak mümkün, oysa dünyanın çıplak gerçeği bir boğulmuşluk hissi uyandırıyor. "Ya umut?" diyorsunuz. Benim peşinde koştuğum umut, en korkunç umutsuzluğun ortasında ayrıkotu gibi kendi kendine büyüyen umut. Haberler, reklam sloganları, resimli bulmacalar, kuşe kâğıtta alımlı kadın bedenleri... Toplu halde, geri dönüşsüz biçimde kapıldığımız gençlik / güzellik çılgınlığı, aşk meşk, dedikodu, finans, çapraz kurlar, yıldız falları, Doğu falı, Batı falı, -kim geleceği bilmek istemez ki?- şampiyon bu hafta belli, selülit sorunu, bir yerlerde bir savaş var galiba, her savaşın ekonomik, siyasal, tarihsel nedenleri vardır, nasıl olsa ölenler hep başkaları, Viagra öyküleri, iktidar öyküleri, tutku ve cinayet öyküleri, mücadeleler, kapışmalar, nerede ne yenir, azıcık sıradışı, lüks, özenle yaşanan gündelik yaşamlar... Hepimizin yaşamı eninde sonunda hep gündelik yaşam değil mi? Öğütlere kulak verin: Kendinizi sevin, ödüllendirin, kulağa en hoş gelen ses kendi sesinizdir. Kaşınacaksanız kendi tırnaklarınızla kaşının. (Sorununuz dış dünyayla bağlantı eksikliğiyse psikoterapi öneririm.) Alım gücünüzün yeteceği düşler kurun ve düşlerinizin başkalarının kâbusları olabileceğini unutun. Bir de Ali Rıza

Aydoğan'ın gözleri var. Beyoğlu Karakolu'nun caddeye bakan bir penceresinden ölüme "atlayan", Taksim İlkyardım'da ölen yirmi yaşındaki, "Doğu kökenli" gencin gözleri... Bilemiyorum, aynı hastanede yattığım için mi, gözleri beni ağlatıyor. Yedinci ya da dokuzuncu sayfa: Yaşadığımız Büyük Korku Ülkesi'nin adliye, polisiye sayfası. "Düşünce suçu", "yargısız infaz", "ölü ele geçirme" gibi kavramları gündelik kullanıma sokmuş bir ülkenin, çıplak, gerçek, çıbanlı yüzü... Resmi görüşe "uyum" sağlayamadığı için yıllarca, on yıllarca içeri kapatılanlar, işkence tezgâhından geçirilenler, ölümüne dövülenler, slogan atmak, pankart asmak gibi suçlamalarla otuz yıl yiyen öğrenciler, mahkeme salonlarında coplanan anneler... Suçları değil, erdemleri yüzünden ceza üstüne ceza yiyenler... Öte yanda testere lakaplı sorgucular, sırtları sıvazlanan, yolları iktidarın en tepesine dek açılan katiller... Zorbalığın giderek büyüyen ahtapot kolları... Sinir uçlarımız alınmışçasına, bir rigor mortis (ölüm katılaşması) içinde okuduğumuz haberler arasında, daha doğuştan şu ya da bu şubede ziyan olmaya yazgılı sayısız yaşam da var. Gene "light" yazamadım. Ali Rıza'nın gözleri beni ağlattığı için, aynı hastanede yattığımız için, onun gözleriyle sessiz söyleşiyi sürdürdüğüm için, onun ölümüyle ben de öldüğüm için, onu öldüren ve beni yaşatan yanılsamaya tutunduğum için. Belki de yazmaya değer tek şey, gerçekten yazılamayandır. Bir boşluğun resmi olan yazı... Dışarıda ilkyaz güneşi... Bulutlar mavi, gök beyaz. Yoksa tam tersi miydi?

ELLİNCİ YAZI

Nedenini bilmiyorum, ellinci yazının bir öz-hesaplaşma yazısı olması gerekli göründü. Belki bir zamanlar "bu işi en fazla elliye dek götürürüm" dediğim, pranga mahkûmu gibi hafta saydığım için. Yazmak kendi tarihini yaratmaksa, kilometre taşlarının ayrı bir çekiciliği var. Eleştiride hedef, "öz" ise genellikle sonuç, tam isabet karavana! Özeleştirinin yetersizlik hakkı talebi olduğunun da bilincindeyim. ("Hiçbir şey tam, hiçbir şey kusurlu değildir.") Sonuçta, yazı kendi üzerine konuşmak, tanrılarını ve şeytanlarını kavrayıp aşmak zorunda. Kolayca düşebileceği tuzaklardan, kendini yüceltmek gibi, burunları havada ama içleri boşaltılmış

sözcüklere dönüşmek gibi, korunmanın tek yolu bu. Belki de için için yapmak istediğim, okuru, ayakları kırık, eğreti iskemleme oturtmak ki, ben elimde sürekli yanan bir sigara olmadan tek saniye bile duramıyorum üzerinde... Dansçıların iyi bildiği duyguyu yaşatmak... Çöl gibi uzayan sahnenin ıssızlığı, eriyip yok olma isteği uyandıran acımasız, keskin, yapay ışık, meçhul, karanlık bir kitle... İşte, pazar geceleri yaşadığım, böyle çorak bir yalnızlık. Pazar gecelerinin melankolisine kara tülden bir şalmış gibi sarınan elli yazıdan sonra, bakıyorum, hâlâ acemiyim. Merkezin, tüm merkezlerin dışına kaçan, yalnızca kendi çekim alanlarında savrulan, sık sık kendi kara deliklerine düşen yazılardı bunlar. Hayatta her şeyi acemice yapan, ölçü ve stratejiden anlamayan, bir türlü "dediğim dedik" (köşe yazarlarına çok yakışan "kodum mu oturturum!" tavrı) olamayan, travmalarını fazlaca ele veren birinden beklendiği gibi.. Profesyonelliğe gelince... Uyumlu bir ikiliyiz, o bana burun kıvırıyor, ben de ona... On altı yaşındaki bir çocuğun, kendisine yapılan işkenceyi anlattığı el yazısını, korkunç bir acıyla çarpılan harfleri görünce, gerekli mesafeyi taşıyamayacağımı anladım. Hayatlarına ya da ölümlerine, davetsizce tanık olduğum herkesle sessiz, tek yönlü söyleşimi sürdürmekteyim. İşkencede ölen sendikacı Yeter'in fotoğrafını taşıyan topluluğun yanında uzun süre yürümüştüm. "Arkadaşınızı hiç tanımadım, ama ona derin bir bağlılığım var, çünkü... çünkü onunla ilgili yazmıştım." Diyemedim. Gerçeğin ağırlığı altında ezildim. Kimine üvey evlat muamelesi yaptığım, kimini gözbebeğim gibi kolladığım, çok sınırlı sayıda okura ulaşan üç kitaptan sonra, köşe yazılarımın daha geniş ilgi uyandırması, doğrusu önceleri içimi acıtıyordu. Giderek, tepkileriyle somutlaşan okur kitlesinden öğrenmeye başladım: Yazının bir iletişim aracı olduğunu öğrendim, fırtınada kaybolan binlerce çığlığa kulak verme, savaş kültürünün üst üste yığdığı binlerce cesetle yüzleşme biçimi olduğunu

öğrendim. Çeyrek hakikatin bir büyük yalan olduğunu, hakikat ile yalanın elçabukluğuyla yer değiştirdiğini... Saldırganlığın cesaretle özdeşleştirildiğini, tek atışla olabildiğince hedef vurmanın alkış topladığını bildiğim halde, gözlerimde cinai parıltılarla kaleme sarılmaktan kaçındım. Muhalif gibi görünürken, içten içe iktidar arzusuyla kavrulan yazılardan da korktum, gerçek ya da hayali bir cemaatten alkış bekleyenlerden de... (Hepimizde içselleştirilmiş bir "Okur", önünde puan kazanmak için uğraştığımız bir "Otorite" var.) Sisyphos'vari bir çabayla ateş ettiğim kıpırtısız, laf anlamaz gibi duran bir karanlıktı: Kendi gücüyle mest olmuş iktidarın çeşit çeşit yüzlerinden oluşan karanlık. Kendi içimizdeki despot da dahil, celladıyla özdeşleşen işbirlikçi de... (Toplama kamplarında mahkûmlar bir diğerinin can düşmanına, gardiyanına, azılı katiline çevrilir.) Neden bataklığın içine atlamalı? Bir süngер gibi emdiğinin çamur olduğunu bile bile? Belki de kimileri için yüreğinin şiirini duymanın tek yolu, cehenneme alevlerle yaklaşmaktır. Yaralar çoğu kez dilsizdir, ama bir konuştular mı, sesleri korkutucudur ve yalan söylemeyi beceremezler. Ellinci yazıyı da buruk bir gülümsemeyle bırakıyorum: Gitsin. Söz de uçar, yazı da... Geriye kalan ne? İnanın bilmiyorum.

Merkezin, tüm merkezlerin dışına kaçan, yalnızca kendi çekim alanlarında savrulan, sık sık kendi karadeliklerine düşen yazılardı bunlar. Hayatta her şeyi acemice yapan, ölçü ve stratejiden anlamayan, bir türlü "dediğim dedik" (köşe yazarlarına çok yakışan "kodum nu oturturum!" tavrı) olamayan, travmalarını fazlaca ele veren birinden beklendiği gibi...

Aslı Erdoğan

EVEREST
www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap
/everestyayinlari

9 789752 893191